

NA STYKU KULTUR I NARODÓW

Galicyjskie miasta i miasteczka w józefińskim katastrze gruntowym

Tom XIV

BUDZANÓW I SKAŁA

Opracował TOMASZ KARGOL

Historia
lagellonica

NA STYKU KULTUR I NARODÓW

Galicyjskie miasta i miasteczka w józefińskim katastrze gruntowym

Tom XIV

BUDZANÓW I SKAŁA

Opracował
TOMASZ KARGOL

Kraków 2019

Na styku kultur i narodów. Galicyjskie miasta i miasteczka w józefińskim katastrze gruntowym pod redakcją naukową Krzysztofa Ślusarka

Recenzent
prof. dr hab. Jarosław Kita

Korekta
Jadwiga Marcinek

Niniejsza publikacja powstała w ramach realizacji projektu badawczego pt. „Na styku kultur i narodów. Galicyjskie miasta i miasteczka w józefińskim katastrze gruntowym”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, zarejestrowanego pod numerem 2016/22/M/HS3/00163

NARODOWE CENTRUM NAUKI

© Copyright by Tomasz Kargol
© Copyright by Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica

Publikacja udostępniona na podstawie licencji Creative Commons
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN 978-83-66304-09-3
DOI: <https://doi.org/10.32021/9788366304093.14>

Na okładce

K. Auer, *Nowy Rynek w Brodach, w obwodzie złoczowskim*, [w:] A. Zawadzki, *Galicyja w obrazach czyli Galerya litografowanych widoków, okolic i najznakomitszych zabytków w Galicyi z opisaniem obrazów w języku polskim i niemieckim*, Lwów 1840

Objętość 11,7 ark. wyd.

Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”
z siedzibą w Instytucie Historii UJ
ul. Gołębia 13, 31-007 Kraków
www.iagellonica.com.pl

SPIS TREŚCI

Słownik pojęć i jednostki miary	7
Wstęp	13
Charakterystyka dokumentacji źródłowej	15
Przygotowanie materiałów źródłowych do edycji	20
Podstawa edycji	24
Budzanów	27
Ogólna charakterystyka miasta	29
Status prawny i położenie geograficzne	29
Struktura własnościowa	29
Przestrzeń miejska	29
Przestrzeń publiczno-polityczna	37
Przestrzeń społeczna	37
Wybrane teksty źródłowe	41
Opisanie granic miasteczka Budzanów	41
Prawidła fasjonowania	43
Opisanie gromady miasteczka Budzanów	46
Wykaz alegatów	50
Skała	53
Ogólna charakterystyka miasta	55
Status prawny i położenie geograficzne	55
Struktura własnościowa	55
Przestrzeń miejska	55
Przestrzeń publiczno-polityczna	58
Przestrzeń społeczna	58
Wybrane teksty źródłowe	63
Opisanie granic miasta Skała	63
Prawidła fasjonowania	66
Opisanie gromady miasta Skała	66
Wykaz alegatów	70
Summary	71
Bibliografia	73

Zestawienia tabelaryczne	77
Rekapitulacja sumaryczna miasteczka Budzanów	
Sumariusz fasji gromadzkiej miasteczka Budzanów	
Wykaz posiadaczy nieruchomości w Budzanowie ujętych w metryce józefińskiej	
Wykazy posiadaczy nieruchomości w Budzanowie ujętych w opisaniach urbarialnych	
Rekapitulacja sumaryczna miasta Skała	
Sumariusz fasji gromadzkiej miasta Skała	
Wykaz posiadaczy nieruchomości w Skale ujętych w metryce józefińskiej	
Wykazy posiadaczy nieruchomości w Skale ujętych w opisaniach urbarialnych	

SŁOWNIK POJĘĆ I JEDNOSTKI MIARY

Pojęcia i wyrażenia dawne

- akcydensy – opłaty wnoszone przez wiernych na rzecz duchownych z tytułu wykonywania niektórych posług religijnych (np. ślubów, pogrzebów)
- anguł – zob.: trianguł
- arszyn – rosyjska miara długości (0,711 m); również miara objętości
- ataman – naczelnik osiedli kozackich, tu w znaczeniu: naczelnik, przełożony grupy poddanych
- austeria – karczma, zajazd, oberża
- belec – dawna miara objętości cieczy (tu: miodu) równa 36 kwartom
- burta – krawędź rowu
- całogruntowy – gospodarz posiadający pełny, właściwy dla danej miejscowości nadział ziemi
- chędożyć – czyścić
- chmielnik – plantacja chmielu
- ciągło – sprzężaj: bydło lub konie zaprzęgane do pługa, wozu
- ćwierćgruntowy – gospodarz posiadający nadział ziemi równy czwartej części gospodarza całogrunтового
- debra – parów, nierówności terenu porośnięte krzakami
- detto – inaczej: ditto, jak wyżej
- diametr – średnica
- dni letnie – inaczej: powaby, dodatkowa, nie wchodząca w wymiar pańszczyzny robocizna świadczona w okresie wzmożonych prac polowych, np. żniw
- dylacja – odroczenie
- dystancja – dystans, odległość
- ekscepcja – wyłączenie
- ekspensa – koszt
- ekstendować – rozciągać się, obejmować
- forszpan – podwoda
- ganczarz – garncarz

glinisko, gliniska – glinianka

gon – inaczej: zagon

gosztyna, gostyna – danina oddawana dworom za wypasanie owiec

grajcar – krajcar

grzęda – pas ziemi odgraniczony rowami

gumienny – osoba nadzorująca prace w obrębie gumna

gumno – stodoła z klepiskiem; podwórze gospodarskie

intrata – dochód, zysk

iskop – inaczej: skopszczyzna; danina w postaci co piątej kopy zboża zebranego z pustych pól dworskich, oddanych do uprawy poddanym

jałowiczne – rodzaj daniny, ekwiwalent powinności składania daniny w jałowicy

jarka – młoda owca

jarzyna – uprawa jara

kiernica – rodzaj zbiornika wodnego

kład, kładź – kloc, kłoda

kłodka – mała kłoda

kołowe – zob.: żarnowe

komplanacja – ugoda

komput – stan liczebny, wymiar

konkurencja – rozgraniczenie

kontrowers – sporna część gruntu

kopań – kopanina, karczunek, pole orne zarastające krzakami, wymagające corocznego karczowania lub wykarczowana część lasu z przeznaczeniem na pole uprawne

kotłowe – opłata uiszczana z tytułu korzystania z dworskich urządzeń do warzenia piwa

kramnica – inaczej: kram

kryda – bankructwo, upadłość, a także czynności prawne związane z upadłością

łęg – podmokła łąka, leżąca najczęściej w dolinie rzeki

łotoka – koryto

łozy – zarośla wierzbowe

ług – zob.: łęg

meszne – danina na rzecz parafii za odprawianie mszy

mielnik – młynarz

młaka – teren bagnisty, podmokły

moczar – teren podmokły, bagnisko

moczuła – zbiornik wodny, staw lub dół z wodą do moczenia lnu i konopi

motowidło – przyrząd do zwijania wełny

- nazimek – zwierzę domowe niemające jeszcze roku, pozostawione na zimę do hodowania
- obrzedni – rzadki
- oczkowe – danina pieniężna pobierana z tytułu posiadania pasieki
- okop – rodzaj wału ziemnego, odgraniczającego np. pola, cieki wodne
- okopisko – dawne określenie cmentarza żydowskiego
- opiechać – łuskać (?)
- osep – danina uiszczana w zbożu
- ostrów – kępa porośnięta roślinnością
- otawa – trawa odrastająca po raz drugi po skoszeniu
- ozimek – jałówka lub źrebak w wieku około jednego roku
- paroch – proboszcz greckokatolicki
- parochianie – wierni parafii greckokatolickiej
- paryja – wąż
- pastewnik – miejsce przeznaczone do wypasu bydła
- peryferia – powierzchnia, przestrzeń
- pisaria – dom pisarza, kancelaria
- pługowe – rodzaj daniny
- podbereźnik, podbereźnik – strażnik pilnujący lasu
- podorozczyzna – ciążący na mieszkańcach miast obowiązek dostarczania koni i wozów na potrzeby transportowe dworu
- podpasieczce – teren przeznaczony na pasiekę
- podświnek – duże, podrośnięte prosię
- podwoda – powinność transportowa poddanych polegająca na podróżowaniu z pańskimi towarami
- polowy – osoba nadzorująca prace polowe
- połowicznik – zob.: półgruntowy
- popław – mokra, bagnista łąka
- posiecz – posieka, poręba; również w znaczeniu: świeżo ścięta trawa
- potraw – trawa odrastająca po skoszeniu, pokos siana
- pożytek – zbiór, plon; również dochód
- półbeczek – naczynie o pojemności pół beczki
- półbelec – dawna miara objętości cieczy (tu: miodu) równa 18 kwartom
- półgruntowy – gospodarz posiadający nadział ziemi równy połowie nadziału gospodarza całogrunтового
- półmacek – dawna miara objętości obejmująca 4 garnce
- presalwować – zastrzegać (?)
- proskurne – w Kościele greckokatolickim odpowiednik dziesięciny i mesznego
- prowent – dochód

- przeгон – przepędzanie bydła
przyszkółek – niższa szkoła żydowska lub mała budowla przy synagodze,
przeznaczona na szkołę i mieszkanie dla obsługi synagogi
rajtszula – ujeżdżalnia
regulament – regulamin
rekwirować – żądać
retadycja – zwrot uprzednio zajętego (zabranego) majątku
rogowszczyzna – danina oddawana dworom za wypasanie bydła
ruda, rudka, rudki – podmokła łąka, bagnisko, błoto
saliternia – saletrzarnia, wytwórnia saletry
sianożęć – łąka lub sianokos, w zależności od kontekstu
sogłówki, sogłówek – polna droga, ścieżka wiodąca między połaciami zboża
stebnik – pomieszczenie przeznaczone do przechowywania uli z pszczołami
podczas zimy
stołowe – rodzaj czynszu płaconego proboszczowi od domu
strózczyzna – danina na utrzymanie straży nocnej
strzyżak – młody koń
szarwark – robocizna przy drogach i mostach; później opłata na ich utrzy-
manie
szkoła żydowska – w znaczeniu: bożnica, synagoga
szmuklerz – rzemieślnik wyrabiający pasy, tkaniny plecione itp. (inaczej: pa-
samonik)
terebież – zob.: trzebież
teryfikacja – taryfikacja, w znaczeniu: określenie czegoś
tłoka – 1) pole obrabiane wspólnie przez poddanych; 2) powinność polegająca
na wykonywaniu dodatkowej pracy w okresie spiętrzenia robót polowych
tracz – robotnik ręcznie piłujący drzewo na deski
trianguł – punkt rozgraniczający grunty złożony z trzech kopców tworzących
trójkąt
trzebież – łąka porośnięta krzakami
trzeciak – koń lub byk w wieku trzech lat
tywon – nadzorca robotników pańszczyźnianych
ubocz – inaczej: ubocze, teren pochyły, zbocze góry
węglarka – część lasu zajęta pod wypalanie węgla drzewnego lub potażu
wicha – wiecha
winnica – winiarnia, gospoda, karczma
włoka – włóka, pole
woskobjnia – inaczej: woskownia; zakład wytwarzający świece woskowe, a
nieradko też mydło
wskroś – na przestrzał

wygon – wspólne pastwisko gromadzkie
zagumienki – pola leżące za gumnem
zalewki – rozlewiska rzeczne
zaroślina – inaczej: zarośla
zatrawny – zarośnięty trawą
zatyłek – tylna część domu przylegająca do podwórza
zimowła – zimowanie, przezimowanie
zyrszczyzna – inaczej: żyrszczyzna, żerowe, żyrowe; opłata lub danina składana za prawo wypędzania nierogacizny na żer do lasu
żarnowe – podatek od posiadania żarn

Miary powierzchni

1 morga = 1600 sążni = 0,5755 ha
1 sążeń = 6 stóp = 3,5969 m²

Miary długości

1 sążeń = 6 stóp = 1,8966 m

Miary objętości zboża

1 korzec = 32 garnce = 64 półgarnce = 122,9984 l
1 maca austriacka = 1/2 korca

Miary objętości siana

1 cetnar = 100 funtów = 40,55 kg

Przestrzenna miara drewna

1 sążeń (sąg, sążeń kubiczny) = 8 stóp = ok. 4 m³

Jednostki monetarne

1 złoty reński, floren (złr, fl) = 60 krajcarów (kr) = 4 złote polskie (złp)
1 krajcar (kr) = 2 grosze polskie (gr)
1 szeląg = 1/3 grosza polskiego

WSTĘP

Oddajemy do rąk czytelników pierwszy tom wieloczęściowej serii wydawniczej poświęconej dziejom galicyjskich miast pod koniec XVIII w. Publikacja jest efektem realizacji międzynarodowego projektu badawczego „Na styku kultur i narodów. Galicyjskie miasta i miasteczka w józefińskim katastrze gruntowym”, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach programu Harmonia 8. Zakłada on m.in. opracowanie unikatowej, dostępnej on-line bazy danych o miastach i ich mieszkańcach oraz zdefiniowanie komponentów przestrzeni społecznej miast i miasteczek, leżących w pięciu najdalej na wschód wysuniętych cyrkułach Galicji, czyli okręgach: brzeżańskim, brodzkim (złoczowskim), tarnopolskim, zaleszczyckim i stanisławowskim¹.

Podstawę źródłową badań stanowią masowe, wzajemnie uzupełniające się źródła historyczne z lat osiemdziesiątych XVIII w.: wykonane w latach 1785–1788 józefiński kataster gruntowy oraz tzw. opisanie urbarialne, sporządzone po słynnym patencie regulacyjnym Józefa II z 10 lutego 1789². Źródła te były już wykorzystywane przez badaczy, zarówno polskich, jak i ukraińskich, rzadziej austriackich i niemieckich. W większości jednak prowadzone na ich podstawie badania odnosiły się do obszarów wiejskich. W tym kontekście na-

¹ Pierwsze wyniki badań zostały już opublikowane. Zob. m.in.: V. Dolinovskyi, *Соціально-професійна структура міщан Олеська на підставі інвентаря будинків 1789 р.*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018, s. 21–50; M. Kańkowski, *Miasto Józefów w świetle opisań urbarialnych*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych*, s. 123–130; T. Kargol, *Konfrontacja metryki józefińskiej z innymi źródłami historycznymi na przykładzie topografii i społeczeństwa Brodów w II połowie XVIII wieku*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych*, s. 131–148; K. Ruszała, *Spółczesność miasteczka galicyjskiego w pierwszych latach rządów austriackich w świetle pierwszego katastru gruntowego, tzw. metryki józefińskiej na przykładzie Jasła*, [w:] *Spółczesność i gospodarka Galicji w latach 1772–1867. Źródła i perspektywy badań*, zbiór studiów pod red. T. Kargola i K. Ślusarka, Kraków 2014, s. 129–144; G. Zamoyski, *Nowy Targ i jego mieszkańcy w świetle metryki józefińskiej*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych*, s. 289–313.

² Więcej na temat przydatności metryki józefińskiej oraz opisań urbarialnych w badaniach nad dziejami miast zob.: K. Ślusarek, *Materiały podatkowe jako źródło do dziejów miast galicyjskich w czasach józefińskich*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych*, s. 269–288.

leży wymienić publikacje powstałe w pierwszej połowie XX w., w tym m.in. prace Józefa Fiericha, Romana Rozdolskiego, Jana Rutkowskiego i Wincen- tego Stysia³. Współcześnie, zwłaszcza poczynając od lat dziewięćdziesiątych XX w., obydwie wspomniane źródła wykorzystywane są w znacznie szerszym zakresie, przy czym dominują trzy kierunki badań: ogólne rozważania na temat gospodarki Austrii i Galicji, studia monograficzne dotyczące różnych szczegółowych zagadnień, w tym mikrotoponimii i socjotopografii, a także studia regionalne i lokalne. W pierwszym przypadku wymienić należy opublikowany przez Alicję Falniowską-Gradowską (ostatnio we współpracy z Franciszkiem Leśniakiem) sumariusz katastru józefińskiego dla zachod- nych cyrkułów Galicji⁴ oraz publikacje m.in. takich autorów, jak Werner Dro- besch i Reiner Feucht⁵. Jeśli idzie o studia monograficzne, to wspomnieć trzeba m.in. o badaniach Mariusza Kulczykowskiego dotyczących tkactwa chłopskiego, Krzysztofa Ślusarka na temat drobnej szlachty czy Franciszka Wasyla w kwestii społeczności ormiańskiej⁶. Ponadto w historiografii ukraiń- skiej popularne są ostatnio studia z zakresu mikrotoponimii (Lubow Bilińska, Olga Łużecka), antroponimii (Natalia Wyrsta) i socjotopografii (Mariana Do- lińska, Maria Pohoriłko)⁷. W badaniach lokalnych i regionalnych dominuje

³ J. Fierich, *Kultury rolnicze, zmianowanie i zbiory w katastrze józefińskim*, „Roczniki Dzie- jów Społecznych i Gospodarczych”, 1950, t. 12; R. Rozdolski, *Die grosse Steuer- und Agrarreform Joseph II*, Warschau 1961; tenże, *Stosunki poddańcze w dawnej Galicji*, t. 1–2, Warszawa 1962; J. Rutkowski, *Galicyski kataster gruntowy jako podstawa statystyki własności ziemskiej*, „Wiado- mości Statystyczne o Stosunkach Krajowych”, 1917, t. 25, z. 3, s. 23–36; W. Styś, *Metryki gruntowe józefińskie jako źródło do historii gospodarczej Galicji*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospo- darczych”, 1932, t. 2, s. 86–97.

⁴ A. Falniowska-Gradowska, *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józefińskiego*, War- szawa 1982; A. Falniowska-Gradowska, F. Leśniak, *Struktura własności ziemskiej i użytkow- nia gruntów w Galicji w cyrkułach rzeszowskim, sanockim i tarnowskim w świetle katastru józefińskiego (1785–1787)*, Toruń 2009.

⁵ W. Drobesh, *Bodenerfassung und Bodenbewertung als Teil einer Staatsmodernisierung. Theresianische Steuerrektifikation, Josephinischer Kataster und Franziszeischer Kataster*, [w:] *Les migrations de retour. Rückwanderungen, Josephinischer Kataster und Franziszeischer Kataster*, pod red. R. Furtera, A.-L. Head-König, L. Loren- zettiego, „Geschichte der Alpen/Histoire des Alpes/Storia delle Alpi”, 2009, t. 14, s. 165–184; R. Feucht, *Flächenangaben im österreichischen Kataster*, Diplomarbeit am Institut für Geoin- formation und Kartographie der Technischen Universität Wien, 2008.

⁶ M. Kulczykowski, *Andrychowski ośrodek płócienniczy w XVIII i XIX wieku*, Wrocław 1972; tenże, *Chłopskie tkactwo bawełniane w ośrodku andrychowskim w XIX wieku*, Wrocław 1976; K. Ślusarek, *Drobna szlachta w Galicji 1772–1848*, Jędrzejów–Kraków 2011; F. Wasyl, *Ormia- nie w przedautonomicznej Galicji. Studium demograficzno-historyczne*, Kraków 2015.

⁷ Л. Білінська, *Мікротопоніми Тисмениччини відомного походження*, „Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Мовознавство”, Тернопіль 2009, Вип. 2 (17), s. 172–181; О. Лужецька, *Мікротопонімія Південно-Західного Опілля*, Дис. на здобуття наук. ст. канд. філологічних наук, Тернопіль 2014; Н. Вирста, *Українські та німецькі прізвища*,

natomiast publikowanie danych z katastru józefińskiego jako materiału źródłowego dotyczącego konkretnych miejscowości (np. działalność edytorska Józefa Szymańskiego⁸).

Kataster józefiński i opisanie urbarialne stosunkowo rzadko wykorzystywane były w badaniach związanych z problematyką miejską. Materiały te stanowiły np. jedno z podstawowych źródeł w studiach prowadzonych przez Łukasza Jewułę⁹, przy czym badacz ten sięgnął po kataster w przypadku miast wytypowanych do próby badawczej. W historiografii austriackiej w tym nurcie badań mieści się m.in. działalność naukowa Paulusa Adelsgrubera, Laurie Cohen i Borysa Kuzmanyego¹⁰. Z kolei w studiach badaczy ukraińskich – mających najłatwiejszy dostęp do katastru józefińskiego – przeważają badania kartograficzne i urbanistyczne, które omawiają kierunki rozwoju miast i miasteczek (Hałyna Petryszyn, Uliana Iwanoczko), a także prace regionalne i lokalne (Wasył Łaba, Leonid Tymoszenko)¹¹.

Charakterystyka dokumentacji źródłowej

Dokumentacja wytworzona w trakcie sporządzania katastru józefińskiej była bardzo obszerna¹². Jej trzon stanowiła przede wszystkim księga pomiarów, zwana także „tabelą spisywania rozmiaru i fasji”. Księgę pomiarów

мотивовані назвами професій (лексико-семантичний аналіз), „Актуальні проблеми філології та перекладознавства”, Хмельницький 2013, Вип. 6 (1), s. 36–46; М. Долинська, *Історична топографія Львова XIV–XIX ст.*, Львів 2006; М. Долинська, *Йосифінська метрика – головне джерело для відтворення історичної топографії (культурного краєвиду) міст, містечок і сіл Галичини*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych*, s. 81–94; М. Долинська, М. Погорілко, *З історичної топографії Львова (гори Львова)*, „Записки Наукового товариства імені Шевченка”, Львів 2015, т. 268, s. 107–127.

⁸ М.in. *Państwo wojnickie w metryce józefińskiej z 1785–1787 roku. Wojnicz, Zamoście, Ratnawy i Łopoń*, wyd. J. Szymański, Wojnicz 2000.

⁹ Ł. Jewuła, *Galicyjskie miasta i miasteczka oraz ich mieszkańcy w latach 1772–1848*, Kraków 2013.

¹⁰ P. Adelsgruber, L. Cohen, B. Kuzmany, *Getrennt und doch verbunden. Grenzstädte zwischen Österreich und Russland 1772–1918*, Wien–Köln–Weimar 2011; B. Kuzmany, *Brody. Eine galizische Grenzstadt im langen 19. Jahrhundert*, Wien–Köln–Weimar 2011.

¹¹ У. Іваночко, *Вплив соціально-функціональних процесів на розвиток урбанізації в Галичині кінця XVIII – початку XX ст.*, [w:] *Історична топографія і соціотопографія України*, Зб. наук. праць, Редкол.: Я. Дашкевич, П. Сохань та ін., Львів 2006, s. 258–298; В. Лаба, *Історія міста Перемишляни від найдавніших часів до 1939 року*, Львів 2001; Г. Петришин, У. Іваночко, *Еволюція принципів класифікації міст Галичини в австрійській період*, [w:] *Книга міст Галичини. Міждисциплінарні дослідження у містознавстві*, „Вісник Державного університету «Львівська політехніка»”, Львів, 1999, nr 379, s. 67–95.

¹² Podstawowe dokumenty sporządzone podczas opracowywania katastru józefińskiego omówił W. Styś. Autor błędnie zakwalifikował jednak alegaty do opisań urbarialnych jako część składową metryki. Zob.: W. Styś, *Metryki gruntowe*, s. 72–73.

sporządzano, wypełniając drukowany formularz. Zawierał on następujące rubryki:

- 1) numer miejscowego porządku – w istocie był to numer działki;
- 2) imię i nazwisko posiadacza gruntu i numer zajmowanego przez niego domu – z reguły w rubryce tej – oprócz imienia, nazwiska i numeru domu – podawano też rodzaj kultury rolnej lub co na danej działce się znajduje (np. pole orne/łąka, dom/chałupa, dwór/dworek, grobla/droga, szkoła);
- 3) nazwa stosowanej miary powierzchni – rubryki tej z reguły nie wypełniano;
- 4) rozmiar, czyli powierzchnia działki – rubryka ta składała się z czterech kolumn: w pierwszej i drugiej sami poddani podawali długość i szerokość działki w sążniach, w trzeciej wpisywano łączną powierzchnię w sążniach kwadratowych (wynik przemnożenia części pierwszej i drugiej), w czwartej – powierzchnię podaną przez geometrę (rubrykę wypełniano tylko wtedy, gdy poddani nie byli w stanie zmierzyć działki, np. lasu lub stawu);
- 5) role – w rubryce tej podawano powierzchnię pól ornych oraz uzyskiwanych z nich zbiorów; składała się z sześciu kolumn: w pierwszych dwóch wpisywano powierzchnię w morgach i sążniach, w czterech kolejnych zbiory zbóż w korcach, w rozbiciu na pszenicę, żyto, jęczmień i owies;
- 6) łąki – na analogicznej zasadzie jak w przypadku ról podawano powierzchnię łąk (lub upraw z nimi zrównanych) oraz zbiorów w cetnarach, w rozbiciu na siano (słodkie i kwaśne) oraz potraw;
- 7) lasy – rubryka ta służyła do podawania powierzchni lasów oraz pożytku z nich w drewnie twardym i miękkim (w sążniach sześciennych).

Tam, gdzie występowały uprawy winorośli, wyodrębniano dodatkową rubrykę, w której wpisywano powierzchnię tego rodzaju uprawy oraz wielkość produkcji wina.

Na końcu księgi pomiarów, po zsumowaniu wszystkich niw oraz łącznej powierzchni wszystkich działek, z reguły zamieszczano rotę przysięgi, jaką składali przedstawiciele danej gromady, wybrani do przeprowadzenia pomiarów katastralnych. Tak sporządzoną księgę podpisywały wszystkie osoby uczestniczące w całej operacji.

Na podstawie księgi pomiarów sporządzano sumariusz fasji gromadzkiej, znany również pod nazwą sumariusz gruntów dominikalnych i rustykalnych. Dokument ten zawierał zestawienie powierzchni gruntów oraz uzyskiwanego z nich przychodu, z rozbiciem na grunty dominikalne i rustykalne. Na jego podstawie opracowywano sumaryczne zestawienia w skali cyrkułu i kraju oraz określano wysokości podatku gruntowego.

Równorzędne znaczenie jak księgi pomiarów i sumariusze fasji gromadzkiej miały także dwa inne dokumenty: opisanie granic oraz prawidła faszjonowania. Opisanie granic, przygotowywane jeszcze przed rozpoczęciem

pomiarów, w rzeczywistości było określeniem granic danej miejscowości. W praktyce był to protokół z wizji lokalnej, w której trakcie obchodzono wszystkie kopce graniczne. Podawano w nim kierunek przemarszu, usytuowanie kopców oraz odległość między nimi (w sążniach). Opisania granic są źródłem interesującym, ale współcześnie mało przydatnym ze względu na brak map, które pozwoliłyby zidentyfikować owe kopce graniczne, a tym samym wyznaczyć granice danej miejscowości.

W prawidłach fasonowania opisywano wszystkie niwy, uwzględniając ich położenie w topografii miejscowości oraz znajdujące się w ich granicach rodzaje gruntów. W dokumencie tym podawano powierzchnię niw, a także zasady szacowania wysokości zbiorów.

Przy sporządzaniu katastru wytworzono wiele dokumentów o charakterze pomocniczym. Z reguły miały one ułatwić wypełnianie księgi pomiarów lub uzupełnić dane przekazywane w sumariuszu fasji gromadzkiej. Chodzi o następujące materiały:

- 1) konsygnacja gruntów dworskich, plebańskich i chłopskich – w istocie dokument ten powielał dane z sumariusza fasji gromadzkiej, z tą tylko różnicą, że w oddzielnej rubryce wyodrębniano grunty plebańskie¹³;
- 2) konsygnacja gruntów plebańskich – uzupełnienie i rozwinięcie poprzedniego dokumentu; dane na temat gruntów plebańskich rozbijano na poszczególnych właścicieli, np. parafie rzymsko- i greckokatolickie, klasztory;
- 3) konsygnacja gruntów pustych – wykaz gruntów nieobsianych i opuszczonych, z reguły zawierający także informację o przyczynie opuszczenia (nieobsiania) danej działki;
- 4) konsygnacja rzek i jezior oraz pożytku, jaki przynosiły;
- 5) tabela oszacowania dochodów z lasów dworskich – oprócz informacji o nazwach własnych, powierzchni oraz szacunkowej ilości możliwego do pozyskania drewna, w dokumencie tym opisywano także gatunki i wiek drzewostanu;
- 6) obrachunek kontrolowanego przychodu z gruntu – w dokumencie tym podawano dane na temat plonów osiągniętych z poszczególnych niw (w ujęciu trzyletnim w odniesieniu do pól oraz jednorocznym w przypadku łąk, ogrodów i pastwisk); zestawienie takie sporządzano na podstawie prowadzonej w folwarkach dokumentacji dotyczącej wysiewów i zbiorów w celu weryfikacji informacji o zbiorach przekazywanych przez przedstawicieli dworu i poddanych;
- 7) adnotacja (Adnotatio; zaczynająca się od słów: „W tej wsi wszystkie pola tak lepszego, jako też i podłego gatunku w trzecim roku w ugor wypuszcza-

¹³ W sumariuszu fasji gromadzkiej grunty plebańskie z reguły wliczane były do dworskich.

ne bywają”) – informacja o ilości ziarna wysiewanego na jednej morgdze pola oraz o terminie ugorowania.

Bardzo często w operatach katastralnych znajdują się także różne zestawienia sporządzane już po dokonaniu pomiarów gruntów. Są to m.in.:

- 1) sumaryczne obliczenie „pożytku” (zbiorów) z gruntów dominikalnych i rustykalnych z przeliczeniem ich na wartość pieniężną – w istocie był to szacunek przychodów pieniężnych z wszystkich gruntów;
- 2) sumariusz procentu z przychodu pieniężnego – zawierał wyliczenie zobowiązania podatkowego;
- 3) sumariusz fasji pieniężnej wyprowadzonej z ekstraktów (dokument znany też pod nazwami: księga ekstraktów, sumariusz ekstraktów) – wykaz wszystkich posiadaczy gruntowych z informacją o dochodzie z ról, łąk, lasów itp.; sumariusz ten z powodzeniem może zastępować księgę pomiarów;
- 4) sumariusz ekstraktów (znany też jako ekstrakty fasji indywidualnej) – zawierał wyciąg z metryki i informował o powierzchni pól, łąk i lasów, znajdujących się w posiadaniu dworu, gromady i plebanii, oraz wysokości zbiorów;
- 5) protokół względem wydania i odebrania ekstraktów indywidualnej fasji – był to poszyt zawierający adnotację o przekazaniu zainteresowanym opisanych wyżej dokumentów wraz z informacją o wniesionych reklamacjach.

Z powyższego wyliczenia wynika, że w skład operatów katastralnych wchodziło bardzo dużo materiałów. W praktyce jednak rzadko kiedy zachowała się kompletna dokumentacja. Przeważnie na pojedynczy operat składają się: opisanie granic, księga pomiarów, prawidła fasjonowania, sumariusz fasji gromadzkiej, konsygnacje gruntów dworskich, plebańskich i gromadzkich oraz oszacowanie lasów. Stan zachowania katastru józefińskiego jest zadowalający. W zespole Metryka józefińska (fond 19), przechowywanym w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie, zgromadzono praktycznie komplet materiałów dla wszystkich cyrkułów Galicji, z wyjątkiem zamojskiego¹⁴.

Na komplet akt wytworzonych w czasie realizacji niedokończonej reformy podatkowo-urbarialnej z 1789 r. składają się trzy serie dokumentów: opisanie miejscowości i tzw. porównania, Erledigung oraz alegaty.

¹⁴ Zob.: *Йосифінська (1785–1788) і францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів*, Київ 1965; *Gospodarka Galicji 1772–1867. Inwentarz materiałów historycznych z archiwów i bibliotek Polski, Austrii i Ukrainy*, t. 2, pod red. K. Ślusarka, Kraków 2015, s. 107–139. Operaty katastru józefińskiego dla części cyrkułu zamojskiego (dla Ordynacji Zamojskiej) przechowywane są w Archiwum Państwowym w Lublinie, w zespole Archiwum Ordynacji Zamojskiej ze Zwierzyńca; zob.: *Gospodarka Galicji 1772–1867. Inwentarz materiałów historycznych z archiwów i bibliotek Polski, Austrii i Ukrainy*, t. 1, pod red. K. Ślusarka, Kraków 2015, s. 253–255.

Opisanie miejscowości rozpoczynało się z reguły preambułą o następującej treści: „Opisanie zwyczajnych dotąd i na przepisach najważniejszych rozporządzeń zasadzających się dominikalnych, inwentarialnych dochodów i jaka proporcja między terażniejszą powinnością i nową, uniwersalem pod [dniem] 10 lutego 1789 roku ustanowioną należytością, zachodzi”. Dokument składał się z dwóch części. W pierwszej – nazywanej zwyczajowo opisaniem gromady – podawano, do ilu zwierzchności gruntowych należy dana miejscowość, oraz w sposób szczegółowy charakteryzowano położenie ludności i opisywano świadczenia poddańcze, do jakich zobowiązane były poszczególne grupy mieszkańców. Drugą część stanowiły tzw. porachowania i porównania. Serię tabelarycznych zestawień otwierało „porachowanie przychodu z gruntu, podług którego nowy podatek ułożono”. Wykazywano w nim sumaryczną kwotę dochodu z podziałem na uprawy (role, łąki i ogrody oraz pastwiska i lasy) oraz poszczególne kategorie poddanych, wymienione wcześniej w opisanie miejscowości (najczęściej wydzielano posiadaczy gruntów kmiecych, chałupników i komorników oraz grunty niepodlegające władzy zwierzchniej dziedzica). Potem następowały porównania, których liczba była bardzo różna, w zależności od tego, ile w danej miejscowości wyróżniono grup poddanych. Podawano w nich – oddzielnie dla każdej grupy poddanych – wartość powinności wyliczoną według zasad wyrażonych w patencie z 10 lutego 1789 (z podziałem na role, łąki i ogrody oraz pastwiska i lasy), wartość dotychczas odrabianej pańszczyzny i innych powinności¹⁵ oraz kwotę, o jaką dotychczasowe świadczenia przewyższały maksymalną dopuszczalną wartość obciążeń feudalnych. Na końcu każdego porównania z reguły zamieszczano adnotację, w której wyjaśniano, czy „nowa powinność” przewyższa dawną i o ile. Na zakończenie podawano łączną kwotę „urbarium” przypadającą na całą miejscowość, jaka miała obowiązywać od 1 listopada 1789.

Dokument o nazwie „Erledigung”, czyli „adnotacja”, był sporządzany (w języku niemieckim) przez cyrkularną komisję podatkową (na podstawie opisanie miejscowości i porównań przygotowanych przez dominia), a następnie zatwierdzany przez krajową komisję podatkową. W praktyce streszczano w nim opisanie miejscowości.

Alegaty, nazywane także konsygnacjami, w istocie były tabelarycznymi wykazami poddanych zaliczonych w opisanie miejscowości do określonych kategorii ludności. Liczba alegatów była różna i uzależniona od tego, w jaki sposób pogrupowano mieszkańców. Najczęściej w osobnych zestawieniach wyodrębniano kmieci i zagrodników, chałupników i komorników (lub osoby

¹⁵ Wartość dotychczas świadczonych powinności ustalano poprzez przeliczanie sumy dotychczasowych świadczeń przez ich cenę, np. łączną sumę pańszczyzny świadczoną przez daną grupę poddanych przemnażano przez jednostkową cenę dnia robocznego.

uznane za chałupników i komorników, np. w miastach) czy poddanych plebańskich. Niekiedy alegaty były bardziej rozbudowane, np. kmieci i zagrodników dzielono na mniejsze grupy, w zależności od tego, do jakich świadczeń byli zobowiązani. W osobnych alegatach umieszczano też niektóre kategorie ludności miejskiej, np. żydów i opłacających czynsz chrześcijańskich posiadaczy domów. Podobnie było w odniesieniu do szlachty czynszowej – bez względu na to, czy zamieszkiwała ona miasta, czy wsie, zawsze ujmowana była w osobnym zestawieniu. Serię alegatów z reguły kończył wykaz gruntów niepodlegających władzy zwierzchniej dziedzica.

Zakres informacji przekazywanych w alegatach również był bardzo zróżnicowany. Cechą wspólną wszystkich konsygnacji było to, że zawsze podawano imię i nazwisko posiadacza oraz z reguły numer zajmowanego przez niego domu. Następnie, zależnie od tego, jaka grupa ludności była opisywana, podawano wielkość gospodarstwa i uzyskiwane z niego przychody gruntowe, wymieniano wszystkie powinności feudalne i ich liczbę, wysokość czynszów itp.

Alegaty sporządzane były zawsze na początku operacji wyliczenia nowego „urbarium”. Na ich podstawie opracowywano opisanie miejscowości i porównania.

Stan zachowania opisań urbarialnych jest podobny jak w przypadku metryki józeffińskiej. W zbiorach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie wyodrębniono je w osobną kolekcję w ramach olbrzymiego zespołu Namiestnictwo Galicyjskie (fond 146). W opisie 18 zgromadzono dokumentację do wszystkich cyrkułów Galicji, z wyjątkiem zamojskiego¹⁶.

Przygotowanie materiałów źródłowych do edycji

Metryka józeffińska i opisanie urbarialne posiadają niebywale bogatą warstwę informacyjną, co umożliwia bardzo szerokie ich wykorzystywanie, ale jednocześnie stanowi ogromne utrudnienie przy przygotowywaniu tych źródeł do edycji. Wynika to przede wszystkim z faktu, że operaty katastralne mają skomplikowaną i złożoną strukturę. Jak już zaznaczono, w ich skład wchodzi dokumenty o zróżnicowanej konstrukcji. Wśród nich znajdują się materiały opisowe (opisanie granic, prawidła fasonowania) oraz wykazy tabelaryczne w różnych formatach. Nader skomplikowany układ mają księgi pomiarów, co wynika ze specyficznego sposobu rejestracji działek. Otóż wpisywano je w kolejności występowania w obrębie poszczególnych niw, co

¹⁶ Szczegółowy wykaz zob.: *Gospodarka Galicji 1772–1867*, t. 1, s. 255–256 (Ordynacja Zamojcka), t. 2, s. 279–302 (pozostała część Galicji).

skutkowało m.in. tym, że grunty należące do jednego użytkownika z reguły ujmowane były nie w jednym, lecz w kilku, a czasami nawet kilkunastu miejscach w księdze. Jeśli nie zachowały się żadne zestawienia sumaryczne (księga ekstraktów), bez dogłębnej analizy treści księgi pomiarów nie można ustalić, ile ziemi należało do konkretnego użytkownika¹⁷. Z drugiej strony opublikowanie samych sumariuszy ekstraktów nie oddaje pełnej struktury ziemi pozostającej w dyspozycji danego użytkownika, gdyż siłą rzeczy zawierały one dane ogólne, tzn. łączną powierzchnię ziemi lub co najwyżej w rozbiciu na pola orne, ogrody i lasy (pomijano inne użytki, np. łąki, pastwiska, sady, zarośla). W sumariuszach brakuje też danych na temat układu przestrzennego miejscowości, toponimii itp. (domy, budynki gospodarcze, infrastruktura).

Zespół naukowców realizujący projekt badawczy „Na styku kultur i narodów. Galicyjskie miasta i miasteczka w józeffińskim katastrze gruntowym” stanął więc przed problemem właściwego opracowania materiałów źródłowych do edycji. Biorąc pod uwagę fakt, że w bazie danych o miastach i ich mieszkańcach, będącej wynikiem prowadzonych badań, powinny się znaleźć zarówno odpisy oryginalnych dokumentów charakteryzujących m.in. przestrzeń fizyczną, jak i szczegółowa analiza przestrzeni społecznej miast, za właściwą uznano koncepcję wykorzystania wszystkich zachowanych materiałów, przy równoczesnym zróżnicowaniu sposobu ich prezentacji. Zakłada ona przygotowanie wiernych odpisów i rejestrowanie niektórych dokumentów oraz poddanie naukowej analizie innych. W odpisach postanowiono podać opisanie granic miasta oraz podstawową część opisu urbarialnego (tj. opisanie gromady), zawierającą charakterystykę położenia prawnego mieszkańców. W przypadku prawideł fasjonowania – ze względów praktycznych¹⁸ – zdecydowano się na sporządzenie rejestru. Księga pomiarów została natomiast zaprezentowana w formie przetworzonej, czyli w postaci wykazu wszystkich mieszkańców, zawierającego pełną informację na temat struktury posiadanych gruntów i uzyskiwanych z nich zbiorów.

Przygotowane według powyższych zasad materiały składają się z trzech głównych elementów: ogólnej charakterystyki miasta, wybranych tekstów źródłowych i rejestrowania oraz zestawień tabelarycznych.

Ogólna charakterystyka miasta została opracowana z wykorzystaniem wszelkich dostępnych informacji zawartych w metryce józeffińskiej i opisaniach urbarialnych. Na ich podstawie można bardzo precyzyjnie określić:

¹⁷ Problem ten można dostrzec w wydawnictwach źródłowych przygotowanych przez Józefa Szymańskiego, który zdecydował się na przytoczenie całej księgi pomiarów, ale równocześnie nie pokusił się o przygotowanie zestawień sumarycznych.

¹⁸ Prawidła fasjonowania sporządzane były w formie opisowej lub tabelarycznej, co utrudnia ich publikację.

- 1) status prawny i położenie miejscowości, tj. rodzaj osady (miasto, miasteczko, wieś, przysiółek), przynależność administracyjną (cyrkuł, kompleks majątkowy), położenie geograficzne i miejscowości sąsiedzkie;
- 2) strukturę własnościową, czyli nazwiska (nazwy) wszystkich właścicieli dziedzicznych oraz występowanie gruntów wspólnych (np. miejskich lub gromadzkich);
- 3) przestrzeń fizyczną, w tym:
 - powierzchnię gruntów z podziałem na dominikalne i rustykalne, ilość ziemi należącej do posesorów dominikalnych, ewentualnie powierzchnię gruntów pozostających w kontrowersji (jeśli występuje przypadek sporu o granice),
 - układ przestrzenny, czyli podział miejscowości na obszary, niwy i uroczyska (ich położenie, nazwy topograficzne), występowanie placów i gruntów pustych, rozmieszczenie i powierzchnia gruntów zajmowanych przez mieszkańców innych miejscowości, mających swoje pola na obszarze danego miasta,
 - rodzaj zabudowy mieszkaniowej, tj. liczbę i strukturę domów (dwory, dworki, domy, chałupy itp.) oraz ich rozmieszczenie w obrębie niw,
 - występowanie budowli publicznych, czyli liczbę, rodzaj i rozmieszczenie obiektów użyteczności publicznej (urzędy, obiekty wojskowe, klasztory, kościoły i cerkwie, szkoły itp.),
 - występowanie obiektów gospodarczych, tj. liczbę i rodzaj obiektów gospodarczych (młyny, cegielnie, kramy itp.),
 - występowanie obiektów infrastruktury technicznej, czyli liczbę i rozmieszczenie dróg, ulic, brodów, mostów, wałów, grobli itp.,
 - występowanie obiektów fizjograficznych, takich jak cieki wodne (rzeki, rzeczki, potoki), jeziora, stawy, sadzawki, wzniesienia, doliny;
- 4) przestrzeń publiczno-polityczną, czyli ośrodki władzy (miejskiej, dworskiej, państwowej), kościoły, klasztory, garnizony wojskowe;
- 5) przestrzeń społeczną, tzn. strukturę społeczno-zawodową posiadaczy gruntowych w świetle metryki józefińskiej oraz opisań urbarialnych, położenie prawne poszczególnych kategorii ludności (np. zakres wolności mieszczan, obowiązki Żydów wobec dziedzica i miasta, obciążenia feudalne ludności poddańczej), strukturę wyznaniowo-narodowościową (np. liczba chrześcijan i żydów), skład elity społecznej (m.in. właściciele mniejszych części dworskich, duchowni wszelkich obrządków religijnych, urzędnicy, reprezentanci gromady).

W części określonej jako wybrane teksty źródłowe i rejestry znalazły się:

- 1) odpis opisanie granicznego miejscowości;
- 2) regest prawideł faszjonowania, zawierający streszczenie opisu położenia topograficznego miejscowości oraz syntetyczną charakterystykę niw (rodzaje występujących gleb, uwagi na temat sposobów uprawy ziemi, informacje o wysiewach i zbiorach zbóż);

3) opisanie gromady, tj. wstępną część opisanie urbarialnego, w której zawarto charakterystykę struktury społecznej mieszkańców i określono obciążenia feudalne, do jakich byli zobowiązani¹⁹.

Jeśli idzie o zestawienia tabelaryczne, przygotowano cztery tabele (z których dwie pierwsze są odpisami z oryginalnych dokumentów):

1) rekapitulacja sumaryczna, czyli stanowiące integralną część prawideł faszjonowania sumaryczne zestawienie dla wszystkich niw, zawierające informacje o ich powierzchni oraz uzyskiwanych plonach (występujące z reguły w końcowej części prawideł faszjonowania lub w końcowej części księgi pomiarów);

2) sumariusz fasji gromadzkiej, zawierający informacje o strukturze i powierzchni użytków rolnych oraz wysokości uzyskiwanych z nich zbiorów, w rozbiciu na grunty dominikalne i rustykalne;

3) wykaz posiadaczy nieruchomości ujętych w metryce józefińskiej, czyli zestawienie tabelaryczne opracowane na podstawie księgi pomiarów, zawierające następujące informacje: imię i nazwisko, miejsce zamieszkania, numer domu oraz numery działek należących do danego posiadacza gruntowego, powierzchnię gruntów (ogółem i w rozbiciu na pola orne, łąki, ogrody i sady, pastwiska, stawy, zarośla, ugory, pustki oraz lasy), a także wysokość zbiorów (w przypadku pól ornych – zbiory czterech zbóż: pszenicy, jęczmienia, żyta i owsa; w odniesieniu do łąk i użytków z nimi zrównanych – zbiory siana; w przypadku lasów – ilość możliwego do pozyskania drewna);

4) wykazy posiadaczy nieruchomości ujętych w opisaniach urbarialnych, czyli zestawienie tabelaryczne opracowane na podstawie alegatów (tj. załączników do opisań urbarialnych), zawierające następujące informacje: imię i nazwisko posiadacza, numer jego domu, numer załącznika, w którym został wymieniony, oraz wysokość przychodów uzyskiwanych z ziemi uprawnej, z rozbiciem na przychody z pól ornych, łąk i ogrodów oraz pastwisk i lasów.

Przy przygotowywaniu do druku odpisów oryginalnych dokumentów stosowano zasady obowiązujące przy edycji źródeł osiemnasto- i dziewiętnastowiecznych, m.in. uwspółcześniając interpunkcję i ortografię²⁰. Zwrotów, słów i pojęć, które wyszły już z użycia, nie objaśniono w przypisach; znalazły się one w dołączonym do wydawnictwa słowniku. Uzupełnienia brakujących liter lub wyrazów, ułatwiający zrozumienie tekstu, oraz rozwinięcia skrótów umieszczono w nawiasach kwadratowych, oboczności imion i nazwisk²¹ –

¹⁹ Do opisanie gromady dołączony został wykaz konsygnacji (aleatów), czyli zestawienie załączników do opisanie urbarialnego; wymieniono w nich imiona i nazwiska posiadaczy nieruchomości.

²⁰ J. Tandecki, K. Kopiński, *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014, s. 172–196.

²¹ Urzędnicy spisujący księgę pomiarów bardzo często nie znali warunków lokalnych, co skutkowało brakiem precyzji w zapisie imion i nazwisk. Niejednokrotnie były one podawane w różnych brzmieniach i odmianach (np. imiona raz zapisywano w brzmieniu polskim, in-

w nawiasie zwykłym. Skreśleń i poprawek naniesionych w księdze pomiarów innym atramentem lub inną ręką nie odnotowywano, przyjmując za właściwy tekst pierwotny²². W niektórych wypadkach stosowano przypisy tekstowe, którymi oznaczono m.in. fragmenty nieczytelne. Zastosowano następujące oznaczenia przypisów tekstowych:

^{aa} – wyraz, zdanie skreślone,

...^b – w oryginale: pozostawione puste miejsce,

[...] ^c – fragment nieczytelny,

^{dd} – podkreślone w oryginale.

Przy zestawieniach tabelarycznych – dla uzyskania większej przejrzystości tabel – przyjęto zasadę, że komórki (pola), dla których w źródłach nie podano żadnej wartości (np. dana uprawa nie występowała), pozostawiono puste. Niektóre dane w tabelach podawane są w wartościach ułamkowych. W przypadku powierzchni gruntów, zbiorów zbóż oraz ilości możliwego do pozyskania drewna stosowano ułamki zwykłe o różnych mianownikach, zależnie od tego, jakie dane podawano w źródłach; w odniesieniu do zbiorów siana – ułamki dziesiętne (do dwóch miejsc po przecinku).

Ze względu na stosowanie różnych jednostek miary, do wydawnictwa dołączono wykaz wraz z przelicznikiem na jednostki współczesne.

Podstawa edycji

Za podstawę opracowania materiałów dla Budzanowa służy operat metryki józefińskiej (CPAHU we Lwowie, fond 19: Metryka józefińska, opis 17, sprawa 235, k. 1–181) oraz opisanie urbarialne miasta Budzanowa (CPAHU we Lwowie, fond 146: Namiestnictwo Galicyjskie, opis 18, sprawa 4333, k. 1–40).

Operat metryki józefińskiej zawiera większość najważniejszych elementów: księgę pomiarów, opisanie granic (datowane sierpień 1787), prawidła fasjonowania, sumariusz generalny z pomiaru wszystkich realności, sumariusz fasji gromadzkiej, Sumariusz generalny z pomiaru wszystkich ruchomości, zawierający informacje o gruntach gromady, proboszcza, gruntach pustych, obrachunek kontrolowanego przychodu z gruntów za 3 lata, sumariusz „pożytku” (zbiorów) z gruntów dominikalnych i rustykalnych z przeliczeniem ich na wartość pieniężną, tabelę oszacowania dochodów z lasów dworskich oraz konsygnację gruntów pustych (24 listopada 1787).

nym razem w ruskim). W takich przypadkach jako podstawową formę przyjmowano wersję powtarzającą się najczęściej, oboczności zaś umieszczano w nawiasie zwykłym.

²² Księgi pomiarów były w stałym użyciu przynajmniej do czasu przeprowadzenia kolejnego pomiaru katastralnego, tj. katastru franciszkańskiego. Skreślenia, poprawki i dopiski nanoszone były w różnym czasie, przy czym z reguły nie odnotowywano daty ich powstania.

W księdze pomiarów dostrzeżono liczne błędy rachunkowe, głównie w sumowaniu stron. Oczywiście pomyłki (np. opuszczenie cyfry w liczbie), możliwe do zwerifikowania, poprawiano. W innych wypadkach pozostawiano zapis z oryginału. W księdze pomiarów zdarzały się też pomyłki w numeracji działek (opuszczenie jednego lub kilku numerów). Usterki takich nie poprawiano, pozostawiając zapis z oryginału. Z różnych danych do analizy brano te, które występowały najczęściej i w kilku dokumentach. W dokumentach znajdują się przekreślenia, dopiski, poprawki, a nawet doklejony fragment, którym zakryto błędne dane. Opisanie urbarialne Budzanowa zawiera wszystkie elementy: opisanie gromady, Erledigung oraz alegaty w liczbie 12. Stan zachowania opisań urbarialnych nie budzi zastrzeżeń.

W przypadku Skały za podstawę opracowania służy operat metryki józefińskiej (CPAHU we Lwowie, fond 19: Metryka józefińska, opis 10, sprawa 232, k. 1–78) oraz opisanie urbarialne miasta Skały (CPAHU we Lwowie, fond 146: Namiestnictwo Galicyjskie, opis 18, sprawa 1378, k. 1–20).

Operat metryki józefińskiej, sporządzony w okresie od maja do grudnia 1787, zawiera większość dokumentów: księgę pomiarów (datowana 1787, bez dnia i miesiąca), opisanie granic (20 listopada 1787), sumariusz fasji gromadzkiej z uwagami (31 października 1787), sumariusz powierzchni gruntów dominikalnych i rustykalnych oraz uzyskiwanych z nich zbiorów (1 grudnia 1787), tabelę oszacowania dochodów z lasów dworskich (16 października 1787), „Opisanie z inwentarza gruntowego miasteczka Skały” (maj 1787) oraz konsygnację rzek i jezior (4 września 1787). Nie zachowały się natomiast prawidła fasonowania. Opisanie urbarialne Skały zawiera wszystkie elementy: opisanie gromady, Erledigung (31 października 1789) oraz trzy alegaty. W alegacie pierwszym umieszczonych nazwiska i powinności poddanych chrześcijan, z podziałem na 7 kategorii. Alegat drugi wymieniał grunty, z których dominium nie pobierało żadnych powinności. Alegat trzeci zawierał wykaz niw tłokowych. Nie zachowały się wszystkie alegaty (np. brakuje wykazu Żydów). Stan zachowania opisań urbarialnych nie budzi zastrzeżeń.

Charakteryzując stan zachowania akt, należy zauważyć, że księga pomiarów metryki józefińskiej została sporządzona w sposób nietypowy. Na oddzielne działki przypisane do konkretnych posiadaczy podzielono bowiem jedynie grunty leżące w obrębie Placu miejscowego. Grunty uprawne usytuowane w pozostałych niwach wymierzone zostały łącznie. Rozwiązanie takie podyktowane było tym, że mieszkańcy miasta posiadali tzw. grunty tłokowe, użytkowane wspólnie. Wielkość nadziałów ziemi dla poszczególnych gospodarzy nie była stała (wyróżniano trzy typy gospodarstw: parowe, pojedynkowe i piesze), przy czym podział gospodarstw między mieszkańców odbywał się w cyklach kilkudziesięcioletnich. Taki sposób sporządzenia księgi pomiarów praktycznie uniemożliwia poznanie struktury społecznej miasta.

BUDZANÓW

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA MIASTA

Status prawny i położenie geograficzne

Budzanów – miasteczko w cyrkule tarnopolskim, leżące w zakolu rzeki Seret. Budzanów sąsiedował z następującymi wsiami: Wierzbowiec, Zwiniacz (Dzwiniacz), Mogielnica na zachodzie, Skomorosze na południu, Papiernia, Kobyłowluki i Młyniska na wschodzie, Zniesienie na północy. Miasteczko było siedzibą dominium, składającego się z pięciu miejscowości.

Struktura własnościowa

Budzanów należał do dwóch właścicieli: Jerzego Potockiego, starosty tłumackiego, oraz miejscowego proboszcza rzymskokatolickiego. Większość mieszkańców (283) była poddanymi Potockiego. Proboszcz budzanowski miał jedynie 14 poddanych.

Przestrzeń miejska

Ogólna powierzchnia gruntów miejskich wynosiła 5560 mórg 576 sążni, w tym pół uprawnych 2143 morgi 666 sążni (50%), 630 mórg 684 sążnie łąk i ogrodów (11%) oraz 2786 mórg 826 sążni lasów (39%).

Układ przestrzenny miasta był bardzo skomplikowany i rozbudowany (równocześnie stosowano dwa podziały: na niwy i obszary). Metryka józefińska wyróżniła w nim Plac miejscowy, noszący też inną nazwę („Niwa Ogrody”), oraz 25 innych niw.

Plac miejscowy (działki nr 1–991) stanowił centrum miasta, tutaj zlokalizowane były domy i chałupy oraz inne zabudowania i obiekty: kościelne, wojskowe, użyteczności publicznej i należące do dominium. Na placu miejscowym obiekty należące do dominium były rozrzucone w różnych jego częściach, oznaczone różnymi numerami topograficznymi, ale w jednym przypadku tworzyły zwarty kompleks – od nru topograficznego 500 do 506 (ogród włoski, ogród folwarczny, folwark, rezydencja, kuchnia i oficyna). Obiekty te skupione były wokół drogi na Zawale.

W obrębie placu miejscowego wydzielono cztery części: „Osiedłość na Folwar[k]”, „Rynek”, „Osiedłość Zazamcza”, „Osiedłość Zawale”.

Rynek, serce każdego miasta, w metryce józefińskiej Budzanowa został opisany jako „rynek sam, w którym”. Pod kolejnymi numerami topograficznymi umieszczone były domy, chałupy, ogrody, trzy „drogi do miasta” i drogi między chałupami, winnice (karczmy, szynki). Część miasta skupiona wokół rynku obejmowała nry topograficzne od 616 do 711. Dominowały tutaj domy i chałupy, sporo było mieszczan pochodzenia żydowskiego. Od nru 712 rozciągała się „Osiedłość Zazamcza” (nr topograficzny 712). Od nru topograficznego 1 do 615 kształtowała się „Osiedłość na Folwar[k]”; w takim opisie wspomniana „osiedłość” nie oznaczała jednej działki, ale część miasta wokół folwarku. W przypadku „Osiedłości Zazamcza” przypisano jej odrębny numer topograficzny, ale prawdopodobnie oznaczała ona znowu tę część miasta, która znajdowała się za (koło, w pobliżu) budzanowskim zamkiem (nry topograficzne 712–823). Metryka nie wymienia jednak zamku jako obiektu. W tej części miasta znajdowały się obiekty i grunty probostwa łańciskiego: plebania, ogród i sad, szpital, szkoła, droga do kościoła, droga do góry do kościoła, cmentarz stary, pośrodku którego znajdował się „kościółek alias kaplica”. Na górze znajdował się kościół, prawdopodobnie otoczony murem, gdyż metryka wymieniła ogród proboszczowski między murem a prawdopodobnie kościołem. W tej części Budzanowa znajdowała się droga do Czortkowa, czyli na południe. Kolejną część tworzyła „Osiedłość Zawale”, czyli dzielnica leżąca za wałem (numery topograficzne 824). W tej części znajdowały się ogrody, chałupy, cmentarz żydowski, stajnia dla koni żołnierskich, ogród folwarczny. Ta część też była położona na południu miasta, gdyż tutaj biegła droga do Czortkowa.

Plac miejscowy obejmował łącznie 991 numerów topograficznych oraz miał powierzchnię 183 256 1/6 sążnia, co przekładało się na 114 mórg 856 1/6 sążnia. Na placu miejscowym z sadów i ogrodów zbierano wyłącznie siano i potraw. Łączny jednoroczny zbiór siana szacowano globalnie na 1180,04 cetnara siana oraz 271,06 cetnara potrawu.

Niwy budzanowskie w dokumentach funkcjonowały pod różnymi nazwami, niekiedy zbliżonymi do siebie:

- I. Pomiarki poza ogrody (Pomiarki poza ogrody zawalańskie) – numery działek: 992–1042
- II. Łachniówka – numer działki: 1043
- III. Wuzenkie (Na Wuzenkim) – numery działek: 1044–1045
- IV. Pomiarki, czyli Ług za Wuzenkim (Pomiarki na Ługu, Pomiarki drugie) – numery działek: 1046–1123

- V. Na Morawszczyźnie – numery działek: 1126–1200
- VI. Łopuszanka (Na Łopuszance, Łopuszanka od Papierni przy granicy młynskiej) – numery działek: 1201–1220
- VII. Na Czystym (Na Czystym po za las Budzanowski od granicy także młynskiej) – numery działek: 1221–1346
- VIII. Na Bukszynie (Na Bukszynie między lasem) – numery działek: nr 1347–1358
- IX. Pod Bukszynem – numery działek: 1359–1367
- X. Ług (Na Ługu, Na Górze Pohyblica) – numery działek: 1368–1373
- XI. Krzemienna – numery działek: 1374–1411
- XII. Pomiarki na Wojcieszczyźnie (Wojcieszczyzna) – numery działek: 1412–1542
- XIII. Za Gniłą na Garbie (Za Gniłą, Za Gniłą od granicy mogielnickiej) – numery działek: 1545–1384
- XIV. Od Gniłej (Od Gniłej do dwóch krzyżów) – numery działek: 1587–1705
- XV. Po pod las od Łysej Góry – numery działek: 1707–1764
- XVI. Po pod Dębinę (Po pod Dębinę poprzez gościniec Budzanowski do Łaskowiec idący) – numery działek: 1765–1843
- XVII. Od kamiennego krzyża (Od kamiennego krzyża poprzez tenże gościniec do pól wierzbowieckich) – numery działek: 1845–1884
- XVIII. Między średnimi drogami (Między drogami, Między średnimi drogami w strzyżakowej dolinie) – numery działek: 1885–1921
- XIX. Od Wierzbowca (Od Wierzbowca do drogi kossowskiej na potok wierzbowiecki idącej) – numery działek: 1922–1953
- XX. Głodny garb (Za potokiem, Za potokiem wierzbowieckim do zapustu zwiniackiego) – numery działek: 1954–2003
- XXI. Sapuzka (Na Sapuzce, Sapuszka od drogi kossowskiej do drogi na Perejmę) – numery działek: 2005–2107
- XXII. Na Garbie (Na Garbie do drogi na Perejmę) – numery działek: 2109–2135
- XXIII. Od Perejmy (Za Kruczą od Perejmy, Za Kruczą od Perejmy pod drogę skomorowską) – numery działek: 2136–2163
- XXIV. Poza Kruczą (Za Kruczą po pod las aż do Góry Kamiennej, gdzie łąny pańskie i pomiarki chłopskie) – numery działek: 2164–2198
- XXV. Na Włodówce – numery działek: 2199–2271

W obręb poszczególnych niw nie wpisano potoków i lasów. Między niwą XII i XIII wymieniono potok Gniły (nr topograficzny 1543) i lasek (nr topograficzny 1544), a między niwą XIII i XIV znajdował się potok (nr działki 1585) płynący z Rudek i droga z Budzanowa do Mogielnicy (nr topograficzny 1586).

Metryka dokładnie charakteryzuje położenie poszczególnych niw, zarówno w obrębie samego miasta, jak i jego granic.

Poszczególne niwy różniły się uprawami. Na niwie „Pomiarki poza ogrody” zlokalizowane były pola uprawne, z których zbierano cztery podstawowe zboża. Te cztery zboża uprawiane były na niwie piątej, szóstej, siódmej, ósmej, jedenastej. Na niwach drugiej, trzeciej i czwartej uprawiano dwa zboża: pszenicę i jęczmień. Na niwie dwunastej, piętnastej, szesnastej, siedemnastej, osiemnastej, dwudziestej, dwudziestej pierwszej, dwudziestej drugiej, dwudziestej trzeciej, dwudziestej czwartej uprawiano trzy zboża: żyto, jęczmień i owies. Na niwie trzynastej, czternastej, dziewiętnastej i dwudziestej piątej też uprawiano trzy zboża, ale w innej konfiguracji: pszenica, żyto, jęczmień. Na niwie dziesiątej nie uprawiano zbóż, znajdowały się tam pole pańskie, sianożęcia, pastwiska, ponieważ niwa ta rozciągała się od lasu i części miasta zwanej Zazamcze do rzeki Seret. Na niwie dwudziestej piątej na polach pańskich uprawiano pszenicę, żyto, jęczmień, a na polach poddanych żyto, jęczmień i owies.

Na niwach drugiej i trzeciej znajdowały się wyłącznie pola pańskie. Mieszczanie swoje grunty posiadali natomiast na niwach: pierwszej, czwartej, piątej, szóstej i kolejnych.

Poszczególne niwy różniły się wielkością i strukturą gruntów. Najmniejsza niwa „Wuzenkie” liczyła tylko 4 morgi i 1208 sążni gruntu. Największa zaś niwa „Na Czystym” obejmowała 253 morgi i 954 sążnie pól uprawnych, 95 mórg i 37 sążni łąk i ogrodów oraz 1956 mórg i 592 sążnie lasu; 13 niw składało się wyłącznie z pól uprawnych, 9 niw z pól uprawnych oraz ogrodów i łąk, a jedna z pól uprawnych, ogrodów i łąk oraz lasów. Przypomnieć należy, że plac miejscowy (niwa ogrody) nie posiadał ani pól uprawnych, ani lasów, a jedynie ogrody.

Obok podziału na niwy funkcjonował podział na obszary (bez nazw własnych), które obejmowały pola uprawne, łąki, pastwiska, drogi i nieużytki. Były to zwarte obszary ziemi. W Budzanowie wyróżniono 11 obszarów, które posiadały różną powierzchnię pól uprawnych i lasów:

- 1) Obszar I. Ogrody – 114 mórg i 856 sążni ogrodów i łąk
- 2) Obszar II – 70 mórg i 345 sążni pól uprawnych oraz 375 sążni łąk
- 3) Obszar III – 331 mórg i 229 $\frac{1}{6}$ sążnia pól uprawnych oraz 1 morga 360 sążni ogrodów i łąk
- 4) Obszar IV – 116 mórg i 1436 sążni pól uprawnych oraz 244 morgi i 1514 sążni ogrodów i łąk
- 5) Obszar V – 281 mórg i 3 $\frac{1}{3}$ sążnia pól uprawnych oraz 133 morgi i 614 sążni ogrodów i łąk
- 6) Obszar VI – 344 morgi i 955 $\frac{1}{3}$ sążnia pól uprawnych oraz 1 morga i 980 sążni łąk i ogrodów

- 7) Obszar VII – 461 mórg i 1022 $\frac{2}{3}$ sążnia pól uprawnych oraz 1 morga 30 sążni ogrodów i łąk
- 8) Obszar VIII – 88 mórg i 1048 $\frac{2}{3}$ sążnia oraz 1 morga 1011 sążni łąk i ogrodów
- 9) Obszar IX – 236 mórg i 1442 $\frac{1}{2}$ sążnia pól uprawnych oraz 25 mórg i 34 sążnie ogrodów i łąk
- 10) Obszar X – 151 mórg i 1148 $\frac{1}{2}$ sążnia pól uprawnych oraz 2 morgi 66 sążni łąk i ogrodów
- 11) Obszar XI – 61 mórg 835 $\frac{1}{3}$ sążnia pól uprawnych oraz 104 morgi i 1181 sążni ogrodów i łąk

Zob.: Rekapitulacja sumaryczna miasteczka Budzanów

Podstawowy podział gruntów to podział na grunty użytkowane i puste, niezagospodarowane. Grunty użytkowane, z których ich właściciele czerpali dochody, dzielono na pola orne, ogrody, łąki, pastwiska i lasy.

Uwzględniając kryteria własności gruntów, rodzaju (pola uprawne, ogrody, łąki, pastwiska, lasy) oraz zagospodarowania lub nie, grunty w Budzanowie podzielić można na:

1) grunty pańskie – 331 mórg i 16 sążni pól uprawnych, 6 mórg i 464 sążnie ogrodów, 111 mórg i 1175 sążni łąk, 364 morgi i 982 sążnie pastwisk, 2786 mórg i 826 sążni lasów;

2) grunty proboszcza rzymskokatolickiego – 55 mórg i 34 sążnie pól uprawnych, 1038 sążni łąk, 549 sążni ogrodów;

3) grunty gromady – 1600 mórg i 63 sążnie pól uprawnych, 105 mórg i 585 sążni ogrodów, 7 mórg i 1589 sążni łąk, 39 mórg i 1373 sążnie pastwisk;

4) pustki – pola orne o powierzchni 158 mórg i 553 sążni, ogrody o powierzchni 2 mórg i 195 sążni oraz łąki o powierzchni 1 morgi i 734 sążni.

Kluczowe znaczenie dla właścicieli Budzanowa i jego mieszkańców miały grunty orne, które znajdowały się w większości niw. Pola uprawne leżały w dwóch lasach, Lipniki i Bukszyn, które to grunty zostały wliczone do niw sąsiadujących z lasami. Na gruntach budzanowskich uprawiano 5 gatunków zbóż: żyto, pszenicę, jęczmień, hreczkę i owies.

Drugim rodzajem użytkowanych gruntów były szeroko rozumiane ogrody, łąki, pastwiska, z których pozyskiwano siano (zbiór siana podawano ogółem, bez podziału na siano słodkie i kwaśne) i potraw oraz wypasano zwierzęta. Składały się z różnych podtypów gruntów: ogród włoski, kapuśniak, „pasieczysko bezpożyteczne” na niwie piątej, ogrody i ogródki, sady, wygony dla bydła. Termin wygon ma dwojakie znaczenie: wspólne dla całej miejscowości pastwisko oraz droga, którą przepędzono bydło na pastwisko. W me-

tryce wygony dla bydła, podobnie jak drogi i ulice, nie były mierzone, a tym samym nie podawano w metryce przychodu z nich. Przypuszczać można, że pod terminem wygonu w Budzanowie rozumiano drogę. Biorąc pod uwagę wielkość, wydzielano sady i sadki, ogrody i ogródki. Często ogrody i sady tworzyły jeden kawałek gruntu, nie były rozdzielane. Niekiedy podawano informacje o ich położeniu – przy drodze, „przed wrotami”, „za tokiem”.

W Budzanowie w ogólnej powierzchni miasta znaczny udział miały lasy. Wyróżniono w sumie 8 kompleksów leśnych. Pod numerem topograficznym opisano las Bukszyn, graniczący z dominium Janów o powierzchni 3 130 192 sążni, czyli 1956 mórg i 592 sążni. Obok znajdował się obszar porośnięty krzakami o powierzchni 152 037 sążni. Między lasami a terenami porośniętymi krzakami zachodziła zasadnicza różnica w zakresie eksploatacji. Z lasów pozyskiwano drewno z podziałem na twarde i miękkie. Z lasu Bukszyn pozyskiwano 1409 6/8 sążnia drewna twardego oraz 176 5/8 miękkiego. Tereny porośnięte krzakami wykorzystywano jako łąki i pastwiska.

Prawo do korzystania z lasu mieli poddani Potockiego i miejscowego proboszcza za opłatą w gotówce i bez prawa korzystania z siekiery. Korzystanie z lasu na cele budowlane i gospodarskie uregulowano w taki sposób, że poddani za prace na rzecz dworu (żęcie, koszenie itp.) otrzymywali specjalne kwity upoważniające do korzystania z lasu. Proboszcz budzanowski i parochowie unicycy na podstawie aktów erygowania parafii dysponowali prawem wolnego wyrębu bez wnoszenia żadnych opłat.

Obok lasów wyróżniono laski, z których nie pobierano drewna, ale używano ich jako pastwiska. Pod nrem topograficznym 1544 opisano taki lassek, porośnięty młodymi drzewami, w którym Oleksa Stecij miał pasiekę. Powierzchnia tego lasku wynosiła 28 mórg 933 sążnie, a zbierano z niego 114 33/100 cetnara siana.

Wedle danych z metryki józefińskiej ze wszystkich gruntów miejskich zbierano 2164 13/32 korca pszenicy, 5048 8/32 korca żyta, 13 263 27/32 korca jęczmienia oraz 5070 6/32 korca owsa, 3676 75/100 cetnara siana i 401 73/100 cetnara potrawu, 1977 sążni drewna twardego i 261 1/8 sążnia drewna miękkiego. Przeciętny zbiór zbóż z jednej morgi szacowano na 5 61/64 korca, a przeciętny zbiór siana i potrawu z jednej morgi szacowano na 6 46/100 cetnara.

Zob.: Sumariusz fasji gromadzkiej miasteczka Budzanów

Kolejny podział gruntów to grunty, z których właściciel miasta pobierał powinności feudalne (czerpał dochody), i te, z których takich przywilejów nie posiadał.

Struktura gruntów, z których zwierzchność dworska nie pobierała żadnych powinności, nie odbiegała od sytuacji w pozostałych miastach. Grunty liczyły razem 440 mórg i 350 sążni pól, 124 morgi i 1515 1/3 sążnia łąk i ogrodów oraz 3141 mórg i 209 sążni lasów. Pod względem własności podzielić je można na trzy grupy:

1) własność kościelna – 55 mórg i 34 sążnie pól uprawnych, 1587 1/3 sążnia łąk i ogrodów;

2) własność dworska – 330 mórg i 1519 sążni pól uprawnych, 110 mórg i 22 1/2 sążnia łąk i ogrodów, 3141 mórg i 209 sążni lasów;

3) własność poddanych proboszczowskich i „deliberowanych” – 54 morgi i 397 sążni pól, 5 mórg i 1505 1/2 sążnia łąk i ogrodów.

W obrębie gruntów gromadzkich wyróżnić można grunty „puste”, z których dotąd zwierzchność pobierała „płatę” i dziesięcinę pszczelną. Grunty te nie były wydzielone z łańców pańskich, ale znajdowały się pomiędzy gruntami gromadzkimi, dlatego zostały wyłączone z gruntów dworskich i włączone do gromadzkich. Do tej grupy zaliczono też grunty puste oraz grunty użytkowane przez dwóch Żydów: Chaima (nazwiska w źródle nie podano) i Icka Brozposztajna. Łącznie szacowano je na 226 mórg i 472 2/6 sążnia pól uprawnych, 4 morgi i 1206 sążni łąk i pastwisk.

W Budzanowie metryka józefińska podaje 393 numerów domów i budynków, do tego jeszcze doliczyć należy kilkadziesiąt budynków, które nie posiadały własnych numerów.

Budynki mieszkalne dzieliły się na chałupy i domy. Najpopularniejszym rodzajem budynku mieszkalnego były chałupy (było ich 335). Chałupy posiadał mieszczanie oraz osoby pracujące na rzecz właściciela, np. ogrodnik. Od mieszczańskiej zabudowy nie wyróżniało się mieszkanie greckokatolickiego parocha, które określano jako „chałupę”. Inny unicki duchowny, ks. Stefan Sawiczewski, dysponował dworkiem. Domy, w liczbie 33, zlokalizowane były w okolicach rynku. Należały one do Żydów i dominium. Niektóre domy będące własnością do dominium użytkowane były przez oficerów austriackiej armii.

W mieście znajdowały się place puste po zniszczonych chałupach, czy to rozwalonych, czy też spalonych. Są one nieliczne, nie tworzą zwartych skupisk, a więc miasto nie odczuło w ostatnich latach większego kataklizmu (pożaru).

Posiadaczami chałup byli w większości mieszczanie, ale też były chałupy należące do dominium, w jednej mieszkał ogrodnik, w innej kowal, obaj wykonujący prace na rzecz dworu.

Część zabudowań posiadała własne numery domów, ale znaczna ich liczba oznaczona była w metryce jako „bez numeru” lub nie posiadała takiej adnotacji ani też numeru domu. Były to chałupy należące do Żydów.

W Budzanowie znajdował się szereg budynków publicznych i użyteczności publicznej, które można podzielić na następujące grupy:

- 1) obiekty administracji dworskiej – rezydencja, oficyna, kuchnia;
- 2) obiekty wojskowe – kwatera oficerska, dom pański przeznaczony na kwaterę oficerską, stajnia wojskowa, rajszula dla koni wojskowych (ujeżdżalnia), stajnia dla koni żołnierskich. Znajdował się też plac na kwaterę oficerską, do kwater dla oficerów przypisane były ogrody. Obiekty przeznaczone dla wojska nie tworzyły jednego zwartego skupiska, położone były na Placu miejscowym w dwóch miejscach (drugie to nry topograficzne 597, 599 czy też 611 i 612);
- 3) obiekty sakralne – kościół parafialny rzymskokatolicki i dwie cerkwie unickie oraz szkoła (bożnica) żydowska i łaźnia żydowska. W Budzanowie funkcjonowały cmentarze: „nowy ruski”, cmentarz stary, cmentarz, pośrodku którego znajdowała się cerkiew pod wezwaniem św. Pokrowy. Cmentarz „nowy ruski” ulokowany był na wygonie dla bydła, być może z tego wygonu wydzielono obszar pod nowy cmentarz w myśl rozporządzeń cesarza Józefa II. Społeczność żydowska dysponowała własnym cmentarzem, nazwanym „kierkutom v[el] okopiskiem żydowskim”;
- 4) szkoły – szkołka, przyszkółek żydowski, szkołka przy cerkwi św. Pokrowy.

W Budzanowie znajdowały się następujące obiekty gospodarcze (większość z nich była własnością dominium): woskobośnia, dwa młyny, folwark, oficyna, kuchnia. Folwark pański znajdował się poza ścisłym centrum miasta, prowadziła do niego droga.

W Budzanowie znajdowało się 12 winnic, należących do ludności żydowskiej. Cztery z nich, oznaczone numerami topograficznymi 693, 695, 696, 697, tworzyły zwarte skupisko, w którym znajdowała się też ulica. Kolejne skupisko winnic zlokalizowane było pod numerami 706, 708, 709, 710, gdzie znajdowały się kolejne cztery winnice. Kolejne skupisko to dwie winnice pod numerami topograficznymi 712 i 713, należące do Icka Eliszynego i Berka Zastinockiego.

Metryka umożliwia odtworzenie obiektów z zakresu infrastruktury technicznej Budzanowa. Pierwszą grupę obiektów tworzyły ciągi komunikacyjne, które dzieliły się na drożyny i drogi, ulice oraz gościńce. Drogi podzielić można na wewnętrzne, funkcjonujące w obrębie granic miasta, drogi między zabudowaniami, polami, lasami czy też prowadzące do różnych obiektów gospodarczych, np. „droga z miasta na Folwarki”, drożyny łączące gumna z polami na niwie 11. Metryka odróżniła drogi i ulice. Drogi łączyły niwy, pola, natomiast ulice znajdowały się między domostwami. Drugą grupę dróg stanowiły drogi o znaczeniu ponadlokalnym, łączące ważne ośrodki miejskie, a przebiegające przez Budzanów, jak np. droga do Czortkowa oraz drogi wychodzące z Budzanowa do innych miejscowości, jak wsie Laskowce i Wierz-

bowiec (położone nad zachód od Budzanowa) oraz wieś Skomorosze (na południe od Budzanowa) i Papiernia (na wschód).

Drugą grupę obiektów z zakresu infrastruktury technicznej tworzyły obiekty przeciwpowodziowe. Budzanów leżał nad rzeką Seret, która wylewała i stanowiła zagrożenie dla miasta. Metryka wymienia ogrody nad fosą oraz wał sypany. Fosę i rzekę rozdzielały błonia. Na niwie 11 znajdował się rów, którym „woda z pól spada”. Echa wylewów Seretu widoczne są też w innych wzmiankach w metryce. Wymienia ona bowiem ogrody „jurydczan kościelnych”, które „woda zalewa”.

Budzanów ulokowany został między Seretem a wzgórzami i pagórkami. Takie położenie determinowało obecność w granicach miasta obiektów topograficznych. Najważniejszym z nich była rzeka Seret z odnogami i dopływami. Występowały strumyki, potoki (potok Gniły, potok z Rudek), tereny podmokłe, porośnięte łożami i bezużyteczne, tereny porośnięte krzakami, wliczane jednak w powierzchnię lasów, zbocza pagórków (tzw. ubocz), które nie leżały odłogiem.

Przestrzeń publiczno-polityczna

Przestrzeń publiczno-polityczną w Budzanowie reprezentowały cztery ośrodki władzy: dworski, miejski, duchowny i wojskowy.

Najważniejszym z nich była władza dworska, reprezentowana przez właściciela miasta (Jerzego Potockiego) i jego plenipotentą Hondeckiego oraz właściciela części kościelnej – proboszcza parafii rzymskokatolickiej.

Władzę duchowną reprezentowały jedna parafia rzymskokatolicka i dwie parafie greckokatolickie (jedna pod wezwaniem św. Pokrowy).

W Budzanowie stacjonował austriacki garnizon wojskowy, z żołnierzami i oficerami.

Przestrzeń społeczna

Spółeczność Budzanowa podzielić można w zależności od źródeł utrzymania. Pierwszą grupę tworzyli mieszczenie utrzymujący się z ziemi, własnej zagrody. Ich struktura społeczna odpowiadała stosunkom wiejskim. W ramach tej grupy wydzielić można szereg mniejszych w zależności od ilości ziemi, a tym samym wielkości powinności feudalnych. Pierwsza kategoria mieszczan-rolników odrabiała pańszczyznę sprzężajną w wymiarze jednego dnia w tygodniu lub jednego dnia pieszego. Nazywano ich poddanymi „grunt pojedynkowy trzymającymi”. W przypadku braku bydła mieszczenie mogli takie otrzymać od swej zwierzchności. Oprócz tego poddani ci zobowiąza-

ni byli do przekazywania kapłonów i dwóch motków przędzy z pańskiego materiału. Drugą grupę poddanych tworzyli mieszczenie „poddani piesi” posiadający zagrody z kawałkiem gruntu. Ich obowiązkiem było odrabianie jednego dnia pieszego w tygodniu oraz przekazywanie jednej kury i jednego motka z przędzy pańskiej. Do trzeciej kategorii zakwalifikowano „chałupników czyli zagrodników pieszych” o takich samych powinnościach jak poprzednia grupa. Do kolejnej grupy zaliczyć należy poddanych płacących tylko czynsz. Czynszowników dzielono na różne grupy w zależności od użytkowanej ziemi i oddawanych powinności: 2 płacących tylko czynsz, 8 zakwalifikowanych jako chałupnicy, 27 płacących czynsz i oddających po kapłonie i 2 motki przędzy, 1 „pieszy” płacący czynsz i oddający kurę i jeden motek przędzy, 22 „pieszych czyli chałupników” płacących czynsz i oddających jedną kurę i jeden motek oraz odrabiających 12 dni letnich.

Osobną kategorię mieszkańców tworzyli mieszczenie określani w opisie urbarialnym jako „rzemieślnicy i handlarze”, płacący czynsz i przekazujący po jednej kurze i jednym motku z przędzy skarbowego. Posiadali oni własne ogrody i kawałki pola w takim wymiarze, że byli klasyfikowani jako chałupnicy.

Trzecią grupę stanowili komornicy w liczbie 13, którzy nie posiadali żadnej ziemi. W zależności od powinności dzielili się na trzy grupy: a) płacący czynsz, odrabiający 12 dni „letnich”, oddający po jednym motku przędzy; b) odrabiający po 12 dni i oddający po jednym motku; c) odrabiający tylko po 12 dni.

Z powinności feudalnych nie były zwolnione takie kategorie mieszczan, jak wójt, burmistrz, pobereźnicy, polowi i kozacy.

O agraryzacji miasta świadczyć może informacja o pobieraniu przez dwór opłat od mieszczan za wypasanie ich inwentarza na dworskim pastwisku i w lesie. W opisie urbarialnym szczegółowo podano kategorie zwierząt i wysokość opłat: wół, krowa, koń, klacz – 15 krajcarów, strzyżak (młody koń), byk, ozimek (jałowka, źrebak w wieku ok. 1 roku, po przezimowaniu) – 5 krajcarów, owca stara – 3 krajcary, jarka (młoda owca) – 1,5 krajcara, świnia stara – 3 krajcary, podświnek (duże prosię) – 1,5 krajcara.

Do obciążeń ludności należały usługi transportowe nazywane „powóz”, polegające na transporcie na odległość 20 mil lub na wypłacaniu za to ekwiwalentu pieniężnego. W czasie sporządzania opisań urbarialnych już nie obowiązywały, ponieważ w 1783 r. zostały zniesione. Bez wyjątku natomiast poddani budzanowscy zobowiązani byli do szarwarków (reparacja grobli i dróg) w wymiarze 12 dni w roku.

Poddani proboszcza budzanowskiego powinności odbywali w oparciu o inwentarz erekcyjny parafii z 1766 r. Pod względem posiadania gruntów

dzielili się na posiadaczy ogrodów (14 osób) i nie posiadających żadnych gruntów. Kościelni poddani posiadający grunt zobowiązani byli do odrabiania pańszczyzny pieszej w wymiarze jednego dnia tygodniowo, uprzedzenia dwóch motków z przędzy swej zwierzchności; musieli też kolejno nosić „processa” do Czortkowa, pełnić stróżę nocną na probostwie w czasie od św. Marcina (11 listopada) do św. Wojciecha (23 kwietnia) oraz w razie potrzeby pomagać w kościele.

Opisanie urbarialne wymieniało 14 poddanych proboszczowskich, którzy odrabiali rocznie po 52 dni pańszczyzny i oddawali po 2 motki przędzy. W ten sposób proboszcz dysponował rocznie 728 dniówkami pańszczyźnianymi i 28 motkami przędzy.

Spółeczność Budzanowa tworzyli w znacznej mierze mieszczenie-rolnicy, posiadający chałupy, ogrody i pola uprawne rozmieszczone w różnych niwach miasta. Dysponowali oni areałem od kilku do kilkunastu mórg ziemi, nie więcej jak 20 mórg. Inną grupą byli mieszczenie, posiadający jedynie ogrody.

Zob.: Wykaz posiadaczy nieruchomości w Budzanowie ujętych w metryce józefińskiej

Zob.: Wykazy posiadaczy nieruchomości w Budzanowie ujętych w opisaniach urbarialnych

Pod względem struktury wyznaniowo-narodowościowej społeczność Budzanowa tworzyli Rusini, Żydzi i Polacy. Analiza brzmienia imion i nazwisk dowodzi przewagi etnosu ruskiego. Funkcjonowanie parafii rzymskokatolickiej wskazuje na obecność ludności polskiej. Na temat liczby mieszkańców żydowskiego pochodzenia dysponujemy materiałami fiskalnymi. Do opisanego urbarialnego dołączony został wykaz Żydów płacących czynsz. Zawiera on dwie kategorie osób. Pierwszą tworzyli tzw. alegatorowie, czyli głowy rodzin (mężczyźni lub wdowy), być może właściciele domów. Drugą grupę tworzyli członkowie ich rodzin (synowie i zięciowie) oraz osoby wspólnie z nimi mieszkające, ale nie spokrewnione i spowinowacone. W przypadku tych drugich mamy informacje o pochodzeniu (dwie osoby z Potoka, jedna z Trembowli). Wedle tego spisu w Budzanowie „alegatorów” było 79, a osób, od których pobierano czynsz, 114. Czynsz pobierany od „alegatorów” był wyższy i kształtował się na poziomie od 1 złr do 2 złr. Synowie i zięciowie „alegatorów” obciążeni byli czynszem w kwocie od kilkudziesięciu krajcarów do 1 złr.

Elitę miejską tworzyły osoby związane z ośrodkami władzy w mieście.

Elitę tworzyli przedstawiciele Kościołów: greckokatolickiego – parochowie Ciemierzynski i Stefan Sawiczewski oraz rzymskokatolickiego – miej-

scowy proboszcz. Ksiądz Sawiczewski posiadał 13 mórg i 1231 sążni ziemi, a ks. Ciemierzyński 20 mórg i 1483 sążnie ziemi. W Budzanowie mieszkał organista traktowany na równi z innymi poddanymi i posiadający grunt tak jak inni mieszczanie.

Reprezentantami miasta, zatwierdzającymi informacje w metryce w 1787 r., byli wójt Krzysztof Gumiński oraz Piotr Sadowy, Wojtko Kalendarz, Wasyl Łucicki, Franciszek Łomacz, Hrynko Niedźwiedź.

Plenipotentem właściciela Budzanowa był Hondecki. Wyjątkową pozycję posiadały trzy osoby użytkujące grunty, z których gruntowa zwierzchność nie pobierała żadnych powinności. Byli to leśniczy Krzyżanowski i leśniczy Jan Janicki oraz „libertowany od dziedzica” Jan Krzyżanowski.

WYBRANE TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Opisanie granic miasteczka Budzanów

Opisanie graniczne cyrkumferencji miasta Budzanowa w roku 1787 w miesiącu sierpniu

Miasto Budzanów graniczy na wschód z Nokraszowem czyli Papiernią Państwa Janowskiego, po tym z Tudorowem, wsią Państwa Czortkowskiego, na ostatek z wsią Skomorosze zwaną do probostwa budzanowskiego należąca, na południe z wsią Zwiniaczem, na zachód z wsią Wierzbowcem do Państwa Budzanowa należąca i częścią z Mogielnicą, na północ z Mogielnicą, wioską Zniesieniem Państwa Janowskiego, z Janowem samym i wsią Młyniska tegoż Państwa Janowskiego.

Znaki graniczne są takowe

1mo Na wschód od Papierni jest kopiec graniczny nad gościńcem z Czortkowa do Janowa idącym, od pół gromadzkich tejże Papierni i od pół gromadzkich budzanowskich pod niwą Łopuszańska zwaną, podczas rozgraniczenia Państwa Budzanów z Państwem Janów przez komornika granicznego usypany, i od tegoż kopca po przy gościńcu czortkowski do Janowa idący między gruntami Papierni i Młynisk, a między budzanowskimi, niwą Łopuszańska i Czysta zwaną aż do gościńca z Kobyłowłok do Budzanowa idącego na północ, jest kopców granicznych jako wyżej przez komornika granicznego usypanych in n[ume]ro 21 w rozległości kopiec od kopca na sążni 100.

2do Na północ od gościńca kobyłowłockiego wyżej wspomnianego po las budzanowski Buksyn zwany po przy drogę młyniską i od gruntów młyniskich do narożnego kopca między lasem budzanowskim Buksyn, a lasem młyniskim Broczucha zwanym; takichże kopców granicznych dawnych in n[ume]ro 9 w rozległości jako wyżej na sążni 100. Stąd od północy na zachód pomiędzy las budzanowski Buksyn i młyniski Broczucha zwany jako wyżej do kopca pod lasem pańskim budzanowskim nad ługiem od pół młyniskich stojącego jest kopców dawnych granicznych in n[ume]ro 8 w rozległości na sążni 100; od tegoż kopca prosto przez ług budzanowski i janowski do rzeczki Seretu naprzeciwko młynku budzanowskiego, na drugiej stronie na potoku

od Zniesienia idącym stojącym, był kopiec graniczny nad samym brzegiem, który od wody zmulony, a przeto teraz dla wiadomości i znaków w tej rozległości jest kopców różnych 3.

Na zachód po drugiej stronie rzeki Seret do młynka wyżej wspomnianego jest kopiec 1. Od tegoż młynka potok od Zniesienia idący graniczy od Budzanowa i Zniesienia aż do granicy mogielnickiej. Tenże sam potok jest znakiem granicznym z jednej strony od lasu budzanowskiego Lipnik zwanego a z drugiej strony od pól mogielnickich aż do drogi z lasu budzanowskiego wychodzącej do Mogielnicy, gdzie drugi potok od Oleksy Stecija poddanego budzanowskiego pasieki ciekący schodzi się do wyżej rzeczzonego potoku.

Za tym potokiem od Stecijowej pasieki wychodzącym graniczą suhołowki niwy budzanowskiej za Gniłą zwanej i suhołowki niwy mogielnickiej aż do gościńca wierzbowickiego do Mogielnicy idącego, w której rozległości wysypano kopców 7. Stamtąd po przytęże gościniec między gruntami budzanowskimi i gruntami wierzbowickimi do rudki i mostka jest kopców teraz wysypanych n[ume]ro 4 w rozległości od siebie na sążni 50.

Od tej figury prosto tymże gościńcem do Zwiniacza na potok wierzbowiecki idącym do potoku wierzbowieckiego, gdzie młynek jest, wysypano kopców n[ume]ro 15 w rozległości na sążni 50.

Od potoka wierzbowieckiego po przy gościniec budzanowski do Kosowa idący, który dzieli grunta budzanowskie od wierzbowieckich, aż do doliny i pola ks. Ciemierzyńskiego od granicy zwiniackiej jest kopców wysypanych in n[ume]ro 12 w rozległości na sążni 50.

Na południe od pola dopiero rzeczzonego ks. Ciemierzyńskiego parocha R.G. budzanowskiego po przy granicę zwiniacką, doliną idący aż do drogi z Brzeziny Zwiniackiej do Budzanowa wychodzący wysypano kopców in n[umero] 13 w rozległości na sążni 30.

Od tej drogi dalej dołem idąc po pod brzezinę zwiniacką koło pasieki pańskiej budzanowskiej do potoku wierzbowieckiego na Perzynę płynącego wysypano kopców 2 w rozległości na sążni 30. Przeszedłszy ten potok od tegoż miejsca dzielą się grunta budzanowskie od zwiniackich tym samym potokiem do Perejmy, a stamtąd do rowu od granicy skomorowskiej przy polu Maćka Ziemskiego poddanego budzanowskiego gdzie jest kopiec narożny.

Z[...]c na wschód granicy od Skomorysza pole Maćka Ziemskiego zarys dopiero rzeczzonego do drogi skomorowskiej gdzie krzyż znajduje się drewniany w której rozległości wysypano kopców 2. Za tąż drogą skomorowską ku lasowi budzanowskiemu idąc graniczy lasek skomorowski i pole Fedka Hnatyszynego poddanego budzanowskiego w jednych stajach, gdzie usypano

kopców 3. Dalej idąc od Fedka Hnatyszynego pasieki przez krzaki na dół do drogi skomorowskiej do Budzanowa idącej wysypano kopców 9.

Przeszedłszy drogę skomorowską do rzeki Seret wysypano kopców 2. Od tego miejsca Seret rzeka graniczy między Budzanowem i Skomoroszem idąc ku wschodowi aż do pola popów budzanowskich i uboczy wielkiej przeciwko Skomorosza gdzie kopiec wysypany 1. Od tego miejsca prosto w górę krzakami odgraniczona jest Morawszczyzna zwana do Zwiniacza, to jest las i sianożęć, w lesie jest przecięta droga, a w sianożęci zacz zrobiony po przy polu poddanych budzanowskich aż do rzeki Seret na dół schodząc na południe. Od tego miejsca znowu rzeka Seret graniczy od kruczy byczkowieckiej aż do potoku od Papierni do Tudorowa płynącego i w Seret wpadającego, gdzie kopiec narożny wysypano.

Od tego kopca i miejsca gdzie potok od papierni płynący w rzekę Seret wpada, idąc w górę tym samym potokiem graniczy się, od Tudorowa na wschód aż do najpierwszego kopca narożnego graniczy papierni czyli Nakraszowa, na początku tego opisanie wyrażonego, w której rozległości wysypano kopców nr 8 na sążni 100 jeden od drugiego i tak się kończy całe opisanie graniczne miasta Budzanowa.

Te opisanie graniczne jako się zupełnie zgadza w ścianach swoich z granzącymi gruntami, tak dla wiary podpisujemy. Dział[o] się w Budzanowie.

Prawidła fasjonowania (regist)

W Budzanowie glebę zaklasyfikowano jako słabą, była to gleba „glinkowata”, „piaszczysta”, „sucha”, a w pobliżu rzeki Seret pola narażone były na powodzie. Jakość gleby mogłoby podnieść jej nawożenie, ale uznane je za trudne do przeprowadzenia. Biorąc pod uwagę czynniki, grunt podzielono na trzy kategorie: „lepsze”, „średnie” i „najpodlejsze”. Te ostatnie obejmowały pola piaszczyste oraz wyłączone z upraw z powodu ich lokalizacji w górach i na terenach zalewowych. W prawidłach fasjonowania grunty podzielono na „obszary”, obejmujące nawet kilka niw.

„Obszar ogrody” obejmowały dwa rodzaje ogrodów. Gorsze („podlejsze”) znajdowały się nad rzeką i były zalewane oraz na gruntach kamienistych na zboczach gór. Z jednej morgi takich gruntów można było uzyskać 8 cetnarów siana. Do drugiej kategorii zaliczono ogrody na pozostałych gruntach, z których można było uzyskać 10 cetnarów siana. Powierzchnię „lepszych” ogrodów szacowano na 96 mórg 906 sążni, a „podlejszych” na 15 mórg i 1550 sążni. Łącznie obszar „ogrodów” wynosił 114 mórg 856 sążni.

Obszar drugi obejmował wyłącznie pola chłopskie położone nad Seretem, zamulane przez wylewy rzek. Ziemia była glinkowata i piaszczysta. W czasie

mokrych lat siane tam zboże niszczało („wymakało”). Najwięcej siano na tej niwie konopi, mało prosa i jęczmienia. Szacowano, że z jednego korca pszenicy w najlepszym roku zbierano 7 kop, czyli 140 garncy (1 kopa = 20 garncy), w roku średniourodajnym zbierano 6,5 kopy, czyli 104 garnce (1 kopa = 16 garncy), a w roku nieurodzajnym zbierano 5,5 kopy, czyli 44 garnce (1 kopa = 8 garncy). W trzech latach łącznie zbiór wynosił 288 garncy, czyli przeciętnie na jeden rok przypadało 96 garncy. Z jednego ziarna zbierano 3. W przypadku jęczmienia w najlepszym roku zbiór wynosił 6 kop, czyli 144 garnce (1 kopa = 24 garnce), w roku średniourodajnym zbierano 5 kop, czyli 80 garncy (1 kopa = 16 garncy), a w roku słabym 4 kopy, czyli 64 garnce (1 kopa = 16 garncy). Razem w trzech latach zbierano 288 garncy jęczmienia, a więc przeciętnie w roku 96 garncy. Z jednego ziarna zbierano 3. W obrębie tej niwy znajdowało się pole na kapustę. Kolejne dwa pola wchodzące w skład obszaru drugiego należały do dominium, ugorowane były co 3–4 lata. Na drugim z tych pańskich pól wysiewano żyto i owies, a zbiór szacowano na 2 6/8 ziaren z jednego wysianego.

Obszar trzeci tworzyła niwa „Na Morawszczyźnie” z ziemią lepszej jakości („czarna z glinką”). Wysiewano tutaj mało zbóż ozimych, ponieważ zboża leżąc długo pod śniegiem mogły „wymoknąć”. Preferowano więc zasiewy wiosenne (pszenica, jęczmień). Zbiory szacowano na 3 3/8 ziaren z jednego ziarna. Pole o nazwie „Łopuszanka” posiadało grunt „suchy” i „glinkowaty”, trudny do uprawy z powodu odległości. Wysiewano na nim żyto i owies. Kolejne pole „Na Czystym” składało się z ziemi glinkowatej i czarnej, wymagającej nawożenia, które jednak było trudne z powodu odległości i gór. Na zimę wysiewano na nim żyto, a na wiosnę hreczkę, jęczmień, owies.

Obszar czwarty tworzyła niwa „Na Bukszynie”, posiadająca grunt suchy, glinkowaty i wymagający nawożenia, ugorowana co trzeci rok. Na zimę wysiewano żyto, a na wiosnę hreczkę, którą w obliczeniach zastąpiono jęczmieciem. Zbiór szacowano na 3 ziarna z jednego. Na tym obszarze znajdowały się też łąka, las dworski oraz „Pole na ługu”, które w ostatnich latach na przemian wykorzystywano jako grunt uprawny lub łąkę. Łąka, położona nad Seretem, była corocznie zalewana, a ponadto była błotnista, co sprawiało, że w czasie mokrych lat była trudna do przebycia, zarastała trzcina i krzakami łożowymi (być może wierzbowymi). Z tego powodu siano tam zbierane określano jako „grube”, „gorzkie”. Z jednej morgi zbierano 10 cetnarów siana. Teren błotnisty sprawiał, że leżące obok pole (ponad 6 mórg) nie przynosiło dochodów. Znajdowało się też pastwisko gromadzkie, położone między rzeką a fosą, na którym poddani wypasali „drobne bydło”, ponieważ stan paszy nie wystarczał na wykarmienie „starszego bydła”.

Obszar piąty obejmował niwę „Krzemienną”, która była położona bliżej

miasta, posiadała grunt suchy i glinkowaty. Poddani wysiewali żyto na zimę i hreczkę (zamiast niej liczono jęczmień) na wiosnę, bez ugorowania. Z kolei na polach dworskich zasiewano zboże, a co 3 lub 4 lata pole ugorowano. Zbiory szacowano na 3 ziarna żyta z jednego oraz na $3\frac{3}{8}$ ziarna jęczmienia z jednego. Kolejne pole piątego obszaru, „Na Wojcieszczyźnie”, uprawiane było wyłącznie przez chłopów, położone było nad Seretem, który je zalewał i zamulał, dlatego nie uprawiano zbóż ozimych. Mieszkańcy posiadali małe kawałki gruntu, które obsiewali konopiami, jęczmieniem, owsem. Nie stosowano ugorowania. Z łąki zbierano 8 cetnarów siana z morgi.

Obszar szósty obejmował niwę „Za Gniłą”, znajdującą się przy granicy z wsią Mogielnica. Grunt był tutaj lepszy, dobry pod uprawę pszenicy jarej. Obsiewano go różnymi zbożami (jęczmień, hreczka), a zbiór szacowano na $3\frac{2}{8}$ ziarna pszenicy i jęczmienia z jednego ziarna. Nie uprawiano zbóż ozimych. Między tą niwą znajdowały się dwie łąki, z których zbiór siana szacowano na 8 cetnarów z morgi. Pole „Od Gniłej do dwóch krzyży” posiadało ziemię czarną, a miejscami moczarowatą, gdzie podczas mokrego roku zboże wymakało. Część należąca do dworu była ugorowana co 3 lata, a po ugorze zasiewano żyto. Poddani wysiewali najczęściej jęczmienia i hreczki, mniej owsa i pszenicy. Zbiór szacowano na $2\frac{6}{8}$ ziarna żyta z jednego, 3 jęczmienia z jednego, $2\frac{6}{8}$ ziarna owsa z jednego. Pole to wymagało uprawy, co było trudne z powodu odległości od miasta. Koło tego pola znajdowała się rudka, na której jeden z poddanych prowadził tam pasieki i kosił siano (1 wóz czyli 4 cetnary).

Obszar siódmy obejmował niwę „Pod lasem”, na której znajdowały się wyłącznie pola chłopskie. Nie były one ugorowane, na zimę wysiewano żyto, a jako zboża jare hreczkę. Gleba była sucha i glinkowata i wymagająca nawożenia, które było utrudnione z powodu położenia pól na górze. Zbiór szacowano na 2 ziarna żyta z jednego i $2\frac{1}{8}$ jęczmienia. Taki sam zbiór szacowano dla pola „Pod Dębiną”, z gruntami chłopskimi i dworskimi. Kolejne trzy pola „Od kamiennego krzyża” i „Między średnimi drogami” oraz „Od Wierzbowca” uprawiane były przez poddanych, wysiewających na nim żyto jare, owies, jęczmień i hreczkę. Dwór grunt ugorował co trzy lata, a chłopci tylko niektóre kawałki. Przeciętny zbiór był tu podobny: 2 ziarna z jednego dla żyta i owsa oraz $2\frac{1}{8}$ dla jęczmienia. Glebę określano jako suchą i glinkowatą. Na tym obszarze znajdowały się dwie łąki z przeciętnym zbiorem 8 cetnarów siana z morgi.

Obszar ósmy obejmował niwę „Za potokiem”. Gleba uznana została za najgorszą, trudną do uprawy, z tego powodu poddani porzucili część pól. Ci którzy ziemię uprawiali wysiewali różne gatunki zbóż, ale żadne nie rodziło dobrze. Dwór porzucony przez poddanych pole ugorował przez dwa lata,

a obsiewał tylko przez jeden. Zbiór ziarna szacowano na dwa z jednego. Na części porzuconego gruntu funkcjonowało pastwisko, z którego zbiór siana szacowano na 4 cetnary z morgi. Powodem zaniechania upraw była nie tylko fatalna gleba, ale odległość od miasta i tworzenie się rowów z wodą.

Obszar dziewiąty tworzyła przede wszystkim niwa „Sapuszka”, łąka, pastwisko oraz pole „Na Garbie” oraz ubocz nieużyteczna. Grunty orne były uprawiane przez chłopów, gleba była glinkowata, średniurodzajna, obsiewano przede wszystkim zbożami jarymi, rzadko oziminą. Zbiory siana szacowano na 8 cetnarów z morgi na łące i czterokrotnie mniej z pastwiska.

Obszar dziewiąty obejmował niwę „Za Kruczą od Perejmy”, która była trudna do uprawy, ponieważ gleba była sucha i glinkowata, wymagająca nawożenia, a ponadto uprawy znajdujące się na zboczu góry narażone były na zniszczenie przez wodę, która w czasie opadów deszczu robiła rowy w gruncie. Z tych powodów poddani porzucili grunt, który nie nadawał się na pastwisko, gdyż było można było przeprowadzić po żniwach na prowadzących doń polach. Na uprawianych gruntach tej niwy wysiewano żyto, hreczkę. Zbiór szacowano na 2 ziarna żyta z jednego i $2\frac{4}{8}$ ziarna jęczmienia za hreczkę. Obok tej niwy było jeszcze jedno pole uprawne, o lepszej glebie, obsiewane żytem i hreczką oraz o wyższych przeciętnych zbiorach – $2\frac{6}{8}$ ziaren żyta z jednego i 3 ziarna jęczmienia. Dwa pola wykorzystywano na pastwisko. Jednym z nich było dawne pole uprawne, trudne do obrobienia, a drugim teren porośnięty krzakami, który przynosił 4 cetnary siana z morgi.

Ostatni, jedenasty obszar, tworzyła niwa „Na wdodówce” znajdowała się na terenie po spalonym lesie. Ziemia była tam ugorowana co 3-4 lata, obsiewana zbożem ozimym, a na wiosnę owsem albo hreczką. Przeciętny zbiór zbóż z jednego ziarna obliczano na $2\frac{6}{8}$ ziarna żyta i 3 ziarna owsa.

Opisanie gromady miasteczka Budzanów

Opisanie zwyczajnych dotąd i na przepisach najwyższych rozrządzeń zasadzających się dominikalnych urbarialnych dochodów i jak proporcja między terazniejszą i nową, uniwersałem pod 10 lutego [1789 r.] ustanowioną należytością zachodzi

Ta gromada do dwóch gruntowych zwierzchności należy, to jest J[aśnie] W[ielmożny] Jerzy Potocki, starosta tłumacki, ma 273 i komorników 13, a Imć ksiądz proboszcz budzanowski do jurydyki swojej 14 poddanych.

Co się tyczy poddanych J[aśnie] W[ielmożnego] Jerzego Potockiego, starosty tłumackiego, tedy ich powinności zasadzają się na gruntowych inwen-

tarzach pod rokiem [1]789, z których poddani jedni grunty, a drudzy ogrody tylko indywidualnie posiadają i łąk swoich żadnych ani pastwisk nie mają.

Oprócz tego mają ci poddani w gruntach łaskowieckich sianożęci swojej morgów 233 i sążni 644, którzy przychód gruntowy w porachowaniu wsi Łaskowce się kładzie, powinność zaś urbarialna w następującym budzanowskim porównaniu wyrachowana jest.

Poddańcze powinności

1mo Poddany grunt pojedynkowy trzymając parą końmi na tydzień dzień jeden pańszczyzny odrabia, jeżeli zaś ciągła nie ma, tedy równie na tydzień dzień jeden pieszy dobywa. Jak skoro zatem bydła ciągłego nie ma, potrzebne było dostanie lub też obowiązany jest znowu dzień ciągłej pańszczyzny odrabiać. Oprócz tej takowy gruntu posiadacz powinien:

A. Kapłona jednego i[n] natura dodać lub za niego 7 1/2 krajcarów zapłacić

B. Motków dwa z przędzy skarbowego uprząć

2do Poddany pieszy, któren tylko zagrodę albo też przy tym kawałek pola posiada, a powinność urbarialna przewyższa 12 dni pieszej pańszczyzny, jeden dzień w tygodniu pieszo odrabia i oprócz tego powinien

A. Kurę jedną in natura oddać lub za nią 5 krajcarów zapłacić

B. Motek jeden z przędzy skarbowego uprząć

3^{tio} Podług alegatu n[ume]ro 2do znajduje się 28 chałupników czyli zagrodników pieszych, którzy jak już w § 2 rzeczono z swojej osiadłości jeden dzień w tygodniu pieszej pańszczyzny odrabiają, prócz tego powinien każdy

A. Kurę jedną in natura oddać lub za nią 5 krajcarów zapłacić

B. Motek jeden z skarbowego przędzy uprząć

Ponieważ zaś ich zagrodnicze grunty i kawałki pola takowego przychodu nie wydają, żeby przyszła urbarialna powinność uniwersałem pod 10 lutego pozwolona terazniejszą należytość 12 dni pieszej pańszczyzny przewyższała, jak się to z następującego porównania okaże, zaczym ci poddani do rodzaju chałupników słusznie należą.

4to Podług alegatu n[ume]ro 3 znajduje się dwóch, którzy żadnej innej zwierzchności daniny inwentarskiej nie odbywają, prócz tylko gotowymi pieniędzmi czynszują.

5to Podług alegatu n[umero] 4to znajduje się poddanych 8miu podobnie czynszujących się bez żadnej innej powinności, a że ich grunta i kawałki pola nie wydają, żeby urbarialna powinność 12 dni pieszej pańszczyzny przewyższała, przeto i ci do rodzaju chałupników należą.

6to Podług alegatu n[ume]ro 5 znajduje się poddanych 26, którzy tylko czynsz z gruntu pojedynkowy opłacą między którymi znajduje się jeden pieszy. Prócz czynszu każdy powinien

Pojedynek

A. Kapłona in natura oddać lub za niego 7 1/2 krajcarów w zapłacie

B. Motków 2 z przędzywa skarbowego uprząć

Pieszcy

A. Kurę jedną in natura oddać lub za nią 5 krajcarów zapłacić

B. Motek jeden z przędzywa skarbowego uprząć

7mo Podług alegatu n[ume]ro 6 znajduje się pieszych czyli chałupników 22, którzy tylko czynsz skarbowopłacą i oprócz tego powinien każdy

A. Dni 12 letnich odbyć

B. Kurę jedną in natura oddać lub za nią 5 kr[ajcarów] zapłacić

C. Motek jeden z przędzywa skarbowego uprząć

A że ogrody i kawałki ich pola nie wydają żeby urbarialna powinność 12 dni pieszej pańszczyzny przewyższała przeto do rodzaju chałupników należeć mają

8vo Podług alegatu n[ume]r 7 znajduje się poddanych 79, którzy wszyscy rzemieślnicy i handlarze i ci z swoich osiadłości czynsz gotowymi pieniędzmi skarbowi płacą i oprócz tego powinien każdy

A. Kurę jedną in natura oddać lub za nią 5 krajcarów zapłacić

B. Motek jeden z przędzywa skarbowego uprząć

A że ogrody i kawałki ich pola nie wydają się żeby urbarialna powinność 12 dni pieszych pańszczyzny przewyższała przeto do rodzaju chałupników należeć mają.

9no Poddanych, którzy żadnych gruntów nie mają tutaj nie masz prócz komorników ut patet alegat n[ume]ro 8 trzynastu, z których jedni czynszują, po 12 dni letnich odbywają i po motku przędą, drudzy po dni 12 odbywają i po motkowi przędą, a trzeci tylko po dni 12 odbywają.

10. Podług alegatu n[ume]ro 9 grunty dworskie, ks[ięży] parochów i libertowanych sub n[umera]mi d[om]ów 205, 273 i 305, które się używają przy terażniejszym umiarkowaniu urbarialnego dochodu w tym czasie trwającego i na po tym rezelwowanego wyłączone są, ponieważ zwierzchność z nich żadnych danin nie pobiera.

11mo Gromadzkie puste grunty podług alegatu n[ume]ro 10 znajdują się, z których gromada zwierzchności opłacała, najmując lub za te dziesięcinę pszczelną oddawała, a że te do indywidualnych ekstraktów nie są zaciągnięte i w porachowanie po 17 re[ńskich] 46 2/3 kr[ajcarów] od stu procentu nie należą. Przeto te wszystkie grunty z porównania są wyłączone w porachowaniu tylko odpisane zostały, iż są grunta gromadzkie.

12do Wójt zaś, burmistrz, przysiężni, pobereźnicy, polowi i kozacy do równej są, wraz z innymi poddanymi, powinności zaciągnięci.

13^{tio} Dziesięcinę pszczelną i za niedochodzący pień dziesiąty oczkowe pieniędzmi od pnia po 3 krajcar[y] skarb pobierał z tych przyczyn, iż grunty po

ludziach zesłanych na slobodę i spadłych w ubóstwo rozdawał na podpasieczą gromadom, która wyż rzeczona dziesięcina i oczkowe do podatku podług uniwersału pod 10 lutego [1]789 po 17 re[ńskich] 46 2/3 krajcar[ów] z gruntu i roli opłacawszy mającego nie należy, tedy ta w następujących konsygnacjach wytknięta nie będzie.

14to Gromadzkich poddańczych pastwisk żadnych tutaj nie masz, lecz na dworskich i w lesie pańskim swe bydło pasą, od których rogowszczyznę płacą skarbowi to jest[:]

A. Od wołu, 1 krowy, 1 konia bądź kłaczy 1 za każdą sztukę po 15 krajc[arów]

B. Od strzyżaka 1, byka 1 i ozimka 1 po 5 krajc[arów]

C. Od owcy starej po 3 krajc[ary]

D. Od jarki młodej po 1 1/2 krajc[ara]

E. Od świni starej po 3 krajc[ary]

F. Od podświnka po 1 1/2 kraj[caraj]

Która to rogowszczyzna do podatku podług uniwersału pod 10 lutego [1]789 po 17 re[ńskich] 46 2/3 kr[ajcara] z gruntu i roli opłacać się mającej nie należy, tedy ta w następujących konsygnacjach wytknięta nie będzie

15to Lasu skarbowego poddani tak plebańscy, jako i do dziedzica nienależący za gotową zapłatę na opał tylko bez siekiery za zł[otych] pol[skich] 1 bez ekscencji każdy dostanie na budowle zaś i inne ruchomości gospodarskie gdy któren potrzebuje, dopomaga skarbowi żąć, kosić i inną powinność potrzebną, za to dostanie kwit wiele dni i jaką robotę robił natenczas. Skarb wolny wrąb na budowla i inne ruchomości pozwala.

16to Imć ksiądz proboszcz budzanowski i parochowie ritus graeci vi erectionis wolny wrąb bez najmniejszej opłaty mają.

17mo Organista do wszystkiego podatku tak monarchicznego, jako i urbarialnego należy i ten między innych posiadaczy jest przyłączony, ponieważ tak indywidualnie grunt posiada jak i inni.

18vo Poddani wszyscy ritus latini miejscowemu proboszczowi ani dziesięciny in natura, ani gotowymi pieniędzmi nie oddawają.

19no Osepu żadnego gromada budzanowska nie dawała i nie daje.

20mo Powóz był powinny do odbywania drogi i dla skarbu potrzebnej o mil 20 lub też sanie odbycie gotowymi pieniędzmi, lecz na fundamencie wyszłym najwyższym w r[ok] [1]783 patencie całkiem został skasowany.

21mo Szarwarków bez ekscencji każdy poddany w rok 12 do reparacji grobel, dróg odbywa.

22do Familii żydowskich, które w miasteczku Budzanowie własne domostwa mają i komornicy podług osobnej konsygnacji sub n[ume]ro 12 czynsz z domostw zwierzchności rocznie płacić powinni. Ta należytość jednak do niniejszego obrachunku powinności urbarialnej nie należy, ponieważ wyżej rzecze-

ni Żydzi żadnych gruntów nie posiadają, a zatem się tu ta suma dla przychodu tylko kładzie.

Co się tyczy poddanych do jurydyki imć księdza proboszcza Budzanowskiego należących tedy ich powinności zasadzają się na erekcyjnym inwentarzu pod rokiem 1766, którzy posiadacze jedni ogrody posiadają, a drudzy by najmniejszego nie mając gruntu.

1mo 14 poddanych pieszy grunt trzymających powinnością ich jest podług inwentarza

A. Pańszczy pieszo na tydzień dzień 1 odbyć

B. Motków 2 z przędzy skarbowego uprząć

C. Processa kolejno do Czortkowa nosić

D. Stróżę kolejną nocną od św. Marcina do św. Wojciecha na probostwo odbywać i co potrzeba w kościele usłużyć.

Owe grunty, które obydwu parochy ritus graeci i ogród ritus latini posiadają przy niniejszym porównaniu zwyczajnej dotąd i na po tym dozwolonej powinności opuszczone być muszą, ponieważ się z nich zwierzchności nic nie należy, a zatem te w konsygnacjach wytknięte nie są, tylko alegat n[ume]ro 10 przyłącza się.

Wykaz alegatów

Nr 1. Konsygnacja poddanych, którzy gruntowej zwierzchności urbarialnej powinności pańszczyzną odrabiają i inne należytości oddawają, w której wszyscy posiadacze gruntu, tak z indywidualnie, jako i z sianożęci w gruntach łaskowieckich mianej specyfikowane są.

Nr 2. Konsygnacja poddanych, którzy dotąd swoją urbarialną powinność pańszczyzną odrabiali, teraz dla ich wcale szczupłych osiadłości do klasy chałupników przeniesieni są.

Nr 3. Konsygnacja poddanych, którzy gruntowej zwierzchności żadnej innej powinności nie odrabiają, tylko gotowymi pieniędzmi czynszują.

Nr 4. Konsygnacja poddanych podobnie czynszujących się, których grunta nie wypadają, żeby urbarialną powinność 12 dni pieszych pańszczyzny przewyższyła.

Nr 5. Konsygnacja do porachowania poddanych jednociągłych i pieszych, którzy skarbowi czynsz dają i oprócz tego kapłony i kury dają, tudzież motki przędą, w której wszyscy posiadaczów tak indywidualnie, jako z sianożęci w gruntach Łaskowiec mianej specyfikowane są.

Nr 6. Konsygnacja poddanych pieszych, którzy czynszu po zł. pol. 8 płacą, dni letnich 12 odbywają, kurę jedną dają i motek przędą, a nie przewyższają 12 dniami powinności urbarialnej.

Nr 7. Konsygnacja poddanych, którzy skarbowi czynsz płacą, po kurze jednej dają i po motkowi przędzą, a nie przewyższają 12-dniowej powinności urbarialnej.

Nr 8. Konsygnacja komorników, którzy do skarbu po dni letnich 12 odbywają i po motku przędą, a gruntu żadnego nie używają.

Nr 9. Konsygnacja poddanych do jurydyki imć xa proboszcza budzanowskiego należących, którzy pańszczyzny po dniu jednym odbywają i po motków dwa przędzą, a 12 dzienna robota nie wyższa powinności urbarialnej.

Nr 10. Konsygnacja wszystkich gruntów dworskich, więznych i libertowanych, z których gruntowa zwierzchność żadnej dominikalnej należytości nie pobiera.

Nr 11. Konsygnacja wszystkich gruntów do gromady należących, które się zowią pustymi, z tych gruntowa zwierzchność dotąd opłatę i dziesięcinę pszczelną pobierała.

Nr 12. Konsygnacja pobieranego czynszu od gromady żydowskiej budzanowskiej przez zwierzchność dworską odbieranego podług inwentarza.

SKAŁA

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA MIASTA

Status prawny i położenie geograficzne

Skała – miasto (określane także jako miasteczko) w cyrkule zaleszczyckim, leżące nad rzeką Zbrucz, za którą rozciągała się Rzeczpospolita Obojga Narodów (w granicach Rzeczypospolitej znajdowało się przedmieście Wołochy). Na południu Skała graniczyła z wsiami Iwanków i Gusztynek oraz Bereżanka, na zachodzie z wsią Cygany, a na północy z wsiami Stara Skała i Burdiakowce. Miasto stanowiło centrum klucza majątkowego złożonego z 10 miejscowości.

Struktura własnościowa

Przed rozbiorami Skała była częścią większego kompleksu dóbr, starostwa skalskiego, które po pierwszym rozbiornie zostało przejęte przez władze austriackie, a później sprzedane w prywatne ręce. W ten sposób miasto stało się własnością Katarzyny z Potockich Kossakowskiej (1722–1803), kasztelanowej kamieńskiej. W świetle metryki józefińskiej i opisań urbarialnych miasto należało do dwóch właścicieli: hr. Katarzyny z Potockich Kossakowskiej oraz miejscowego proboszcza rzymskokatolickiego, ks. Wilińskiego. Część kościelna stanowiła jurydykę.

Przestrzeń miejska

W świetle metryki józefińskiej ogólna powierzchnia miasta wynosiła 1900 mórg 406 $\frac{1}{6}$ sążnia. Do gruntów dominikalnych zaliczano ziemię należącą do Kossakowskiej oraz proboszcza rzymskokatolickiego. Ich powierzchnia wynosiła 233 morgi 107 sążni pól ornych, 6 mórg 415 $\frac{2}{3}$ sążnia ogrodów i łąk oraz 521 mórg 151 sążni lasów. Powierzchnia gruntów rustykalnych wynosiła 983 morgi 892 sążnie pól ornych, 75 mórg 876 $\frac{1}{2}$ sążnia ogrodów i łąk.

Wedle opisanego urbarialnego poddani Kossakowskiej posiadali w granicach miasta 956 mórg 1331 sążni, a w granicach sąsiedniej wsi Stara Skała 1040 mórg 471 $\frac{2}{6}$ sążnia. Łącznie powierzchnia gruntów w Skale i Starej Ska-

le wynosiła 1997 mórg 203 $\frac{3}{6}$ sążnia. Były one wspólnie użytkowane przez gromadę miasta Skała i gromadę wsi Stara Skała. Z tych wszystkich gruntów gromada miasta Skała wykorzystywała tylko 511 mórg 586 $\frac{4}{6}$ sążnia ziemi, a gromada wsi Stara Skała użytkowała 1066 mórg 1306 $\frac{4}{6}$ sążnia, pozostałe zaś, nieuprawiane grunty, o powierzchni 418 mórg 510 $\frac{5}{6}$ sążnia, pozostawiano dla osiedlenia się nowych mieszkańców oraz wykorzystano jako państwisko, z którego mieszkańcy płacili rogowszczyznę i dziesięcinę owczą.

Metryka józefińska wyróżniła dwie części miasta:

I. Plac miejscowy – działki nr 1–286,

II. Obszar Łapówka – działki nr 287–320.

Łapówka na wschodzie graniczyła z rzeką Zbrucz, na południu z Bereżanką i Iwankowem, na zachodzie z Cyganami, a na północy ze Starą Skałą.

Plac miejscowy pełnił funkcje ścisłego centrum miasta. Tutaj znajdowały się wszystkie zabudowania mieszkalne z ogrodami, winnice i inne obiekty gospodarcze, kościoły, szkoły i cmentarze. Natomiast w drugiej części miasta, Łapówce, znajdowały się pola rolne: pańskie, pola cerkiewne oraz pola gromadzkie, oraz łąki i pastwiska (gromadzkie i cerkiewne), oraz las Siwaków.

Obie części różniły się też pod względem powierzchni gruntów i ich użytkowania. Plac miejscowy obejmował 66 mórg 1406 $\frac{3}{6}$ sążnia ogrodów. Obszar Łapówka był o wiele większy – 1833 morgi 599 $\frac{5}{6}$ sążnia powierzchni, na którą składały się pola uprawne – 1216 mórg i 999 $\frac{1}{6}$ sążnia, ogrody i łąki – 95 mórg i 1049 $\frac{2}{3}$ sążnia, lasy – 521 mórg i 151 sążni. Plac miejscowy stanowił jedynie 4% ogólnej powierzchni gruntów miejskich, a Łapówka aż 96%. Na Obszarze Łapówka grunty orne stanowiły 66,4% powierzchni, łąki 5,2%, a lasy 28,4%.

Zob.: Rekapitulacja sumaryczna miasta Skała

Na ogólną powierzchnię Skały składały się trzy rodzaje gruntów:

- 1) pola orne – 1216 mórg 999 sążni;
- 2) grunty sklasyfikowane jako ogrody, łąki i pastwiska – 162 morgi i 856 $\frac{1}{6}$ sążnia;
- 3) lasy – w granicach miasta znajdował się jeden kompleks leśny o nazwie Siwaków i powierzchni 521 mórg 151 sążni.

Obok użytkowej struktury gruntów, przedstawić można strukturę gruntów o charakterze własnościowym, powiązanych z obowiązkiem świadczenia powinności feudalnych na rzecz właścicielki miasta. Grunta można podzielić więc na te, z których Kossakowska mogła pobierać powinności feudalne, oraz na te, które z takich zobowiązań były uwolnione. Grunty, z których właścicielka miasta nie pobierała powinności, obejmowały grunty dworskie (233 morgi

107 1/6 sążnia pól ornych, 5 mórg 928 1/6 sążnia ogrodów i łąk oraz 521 mórg 151 sążni pastwisk i lasów), grunty Teresy Łuniewskiej (30 mórg 1096 1/6 sążnia pól i stawów, 1 morga 1167 sążni ogrodów i łąk), grunty użytkowane przez proboszcza i wikarego rzymskokatolickich (jedynie 1033 3/6 sążnia ogrodów, nie posiadali oni pól uprawnych i pobierali roczną pensję z Funduszu Religijnego), grunty posiadane przez trzech proboszczów unickich, Łotockiego, Tarnawskiego i Abrahamowicza (łącznie 58 mórg 760 5/6 sążnia pól, 15 mórg 82 5/6 sążnia ogrodów i łąk), ziemia, która nie została podzielona między poddanyimi (418 mórg 510 5/6 sążnia pastwisk i lasów), pastwisko (48 mórg 948 1/6 sążnia). W sumie grunty, z których właścicielka nie pobierała powinności, obejmowały 322 morgi 364 1/6 sążnia pól uprawnych, 23 morgi 1511 2/6 sążnia ogrodów oraz 988 mórg 10 sążni pastwisk i lasów.

Grunty, z których zwierzchność pobierała powinności feudalne, obejmowały grunty miejskie oraz grunty z gromady Stara Skała. Grunty miejskie, bez gruntów wsi Stara Skała, obejmowały 895 mórg 634 5/6 sążnia pól uprawnych oraz 61 mórg 697 sążni ogrodów. W sumie obszar ten obejmował 956 mórg i 1331 5/6 sążnia ziemi. Tworzyły go następujące tłoki, czyli pola: Łapówka, Za Kostiwym Stawem, Nad Podhorcem, Na Uboczy, Siwaków, W Niżynach, „Kapusniki”.

W Skale nie występowały grunty puste.

W przypadku Skały nie zachowały się przepisy faszjonowania, dlatego trudno określić wydajność gleby. W oparciu o sumariusz fasji gromadzkiej określić można wydajność upraw. Pola obsiewano pszenicą, żytem, jęczmieniem i owsem. Z pól należących do zwierzchności dworskiej zbierano 287 7/8 korca pszenicy, 491 korców żyta, 1587 43/64 korca jęczmienia i 1242 1/2 korca owsa. Z gruntów użytkowanych przez poddanych zbierano 1321 korców pszenicy, 1916 3/4 korca żyta, 62 258 13/16 korca jęczmienia i 4398 17/32 korca owsa.

Z ogrodów, łąk i pastwisk zwierzchność dworska zbierała 75,12 cetnara siana i 18,79 cetnara potrawu.

Z lasu Siwaków dwór pozyskiwał 416 7/8 sążnia drewna twardego.

Zob.: Sumariusz fasji gromadzkiej miasta Skała

W oparciu o dane z metryki józefińskiej udało się ustalić 172 budynki różnego rodzaju: mieszkalne, gospodarcze i użyteczności publicznej. Przeważały chałupy – 144. Obok nich jako budynki mieszkalne znajdowały się „zamek stary skarbowy”, dwa dworki pańskie i dworek proboszcza oraz gubernia, będąca mieszkaniem dla oficerów.

Sferę sakralną przestrzeni miejskiej tworzył kościół, cerkiew ks. Łotoc-

kiego, oraz cmentarze: stary przy kościele parafialnym rzymskokatolickim, cmentarz nowy, cmentarz stary przy cerkwi ks. Łotockiego oraz cmentarz żydowski. Budynki użyteczności publicznej obejmowały łaźnię i szkołę żydowską, szkołę greckokatolicką, szpital przy kościele parafialnym.

Na obszarze miasta funkcjonowało kilka zabudowań gospodarczych: folwark pański, gumno, suszarnia, słodownia, młyn oraz 12 winnic (karczmy, zajazdy). Wszystkie winnice prowadzone były przez Żydów.

Infrastrukturę techniczną tworzyły przede wszystkim drogi, łączące poszczególne części i obiekty (droga od słodowni do miasta, droga od miasta do Muchowca) oraz wychodzące w kierunku sąsiednich miejscowości: Iwankowa, Bereżanki, Puklak, oraz groble i mosty.

Skała położona była nad rzeką Zbrucz, funkcjonującą w dokumentach pod nazwą Podhorzec. Obok niej w granicach miasta znajdował się „potok średni” Bedrówka.

Przestrzeń publiczno-polityczna

W Skale wyróżnić można cztery ośrodki władzy:

- 1) władza dworska – właścicielka miasta oraz proboszcz rzymskokatolicki jako posiadacz kościelnej jurysdykcji, nie podlegającej władzy Kossakowskiej;
- 2) władza miejska – wójt i przysiężni;
- 3) władza duchowna – jedna parafia rzymskokatolicka, trzy parafie unickie i gmina żydowska. W skład skalskiej parafii rzymskokatolickiej wchodziły następujące miejscowości: Bereżanka, Bossyry, Burdiakowce, Cygany, Dembówka, Gusztyn, Gusztynek (Husztynk), Iwanków, Kociubińczyki, Łosiacz, Podfilipie, Puklaki, Siekierzyńce, Słobódka, Trójca, Turylcz, Wierzbówka, Załucze;
- 4) władza wojskowa – w Skale stacjonowali żołnierze austriaccy (metryka józefińska odnotowała „chałupę dla żołnierzy przy kordonie”) oraz oficerowie, którzy mieli do dyspozycji dom mieszkalny i ogród.

Przestrzeń społeczna

W świetle metryki józefińskiej było 149 posiadaczy gruntowych (łącznie z właścicielką, duchownymi obu wyznań i oficerami). Mieszkali oni w obrębie placu miejscowego. Ze względu na fakt, iż w księdze pomiarów podano jedynie powierzchnię ogrodów pozostających we władaniu poszczególnych posiadaczy (pozostałe grunty były wspólnie wymierzone), nie ma możliwości określenia struktury gospodarstw. Z zachowanego w operacie metryki józefińskiej dokumentu zatytułowanego „Opisanie z inwentarza gruntowego mia-

steczka Skały” wynika jedynie, że w mieście było 37 osiadłości gruntowych, w tym 24 piesze, 11 pojedynkowych i 2 parowe. Prawdopodobnie jednak dane te odnoszą się do części mieszkańców – posiadających grunty uprawne obciążone powinnościami feudalnymi na rzecz dziedzica.

Zob.: Wykaz posiadaczy nieruchomości w Skale ujętych w metryce józefińskiej

Opisanie urbarialne podaje liczbę 135 posiadaczy, w tym 114 mieszkających w części należącej do hr. Katarzyny Kossakowskiej i 21 będących poddanyami proboszcza skalskiego. Ten podział przekładał się na strukturę użytkowanych gruntów i powinności świadczonych przez mieszczan na rzecz dworu. Podzielić ich można na trzy grupy:

1) poddani zobowiązani do pańszczyzny sprzężajnej z dwiema parami zwierząt (poddani „parociągli”) i mający prawo do użytkowania 35 mórg 426 4/6 sążnia gruntu zobowiązani byli do odrabiania pańszczyzny latem przez 29 tygodni w wymiarze 3 dni w tygodniu, a zimą przez 23 tygodnie w wymiarze 2 dni w tygodniu, czyli w całym roku wymiar pańszczyzny wynosił 133 dni. Oprócz odrabiania pańszczyzny, ci poddani przekazywali 3 kury lub płacili za każdą sztukę 4 złr, 20 sztuk jaj lub płacili za jedną sztukę 1/6 krajcara, 4 motki przędzy lub płacili za każdy z nich po 6 krajcarów;

2) poddani zobowiązani do pańszczyzny sprzężajnej z jedną parą zwierząt (poddani „pojedynczy”) i mający prawo do użytkowania 17 mórg 1013 2/6 sążnia gruntu, a w zamian za to zobowiązani do odrabiania pańszczyzny w wymiarze 2 dni tygodniowo przez 29 letnich tygodni oraz jednego dnia tygodniowo przez 23 zimowe tygodnie (łącznie 81 dni w roku), przekazania 2 kur lub zapłacenia pieniężnego ekwiwalentu w wysokości 4 krajcarów za sztukę, 12 sztuk jaj lub zapłacenia po 1/6 krajcara za sztukę, 2 motków przędzy lub zapłacenia 6 krajcarów za sztukę;

3) poddani odrabiający pańszczyznę pieszą z prawem do użytkowania 8 mórg 1306 4/6 sążnia ziemi zobowiązani byli do odrabiania pańszczyzny pieszej w wymiarze 52 dni w roku, oddania 1 kury lub zapłacenia 4 krajcarów, 6 jaj lub zapłacenia po 1/6 krajcara za sztukę, 1 motka przędzy lub zapłacenia 6 krajcarów.

Oprócz poddanych odrabiających pańszczyznę Skałę zamieszkiwały inne kategorie ludności: rzemieślnicy płacący czynsz i oddający zwierzchności kury i jaja, szlachta płacąca czynsz i zobowiązana do odbywania podróży na rzecz właściciela miasta, chałupnicy, którzy nie posiadali żadnych gruntów uprawnych, a jedynie ogrody, za użytkowanie których płacili czynsz lub odrabiali 12 dni pieszej pańszczyzny w roku, jeden posiadacz młyna (mielnik)

płacący czynsz oraz opłatę za prowadzenie młyna (tzw. kołowe) oraz osoby reprezentujące miasto (wójt odrabiający pańszczyznę mniejszą o 12 dni i pełniący usługi na rzecz dworu (3 pobereźnicy, 1 ataman, 1 polowy zwolnieni wszyscy z powinności na rzecz dworu).

Poddani zobowiązani byli do płacenia opłaty za użytkowanie pastwisk i łąki, nazywanej „rogowszczyzną” lub „dziesięciną owczą”. Jej wysokość uzależniona była od rodzaju wypasanego zwierzęcia. Za jednego konia, wołu lub krowę płacono po 15 krajcarów, za jednego nazimka lub strzyżaka po 7,5 krajcara, za 1 owcę starą po 6 krajcarów, za jedną jarkę po 3 krajcary. Od 20 owiec zwierzchność pobierała jedną owcę w naturze lub pieniężny ekwiwalent w kwocie 1 złr. Dwór pobierał również dziesięcinę pszczelną w formie naturalnej (co dziesiąty pień) lub pieniężnej (3 3/4 krajcara za pień).

Poddani proboszcza skałskiego nie posiadali żadnych gruntów uprawnych, a jedynie ogrody przy chałupach. Trzynastu poddanych odrabiało pańszczyznę pieszą w wymiarze 12 dni rocznie i płaciło czynsz. Sześciu poddanych posiadających swoje ogrody nie odrabiało żadnej pańszczyzny, płaciło jedynie czynsz. Grono poddanych kościelnych uzupełniała wdowa po organiście i zakrystianin.

Osobną kategorię mieszkańców tworzyli „mieszczanie”, opłacający czynsz z domów. Grupę tę tworzyło 36 Żydów i 1 chrześcijanin. Obok nich było jeszcze 16 „hurtowników”, Żydów opłacających tzw. kotłowe.

W strukturze społecznej wyjątkową pozycję zajmowała „pani” Teresa Łoniewska, która nie miała żadnych powinności wobec właścicielki Skały.

Poddani odrabiający pańszczyznę sprzężajną i pańszczyznę pieszą użytkowali łącznie 132 morgi 400 sążni pól, łąk i pastwisk. Od poddanych właścicielka pobierała 324 pańszczyźniane dni sprzężajne, 364 dni piesze, 15 sztuk kur, 90 sztuk jaj, 15 sztuk motków przędzy.

16 poddanych czynszowników użytkowało łącznie 185 mórg 240 sążni pól, łąk i pastwisk. Od nich pobierano 192 dni pieszej pańszczyzny, 126 sztuk jaj, 21 sztuk kur i 21 sztuk motków przędzy.

11 mieszkańców szlacheckiego pochodzenia posiadało 176 mórg 533 2/6 sążnia gruntów. Właścicielka miasta mogła pobierać od łącznie 440 dni na podróże.

Młynarz użytkował 17 mórg 1013 2/6 sążnia ziemi.

Zob.: Wykazy posiadaczy nieruchomości w Skale ujętych w opisaniach urbarialnych

Spółeczność Skały tworzyły trzy grupy wyznaniowo-narodowościowe: Polacy, Rusini, Żydzi. Z opisań urbarialnych wynika, że w Skale mieszkały 52 rodziny żydowskie.

Elitą miejską byli niewątpliwie przedstawiciele Kościołów. Kościół rzymskokatolicki reprezentowali proboszcz ks. Wiliński oraz wikary ks. Woszczyński. Dokumenty wymieniają nazwiska trzech proboszczów unickich: Tarnawski, Antoni Łotocki i Abrahamowicz.

Władze miejskie tworzyli wójtowie Jan Ostapowicz (podany w metryce józefińskiej) i Teodor Zielski (opisanie urbarialne) oraz przysiężni Fedko Dziśiak (podany w metryce józefińskiej) i Fedko Mularczyk, Iwan Piasecki, Jan Ostapowicz (podani w opisanu urbarialnym).

WYBRANE TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Opisanie granic miasta Skała

To miasteczko graniczy na wschód słońca z rzeką Podhorce, na południu z wsią Bereżanką Małą i Iwankowem, na zachód z Cyganami, na północ z[e] Starą Skałą.

Opisując wyżej wzmiankowanego miasteczka Skały granice, poczynamy na wschód słońca od rzeki Podhorce kopców narożnych 2., które jego [tu: Skały] i staroskalskiego, gdzie wpada w Podhorce potok Starą Skałą oddzielający, stąd po pod ubocze i zamek skalski i miasteczka osiadłość idziemy po przy groblę Tymkową i młyn aż do grobli Hukowska zwanej i tak dalej jak nas bieg rzeki tejże prowadzi. Przychodzimy do kopców narożnych 2., to jest 1. skalskiego, a 2. Bereżanki Małej, nad samą rzeką usypanych, skąd podług spokojnego używania obracamy dukt nasz na południową stronę i wyszedłszy w górę na sążni wiedeńskich 60., kopiec 2. usypaliśmy, dalej postąpiwszy na sążni 42. kopiec 3., podobnież na sążni 55. kopiec 4., potem na sążni 90. kopiec 5., na sążni 96. kopiec 6., na sążni 90. kopiec 7., na sążni 53. kopiec 8., na sążni 98. kopiec 9. triangułowy, trzyścienny, gdzie się schodzi ściana od Bereżanki Małej i Iwankowa; ten tedy trianguł, czyli trzy usypane kopce, znaczą 1. skalski, 2. Bereżanki Mały, a 3. Iwankowa, przy którym kończymy naszą granicę z Bereżanką, a rozpoczynamy z Iwankowem. Na tenże sam bieg słońca południowego, do którego niżeli przystąpimy, wspomnieć jeszcze musimy, iż odległości kopców różnicy jest przyczyną spokojne w krzywej linii używanie, którego nie chcąc naruszyć przy każdym angule kopce wyżej opisane sypaliśmy. Dalej tudzież przystępujemy granicą z Iwankowem i uszedłszy do triangułu wprost na sążni 91., usypaliśmy kopiec 1. po prawej ręce od iwankowskiego. Dalej idąc w prawą rękę na sążni 64. kopiec 2., dalej na sążni 21. kopiec 3. usypany, w lewą rękę uszedłszy na sążni 60. kopiec 4., toż w prawą rękę na sążni 34. kopiec 5., dalej w lewą rękę kopiec 6., znowu w lewą rękę na sążni 92. kopiec 7., w prawą rękę na sążni 52. kopiec 8., w lewą rękę na sążni 114. kopiec 9., dalej na sążni 27. kopiec 10., dalej nieco w prościejszej linii na sążni 29. kopiec 11., w angule na sążni 6. kopiec 12., stamtąd na sążni 45. kopiec 13., w lewą rękę na sążni 7. kopiec 14., od tego wprost na sążni 107. kopiec 15.

usypany, od którego idąc w lewą rękę na sążni 50. kopiec 16., w prawą na sążni 118. kopiec 17., zaraz o sążni 7. kopiec 18. w lewą, zaś w prawą rękę na sążni 99. kopiec 19., zaraz w lewą o sążni 9. kopiec 22., w prawą rękę na sążni 106. kopiec 23., w lewą na sążni 44. kopiec 24., od którego idąc w prawą rękę ku figurze przy drodze iwankowskiej na sążni 70. odległości kopiec 25.; które to kopce wszystkie tak od Bereżanki, jako i od Iwankowa leżą na polu skal-skim Łapówka zwanym. Idąc dalej przez pole zwane Za Folwarkiem od figury w lewą rękę ku Iwankowa, po przy łąn pański, w prawej od Skały ręce na sążni 58. usypaliśmy kopiec 26., od którego idąc wzdłuż drogą iwankowską za folwarkiem na dół, nad jeziorem o sążni 234. kopiec 27. usypany, idąc dalej ponad też w prawą rękę na sążni 137. nad tymże jeziorem kopiec 29., od którego jeziora i kopca wychodzimy w górę w lewą rękę na sążni 93. i tam usypaliśmy kopiec 30. Dalej wprost na sążni 88. kopiec 31., w prawą rękę ku Iwankowa na sążni 42. kopiec 32., dalej wprost na sążni 75. kopiec 33., na sążni 87. kopiec 34., na sążni 56. kopiec 35., dalej idąc ku lasowi na sążni 135. kopiec 36., na sążni 115. kopiec 37., idąc dalej w prawą rękę ku lasowi Ludaczyzna zwanemu na sążni 52. kopiec 38., uszedłszy dalej ku temu lasowi na sążni 101. kopiec 39., od którego uszedłszy sążni 70. kopiec 40., od tego na sążni 52 1/2. kopiec 41. usypany pod wzmiankowanym lasem Ludaczyzna, gdzie zakończyła się granica w polu, a zaczyna się z lasem, to jest las skalski został odgraniczony od iwankowskiego, a że las iwankowski rozciąga się dalej, równo z polami skal-skimi, zaczynam między wzmiankowanym lasem Ludaczyzna iwankowskim a polami skal-skimi, do tegoż przymierzającymi, kopce podług niższego opisan-ia są usypane i uszedłszy sążni wiedeńskich 80., w lewej ręce przy lesie w kra-ju łąki ks. Tarnawskiego usypaliśmy kopiec 42., dalej w lewo na sążni 55. ko-pec 43., od którego idąc aż do drogi skalskiej do lasu Miłoszczyzna, będący przy teźże drodze, w odległości od wyższego na sążni 90. usypaliśmy kopiec 44., od którego obróciwszy się w lewą rękę i uszedłszy tą samą drogą sążni 64., usypaliśmy pod lasem kopiec 45., postąpiwszy dalej na sążni 64., kopiec 46., skąd idziemy nadal po pod tenże las aż do zakupu starego w odległości na sążni 74. kopiec 47., stąd porzuciwszy w prawej ręce wzmiankowaną drogę, która idzie na dół poza potok Miłoszczyzna zwany, idziemy dalej po pod las w lewą rękę i uszedłszy na dół nad potok, przeciwko łożu ku paryi ciągnący się, w odległości od wyższego na sążni 62. usypaliśmy kopiec 48., a ten przy łące Iwana Kosiby, postąpiwszy przez teź same łoża na sążni 62. w środku łąki Szymka Długiego, przy łożach nad potokiem Miłoszczyzna, od paryi usypali-śmy kopiec 49., od którego idąc dalej ku grobli w paryi pomiędzy łoża w lewej ręce, sianożęć Michała Grabczaka w prawej ręce w odległości od wyższego na sążni 72. w środku wteźże wzmiankowanej grobli kopiec 50., pominawszy wy-rażoną groblę wedle tychże łoż i sianożęci, uszedłszy sążni 52., kopiec 51. przy

drodze skalskiej, do lasu Miloszczyzna bieżącej, usypany, którą to wzmiankowaną drogą idąc w górę ku lasowi skalskiemu, Siwaków zwanemu, po prawej ręce leżącemu na wzgórku przy tejże samej drodze, po lewej ręce od Jana Parnia zwanego przy lesie iwankowskim Miloszczyzna w odległości od wyżej wzmiankowanego na sążni 57. kopiec 52. usypany. Tąż drogą postąpiwszy na sążni 38. między wzmiankowanymi lasami kopiec 53., dalej na dół postąpiwszy na sążni 38. kopiec 54., dalej po koniec tegoż Jana Parnia zwanego przy polanie Szymka Długiego postąpiwszy sążni 38. kopiec 55., na tejże polanie w odległości sążni 38. kopiec 56., na tejże polanie w odległości 38. kopiec 57., postąpiwszy dalej w lewą rękę na sążni 50. w lesie kopiec 58. na samej drodze wyżej już wzmiankowanej. Toż drogą postąpiwszy sążni 30. kopiec 59., dalej w prawą rękę na sążeń 30. odległości kopiec 60., item na sążeń 35. kopiec 61., dalej w prawo na sążni 43. kopiec 62., dalej na sążni 31 kopiec 63. Toż znowu uszedłszy drogą sążni 31. kopiec 64., dalej w lewą rękę uszedłszy drogą sążni 40. przy samej drodze kopiec 65., dalej w lewą za drogą krzyżową na sążni 40. kopiec 66., dalej w prawą rękę postąpiwszy na sążni 40. przy samej drodze kopiec 67., dalej postąpiwszy na sążni 50. usypaliśmy kopiec pod dębem przy tejże drodze po prawej, a polanie pustej po lewej stronie będącej 68., postąpiwszy dalej na sążni 40. pomiędzy też polaną po lewej a drogą po prawej będącej pod dębem kopiec 69. usypany minawszy, nazwaną polaną idziemy dalej między lasem iwankowskim Polanki zwanym i uszedłszy na sążni 60. kopiec 70., w lesie dalej na sążni 38. kopiec 71., skąd przychodzimy do polany czyli łąki Jana Jastrzębskiego i na rogu tejże o sążni 36. kopiec 72. usypaliśmy. Uszedłszy tąż polaną na sążni 43. usypany kopiec 73. nad samym jarem zwanym. Postąpiwszy dalej po nad tenże jar w lewej ręce będący na sążni 43. kopiec 74., dalej na sążni 47. kopiec 75., item na sążni 60. kopiec 76., w prawo na sążni 53. kopiec 77., item na lewą rękę na dół ku jarowi temuż na sążni 45. odległości kopiec 78., w prawą rękę w górę na sążni 40. kopiec 79., od którego uszedłszy sążni 40. przychodzimy do triangułu to jest kopców narożnych 3ch to jest skalskiego 80., gdzie się schodzi ścianą iwankowską, cygańską i skalską i tu zakończyliśmy naszą granicę z Iwankowem, a rozpoczynamy granicę lasową z Cyganami na zachód słońca i od kopca triangułowego w prawą rękę uszedłszy na sążni 60. mamy kopiec stary 1. przy samej drodze granicznej, dalej wprost o sążni 60. kopiec 2., którą tu drogą idąc dalej na dół przez potok Cyganka zwany, toż wprost do góry w odległości sążni 60. kopiec przy samych łożach 3ci, od którego uszedłszy w górę sążni 60. kopiec 4., item w lewą rękę na sążni 60. kopiec 5., na sążni 60. kopiec 6., na sążni 60. kopiec 7., item w prawą rękę za drogą na sążni 60. kopiec 8., na sążni 60. kopiec 9., na sążni 60. kopiec 10., w lewą rękę na sążni 53. kopiec 11., wprost na sążni 60. kopiec 12., dalej w lewą na sążni 60. kopiec 14., a ten jest narożny od ścian 3ch to jest

miasta Skały, Starej Skały i Cygan, skąd obracamy się na północ i idziemy między ścianę miasta Skały po prawej ręce, a Starej Skały po lewej będącą, a to po pod las Siwaków do miasta Skały należący i wedle którego przychodzimy aż do K[...]ccy i potoku Cyganka zwanego i tu usypaliśmy kopiec 1., wedle którego potoku przychodzimy aż do osiadłości i jaru, jak tenże potok płynie, a pomiędzy obydwie osiadłości po nad tenże potok przychodzimy aż do rzeki Podhorce, gdzie się cała granica kończy i usypaliśmy kopców narożnych 2. nad samą rzeką i rzeczonym potokiem.

Signat[ur] die 20 9bris [1]787 a[nn]o

Prawidła fasjonowania (regest)

Nie zachowały się.

Opisanie gromady miasta Skała

Gromada miasto Skała

Opisanie zwyczajnych dotąd dominikalnych inwentarskich dochodów, tudzież jakowa proporcja, między terażniejszą powinnością i między nową przyszlą urbarialną należytością, uniwersalem pod dniem 10 lutego 1789 wyznaczoną, zachodzi.

Ta gromada należy do dwóch zwierzchności dworskich to jest[:]

I. J[asnie] W[ielmożnej] Grafowej z Potockich Katarzyny Kossakowski, kasztelanowej kamińskiej

II. Imć Ks[iędza] Wilińskiego, proboszcza skalskiego ritus latini.

Osiadłości w tym miasteczku 114. posiadaczów do pierwszej części należących znajduje się, zaś 21. posiadaczów do drugiej części należą, z których każdy tylko ogrody indywidualnie zamierzone posiada, zaś poddani do I. części należący, mają tu 956 mór[g] 1311 [kwadratowych] sążni, a w granicach wsi Starej Skały 1040 mór[g] 471 2/6 [kwadratowych] sążni, co razem czyni 1997 mór[g] 203 3/6 [kwadratowe] sążnie tłokujących gruntów, wspólnie przez obydwie te gromady używanych, i takowych tutejsza gromada podług alegatu n[ume]ro 1 na fundamencie ostatniego inwentarza, de A[nn]o 1789 tylko 511 mór[g] 586 4/6 [kwadratowych] sążni z powinności używa, resztę zaś, to jest 1066 mór[g] 1306 4/6 [kwadratowych] sążni, z których część dla dalszej osiadłości, zaś część w tłoce na pastwisko wydzielono, od czego gromady rogowszczyznę, tudzież dziesięcinę owczą opłacają swojej zwierzchności.

Stąd grunty zwierzchności, parochów ritus graeci i Imć Pani Teresy Ło-

niewskiej ekscypowane są, których osobna konsygnacja n[ume]ro 2 przyłączona będzie.

Co do I. części

Każdy parociągły poddany dostanie gruntów tłokujących 35 mór[g] 426 4/6 sążni.

Każdy pojedynek poddany dostanie gruntów tłokujących 17 mór[g] 1013 2/6 sążni.

Każdy pieszy poddany dostanie gruntów tłokujących 8 mór[g] 1306 4/6 sążni.

1°. Parociągły poddany ma podług inwentarza latem przez niedziel 29. co tydzień po dni 3., zaś zimą przez niedziel 23. co tydzień po dni 2. odbywać, a zatem całoroczna jego pańszczyzna z dni 133. składa się, oprócz tego jeszcze takowy poddany swojej zwierzchności oddaje:

a. In natura kur 3 lub za każdą po 4 kr płaci.

b. Jaj sztuk 20 lub za każde po 1/6 kr.

c. Motków 4. w pasem 30. z pańskiego przędzywa przędzie lub za nieprzędzenie od każdego płaci po 6 kr.

2°. Pojedynczy poddany pojed[yncz]ym bydłem tylko pańszczyznę odrabia, a to przez 29. niedziel latem co tydzień po dni 2, zaś przez 23. niedziel zimą co tydzień po dniu jednym. Która pańszczyzna roczni[e] dni 81 wynosi, oprócz tego swojej zwierzchności oddaje:

a. In natura kur 2 lub za każdą po 4. kr płaci.

b. Jaj sztuk 12 lub za każdą po 1/6. kr płaci.

c. Motków 2 przędzie lub od każdego po 6. kr płaci.

3°. Pieszy poddany obligowany jest podług inwentarza latem i zimą co tydzień dzień 1. odbyć i całoroczna od tegoż pańszczyzna dni 52. wynosi[,] oprócz tego swojej zwierzchności oddaje:

a. In natura kurę 1. lub płaci 4 kr.

b. Jaj sztuk 6 lub płaci po 1/6 kr.

c. Motek 1 przędzie lub płaci po 6 kr.

4°. W tej gromadzie znajduje się 17. czynszowników rzemieśl[n]ików, którzy za powinności rolnicze czynsz za pańszczyznę swojej zwierzchności opłacają, oprócz tego kury, jaja oddają i motki przędą, równie z innymi poddanymi pańszczyźnianymi.

5°. Szlachty 11 znajduje się, którzy tylko czynsz za pańszczyznę opłacają i podróże w kolej[ności] odbywają, tyle ile onych zwierzchność dworska potrzebuje.

6°. Mielnik 1. znajduje się, który za powinności rolnicze czynsz pańszczyźniany podług inwentarza opłaca, oprócz kołowego z młyna, który od każdego ka-

mienia ma zapłacić 4 f[loreny] 30 kr., lecz ten czynsz z młyna do porównania porachunków nie należy, tu tylko adnotuje się.

7°. Chałupników 21. między tutejszą gromadą znajduje się, którzy żadnych gruntów nie posiadają, oprócz ogrodów indywidualnie zamierzonych, z tych tedy każdy obowiązany jest swojej zwierzchności, lub 1. ryński czynszu podług inwentarza zapłacić, lub 12 dni pieszej pańszczyzny odrobić na rok. Ci w następujących porównania porachunkach, podług przepisu patentnego dla chałupników rachowani będą.

8. Wójt o 12 dni pańszczyzny mniej od innych poddanych odrabia, a to na fundamencie uniwersału de [da]t[o] 13 7bris [1]784 A[nn]o, za co on we wszystkich okolicznościach urzędowi jego powierzonych zastępować jest obowiązany. Podobnie pobereźników 3., ataman 1., polowy 1. od wszelkich powinności są uwolnieni za usługi dworskie, dopóki też usługi dopełniają, jednak ci w terażniejszych porównania porachunkach zupełnie rachowani będą, tu tylko odnotuje się.

9. Gromada w tym miejscu za używanie pastwisk i tłoki opłaca rogowszczyznę, tudzież dziesięcinę owczą, a to:

od 1 konia, 1 wołu lub krowy po 15 kr.

od 1 nazimka lub strzyżaka po 7 1/2 kr.

od 1. owcy starej po 6 kr.

od 1. jarki po 3 kr.

Od 20. owiec jedną owcę in natura lub za nią 2 reńskie zapłacić [ma].

Od 20 jarek 1 jarzę in natura lub za nią 1 reń[skie] zapłacić ma.

10. Dziesięcinę pszczelną od gromady zwierzchność pobiera, a to od każdego mającego swą pasiekę pień 10ty, a gdzie nie zachodzi dziesięcina od każdego pnia po kr. 3 3/4.

Co do II. części

11. Poddani 21. Imć Ks[iędza] Wilińskiego, proboszcza skalskiego, żadnych gruntów nie trzymają między wyżej opisaną gromadą, szczególnie te ogrody które przy ich chałupach indywidualnie zmierzone.

12. Z tych 13 znajduje się, którzy po dni 12 rocznej pańszczyzny pieszej swojej zwierzchności odbywają, a oprócz tego czy[n]szyk podług inwentarza opłacają. Że zaś ich ogrody tyle nie wynoszą, iżby urbarialna należytość patentem przepisana, z tychże wynikająca, tę pod 16. czerwca 1786 roku dla chałupników przepisana przewyższała, a zatem ci do klasy chałupników słusznie należą i w następujących porównania porachunkach jako chałupnicy rachowani będą.

13. Podobnie 6. między temiż posiadaczów znajduje się, którzy szczególnie ogrody posiadają, zaś nie pańszczyznę in natura, ale czynsz swojej zwierzchności w gotowych pieniądzech opłacają. Ci podobnie do klasy chałupni-

ków poczytani będą, a kwota urbarialnego czynszu na fundamencie patentu z ogrodów wynikająca, od tej 12 dniowej przepisanej należności odciągniona będzie.

14. Organiścina wdowa 1. i zakrystian 1. za usługi Kościołowi mają od swej zwierzchności wzgląd i nic onej nie dają i na dalej dawać nie będą, a zatem do terażniejszych porównania porachunków nie należą, posiadane zaś ogrody w tabeli n[ume]ro 2 przyłączone będą.

15. Poddani ritus graeci, ob[ydw]óch części nic swoim parochom r[itus] graeci nie dają, szczególnie obowiązani są diaka na usługę nająć i podług ugody zapłacić onemu, do czego każda familia równie przyłączyć się obowiązana.

16. Podobnie Imć Ks[iądz] proboszcz r[itus] latini nic od poddanych r[itus] l[atini] nie pobiera.

17. Gromada cała z lasów tutejszych ma pozwolenie zbierania suszu na opał za asygnacją zwierzchności gruntowej, zaś reparacją i budowlą pomierną ceną kupna.

18. Podobnie ks[ięża] ritus latini i parochowie ritus graeci mają pozwolenie zbierania gałęzi na opał, ale za asygnacją od swojej zwierzchności.

19. Znajdują się żydzi mieszczenie do części pierwszej należący, którzy czynsz z domostw opłacają, tych jest 36. posiadaczów, tudzież katolik jeden, który podobnie czynsz opłaca; tych osobna konsygnacja sub n[ume]ro 4. przyłączona zostanie.

20. Podobnie 16. posiad[aczó]w żydów, którzy są hurtownikami i tylko kołtoce (?) opłacają w konsygnacji n[ume]ro 4 wyrażeni zostaną.

21. Imć P[ani] Teresa Łoniewska nic dworskiej zwierzchności nie jest oddawać obowiązana, szczególnie podatek monarchiczny, ile od posiadanych przez też gruntów wypada zapłacić zawsze powinna.

22. Zwierzchność części pierwszej do prowadzenia ekonomiki potrzebuje pańszczyzny in natura i bez tej obejść się nie może.

23. Podobnie Imć Ks[iądz] Proboszcz od swoich poddanych pańszczyzny potrzebuje, ponieważ ogród ma, ta zaś pańszczyzna nie więcej jak do uprawienia ogrodu wystarczy.

24. Dawna powinność jako dni letnie, oprócz innych bywała, które każdy z poddanych po dni 12 odbyć obowiązany był, a że terażniejsza urbarialna należność więcej wynosi od czynszowników niżeli terażniejsza inwentarska, a zatem do porównania porachunków są brane. A że poddani podług wyżej położonego opisanego, różnym klasom i różnym daninom podpadają, a zatem potrzeba, ażeby następujące porównania, porachunki podług różności ich posiadania ułożone zostały, żeby wiedzieć można, jak się terażniejsza powinność inwentarska od nowej patentalnej należności różnić będzie.

Wykaz alegatów

Nr 1. Allegato nro 1o Do porównania porachunku, w którym wszystkich gruntowych posiadaczy indywidualne, a osobiwo tlokujące grunta oraz także ich dotychczas trwające powinności i daniny specyfikowane znajdują się.

Nr 2. Konsygnacja wszystkich gruntów wraz z przychodem z nich, z których gruntowa zwierzchność żadnych urbarialnych danin nie pobiera.

Nr 3. Wykaz tłok.

SUMMARY

This publication results from the international research project “At the meeting point of cultures and nations. Galician towns and small towns in the Josephinian Land Survey” financed from the appropriations of the National Science Centre within the Harmonia 8 program. The program involves creating a unique, online-accessible database of towns and their inhabitants as well as defining the components of the social space of towns and small towns of the five easternmost “cyrkuls” of Galicia, i.e. districts of Berezhany (Brzeżany), Brody (Zolochiv, Złoczów), Ternopil (Tarnopol), Zalishchyky (Zaleszczyki) and Stanyslaviv (Ivano-Frankivsk, Stanisławów). The source basis for the research are mass and complementary historical sources from the 80s of the 18th century: the Josephinian Land Survey, created in the years 1785–1788 and the so-called urbarial descriptions, drawn up in 1789 for tax purposes.

Volume 14 presents source materials for the towns of the Ternopil (Tarnopol) and Zalishchyky (Zaleszczyki) “cyrkul”: Budaniv (Budzanów) and Skala-Podilska (Skala). The introduction discusses the legal status, geographical location and property structure of the above mentioned towns as well as characterises the main elements of their physical, public, political and social space.

The publication has been supplemented with copies of some of the source documents (among others, descriptions of town borders) and tabular list of town inhabitants made on the basis of the Josephinian Land Survey and the so-called urbarial descriptions.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie
fond 19: Metryka józeffińska, opis 10, sprawa 232; opis 17, sprawa 235
fond 146: Namiestnictwo Galicyjskie, opis 18, sprawy 1378, 4333

Źródła drukowane

Państwo wojnickie w metryce józeffińskiej z 1785–1787 roku. Wojnicz, Zamoście, Ratnawy i Łopoń, wyd. J. Szymański, Wojnicz 2000.

Opracowania

- Adelsgruber P., Cohen L., Kuzmany B., *Getrennt und doch verbunden. Grenzstädte zwischen Österreich und Russland 1772–1918*, Wien–Köln–Weimar 2011.
- Dolinovskiy V., *Соціально-професійна структура міщан Олеська на підставі інвентаря будинків 1789 р.*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018.
- Drobesch W., *Bodenerfassung und Bodenbewertung als Teil einer Staatsmodernisierung. Theresianische Steuerrektifikation, Josephinischer Kataster und Franziszeischer Kataster*, [w:] R. Furter, A.-L. Head-König, L. Lorenzetti (red.), *Les migrations de retour. Rückwanderungen*, Geschichte der Alpen/Histoire des Alpes/Storia delle Alpi, 2009, t. 14.
- Falniowska-Gradowska A., Leśniak F., *Struktura własności ziemskiej i użytkowania gruntów w Galicji w cyrkulach rzeszowskim, sanockim i tarnowskim w świetle katastru józeffińskiego (1785–1787)*, Toruń 2009.
- Falniowska-Gradowska A., *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józeffińskiego*, Warszawa 1982.

- Feucht R., *Flächenangaben im österreichischen Kataster*, Diplomarbeit am Institut für Geoinformation und Kartographie der Technischen Universität Wien, 2008.
- Fierich J., *Kultury rolnicze, zmianowanie i zbiory w katastrze józefińskim*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 1950, t. 12.
- Gospodarka Galicji 1772–1867. *Inwentarz materiałów historycznych z archiwów i bibliotek Polski, Austrii i Ukrainy*, t. 1-2, pod red. K. Ślusarka, Kraków 2015.
- Jewuła Ł., *Galicyjskie miasta i miasteczka oraz ich mieszkańcy w latach 1772–1848*, Kraków 2013.
- Kańkowski M., *Miasto Józefów w świetle opisań urbarialnych*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018.
- Kargol T., *Konfrontacja metryki józefińskiej z innymi źródłami historycznymi na przykładzie topografii i społeczeństwa Brodów w II połowie XVIII wieku*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018.
- Krętosz J., *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu (1772–1815)*, Katowice 1996.
- Kulczykowski M., *Andrychowski ośrodek płócienniczy w XVIII i XIX wieku*, Wrocław 1972.
- Kulczykowski M., *Chłopskie tkactwo bawełniane w ośrodku andrychowskim w XIX wieku*, Wrocław 1976.
- Kuzmany B., *Brody. Eine galizische Grenzstadt im langen 19. Jahrhundert*, Wien–Köln–Weimar 2011.
- Rozdolski R., *Die grosse Steuer- und Agrarreform Joseph II*, Warschau 1961.
- Rozdolski R., *Stosunki poddańcze w dawnej Galicji*, t. 1–2, Warszawa 1962.
- Ruszała K., *Społeczeństwo miasteczka galicyjskiego w pierwszych latach rządów austriackich w świetle pierwszego katastru gruntowego, tzw. metryki józefińskiej na przykładzie Jasła*, [w:] *Społeczeństwo i gospodarka Galicji w latach 1772–1867. Źródła i perspektywy badań*, zbiór studiów pod red. T. Kargola i K. Ślusarka, Kraków 2014.
- Rutkowski J., *Galicyjski kataster gruntowy jako podstawa statystyki własności ziemskiej*, „Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych”, 1917, t. 25, z. 3.
- Styś W., *Metryki gruntowe józefińskie jako źródło do historii gospodarczej Galicji*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 1932, t. 2.
- Ślusarek K., *Drobna szlachta w Galicji 1772–1848*, Jędrzejów–Kraków 2011.

Ślusarek K., *Materiały podatkowe jako źródło do dziejów miast galicyjskich w czasach józefińskich*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018.

Tandecki J., Kopiński K., *Edytorstwo źródeł historycznych*, Warszawa 2014.

Wasyl F., *Ormianie w przedautonomicznej Galicji. Studium demograficzno-historyczne*, Kraków 2015.

Zamoyski G., *Nowy Targ i jego mieszkańcy w świetle metryki józefińskiej*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018.

Білінська Л., *Мікротопоніми Тисмениччини відомного походження*, „Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Мовознавство“, Тернопіль 2009, Вип. 2 (17).

Вирста Н., *Українські та німецькі прізвища, мотивовані назвами професій (лексико-семантичний аналіз)*, „Актуальні проблеми філології та перекладознавства“, Хмельницький 2013, Вип. 6 (1).

Долинська М., *Історична топографія Львова XIV–XIX ст.*, Львів 2006.

Долинська М., *Йосифінська метрика – головне джерело для відтворення історичної топографії (культурного краєвиду) міст, містечок і сіл Галичини*, [w:] *Galicyjskie miasta w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, zbiór studiów pod red. T. Kargola, B. Petryszak i K. Ślusarka, Kraków–Lwów 2018.

Долинська М., Погорілко М., *З історичної топографії Львова (гори Львова)*, „Записки Наукового товариства імені Шевченка“, Львів 2015, t. 268.

Йосифінська (1785–1788) і францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів, Київ 1965.

Іваночко У., *Вплив соціально-функціональних процесів на розвиток урбанізації в Галичині кінця XVIII – початку XX ст.*, [w:] *Історична топографія і соціотопографія України*, Зб. наук. праць, Редкол.: Я. Дашкевич, П. Сохань та ін., Львів 2006.

Лаба В., *Історія міста Перемишляни від найдавніших часів до 1939 року*, Львів 2001.

Лужецька О., *Мікротопонімія Південно-Західного Опілля*, Дис. на здобуття наук. ст. канд. філологічних наук, Тернопіль 2014.

Петришин Г., Іваночко У., *Еволюція принципів класифікації міст Галичини*

в австрійський період, [w:] Книга міст Галичини. Міждисциплінарні дослідження у містознавстві, „Вісник Державного університету «Львівська політехніка»», Львів, 1999, nr 379.

ZESTAWIENIA TABELARYCZNE

Rekapitulacja sumaryczna miasteczka Budzanów

Niwy	Role						Łąki						Lasy				
	powierzchnia		przychód ziarna w korcach				powierzchnia		pożytek w cetnarach				powierzchnia		pożytek drewna w sążniach sześć.		
	morgi	sążnie	pszenica	żyto	jęczmień	owies	morgi	sążnie	siano			potraw	morgi	sążnie	twardego	miękkiego	
Obszar I. Ogrody							114	856									
Obszar II	70	345						375									
Obszar III	331	429 1/6					1	360									
Obszar IV	116	1436					244	1514									
Obszar V	281	3 1/3					133	614									
Obszar VI	344	955 1/3					1	980									
Obszar VII	461	1022 2/3					1	30									
Obszar VII	88	1048 2/3					1	1071									
Obszar IX	236	1442 1/2					25	34									
Obszar X	151	1148 1/2					2	66									
Obszar XI	61	835 1/3					104	1181									

Źródło: CPAHU Lwów, fond 19: Metryka józefińska, opis 17, sprawa 235, k. 142v-143.

Sumariusz fasji gromadzkiej miasteczka Budzanowa

		Pola orne						Łąki						Lasy			
		powierzchnia		zbiory ziarna w korcach				powierzchnia		pożytek siana w cetnarach				powierzchnia		pożytek drewna w sążniach sześć.	
		morgi	sążnie	pszenica	żyto	jęczmien	owies	morgi	sążnie	siano			potraw	morgi	sążnie	twardego	miękkiego
									ogółem	słodkie	kwaśne						
Zwierzchność dworska posiada	ról, łąk i lasów	386	50	602 5/8	826 5/16	2499 27/32	941 7/8	111	1175		446,93	446,93	112,03	2786	826	1977	261 1/8
	stawów																
	ugorów, ogrodów							7	451		77,83		18,75				
	pastwisk i krzaków							354	982		1346,47						
	ogółem	386	50	602 5/8	826 5/16	2499 27/32	941 7/8	473	1008		1871,23	446,93	130,78	2786	826	1977	261 1/8
Poddani posiadają	ról, łąk i lasów	1758	616	1561 25/32	4221 15/16	10764	4128 5/16	9	723		98,06	0,82	18,29				
	stawów																
	ugorów i ogrodów							107	780		1103,62		252,66				
	pastwisk							39	1373		156,09						
	ogółem	1758	616	1561 25/32	4221 15/16	10764	4128 5/16	156	1276		1357,77	0,82	270,95				
Suma całkowita		2144	666	2164 13/32	5048 1/4	13263 27/32	5070 3/16	630	684		3229,00	447,75	401,73	2786	826	1977	261 1/8

Źródło: CPAHU Lwów, fond 19: Metryka józefińska, opis 17, sprawa 235, k. 160v-161.

Imię	Nazwisko	Miejsce zamieszkania	Numery działek	Nr domu	Powierzchnia gruntów w sążniach kw. podana przez		Role						Łąki														Lasy											
							powierzchnia		zbiory ziarna w korcach				łąki		ogrody i sady		pastwiska		stawy (sadzawki)		zarośla		ugór		pustki		razem		zbiory siana w cetnarach				powierzchnia		ilość pozyskanego drewna w sążniach sześć.			
					gospodarzy	geometrów	morgi	sążnie	pszenica	żyto	jęczmień	owies	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	morgi	sążnie	ogółem	słodkie	kwaśne	potraw	morgi	sążnie	twarde	miękkie
					Jan	Mularz	Budzanów	509, 510	107	510																					510		3,50		0,87			
Kostia	Muzyk (Muzyka)	Budzanów	986, 987, 1040	45	638		418																			220		1,51		0,38								
Michajło	Muzyka	Budzanów	735, 736, 1098, 1209, 1280, 1613, 1675	69	17980 1/3		11	35 1/3	22	23 7/8	54 1/8	16 1/32														345		2,38		0,59								
Szloma	N.	Budzanów	583	bn																																		
	N. [kapitan]	Budzanów	611	150	165																					165		1,13		0,28								
	N. [oficer]	Budzanów	507, 508	108																																		
	N. [oficer]	Budzanów	256, 257	354	320																					320		2,20		0,55								
	N. [paroch ruski]	Budzanów	1741	bn	2016		1	416		3 1/2	8 9/32	3 5/16														1038		3,99		1,78								
	N. [proboszcz]	Budzanów	806, 806, 811, 817	196	1038																					1038		3,99		1,78								
Szymko	Nak	Budzanów	1903	25	2586 2/3		1	986 2/3		3 5/8	12 1/8	4 27/32																										
Jakow	Nędza	Budzanów	265, 266, 1533, 2236	358	3409 5/6		1	1209 5/6		4 15/16	11 17/32	4 5/8														600		4,13		1,03								
Wazylicha	Niedźwiedzicha wdowa	Budzanów	215, 216, 217, 380, 2218	339	535			636		1 1/8	2 5/8	1 1/32														899		5,03		0,91								
Dmytro	Niedźwiedź	Budzanów	42, 43, 44, 1474, 1682, 2015, 2016, 2096, 2155, 2173, 2194	284	17637 5/6		10	857 1/3	3 1/2	29	57 5/8	23 9/32														780 1/2		5,36		1,34								
Hryenko	Niedźwiedź	Budzanów	748, 749, 1268, 1335, 1693, 1750, 1979, 2012, 2018, 2030	64	22152 5/6		13	729 5/6	9 5/6	34 7/32	73 7/16	34 3/32														622		4,27		1,11								
Iwan (Iwaś)	Niedźwiedź	Budzanów	65, 66, 67, 1439, 1480, 1628, 1778, 1876, 2115, 2190	270	23625 1/2		13	1337 1/2	4 2/7	35 27/32	93 13/16	32 1/16														1488		10,23		2,56								
Mikołaj (Mykoła)	Niedźwiedź	Budzanów	196, 197, 326, 1507, 1642, 1727, 1886, 2046, 2211	332	15923 1/4		9	976	4	25 3/16	63 5/8	20 17/32														547 1/4		2,88		0,45								
Petro	Niedźwiedź	Budzanów	251, 252, 253, 1528, 1609, 1781, 1879, 2131, 2231	352	18068 2/3		8	1453 2/3	4 1/3	27 9/32	74 21/32	24 7/16														615		4,23		1,05								
Herszko	Nusymowicz	Budzanów	623	132																																		
Aleksy	Ochotniowski	Budzanów	53, 54	288	84																					84		0,58		0,14								
Dmytro	Okuński	Budzanów	368, 761, 762, 1089, 1429, 1473	249	4782 1/3		2	65 1/3	1	4 27/32	12 15/32	4 1/2														1517		5,68										
Antek	Olech	Budzanów	764, 765, 1102	60	739			420	7/8		31/32															319		2,19		0,55								
Fedko	Ołkoński	Budzanów	1633, 2232	358	3728		2	528	3 3/4	5 1/2	14 23/32	1 3/16																										
Hawryło	Ołkoński		254, 255, 1529, 1633, 1779, 1877, 2133, 2232	353	17801 1/2		10		3 3/4	27 9/16	74 27/32	25 9/32														286		1,97		0,45								
Iwan (Iwaś)	Ołkoński		225, 226, 227, 1512, 1612, 1784, 1882, 2128, 2222	343	16747 5/6		11	747 5/6	4 1/8	24 29/32	71 15/32	22 5/8														619 1/2		4,25		1,06								

Wykazy posiadaczy nieruchomości w Budzanowie ujętych w opisaniach urbarialnych

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
317	Jakow	Alamanow	1	36 17/30	11/20	4 7/20	41 7/15
36	Marcin	Andrzysiak	5	38 1/2	1 23/60		39 53/60
246	Iwan	Andrzyszyn	2	23/30	1 5/6		2 3/5
382		Antonicha wdowa	8				
296	Hryenko	Bajtaluk	1	33 1/6	1 31/60	4 23/30	39 9/20
20	Wojtek	Bajurny	5	34 1/3	23/30		35 1/10
12	Jędruch	Banaś	7	2 11/60	7/30		2 5/12
31	Jaśko	Baran	7	1 31/60	17/30		2 1/12
267	Maćko	Baran	7	29/30			29/30
278	Pawło	Baran	7	59/60	1 37/60		2 3/5
384	Roman	Baran	7	1 23/60	14/15		2 19/60
121	Pawło	Bednarz	7		1 1/2		1 1/2
120	Petro	Bednarz	7		3/20		3/20
379	Antoni	Berbeć	2	3 37/60	8/15		4 3/20
116	Wojtko	Błaszkwow	7	1 2/3	7/30		1 9/10
374	Hryenko	Bobryk	1	45 7/12	1 7/12	5 4/15	52 13/30
385	Iwan	Bobryk	1	41 3/20	1 19/20	4 23/60	47 29/60
60	Iwan	Bojko	8				
244	Pawło	Bojko	6	1 11/30	7/20		1 43/60
149	Iwan	Bojkow	8				
bn	Lejba	Borszczowski	12				
bn	Ickowa	Brodzka	12				
bn	Herszko	Brojnsztajn	12				
150	Icek	Brojnsztajn	11		1/5		1/5
bn	Icko	Brojnsztajn	12				
bn	Lejzor	Brojnsztajn	12				
bn	Oron	Brojnsztajn	12				
bn	Szmul	Brojnsztajn	12				
53	Michajło	Bzdura	1	37 2/3	1 17/60		38 19/20
103	Tymko	Bzdura	1	34 17/30	1 2/3		36 7/30

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
60	Semko	Bzdura vel Owczarz	7	23/30	8/15		1 3/10
bn	Mordko	Chaimow	12				
bn	Ilkuna	Chaimow [syn]	12				
bn	Gerszon	Chaimowicz	12				
bn	Herszko	Chajmow [zięć]	12				
301	Roman	Chlipawka	2	1	7/12		1 7/12
310	Wasył	Chlipawka	1	32 1/10	1 17/20	5 1/12	39 1/30
347	Iwan	Chruszcz	1	37 7/60	1 11/20	7 7/10	46 11/30
15	Łuka	Ciastko	5	39 14/15	2/3		40 3/5
275	Hrynczycha	Cieślowa	2	29/30			29/30
bn	Szmul	Cyrulik	12				
28	Fedko	Czubko	1	37 1/4	1/2		37 3/4
286	Mykoła	Czubko	1	27 23/60	49/60	4 29/30	33 1/6
25	Petro	Czubko	1	30 37/60	1 4/15		31 53/60
191	Jakub	Derewianka	7	1 7/60	19/60		1 13/30
220	Iwan	Derywianka	7	1 7/60	1/2		1 37/60
264	Łuc	Derywianka	7	14/15	41/60		1 37/60
345	Stefan	Diuk	2	1 1/6	2 1/12		3 1/4
97	Wasył	Diukow	8				
327	Semko	Dmitrow	1	31 1/3	5/6		32 1/6
377	Iwan	Dmytryk	1	52 23/60	2 1/4	5 7/20	59 59/60
250	Hrynko	Drabik	1	35 1/10	8/15		35 19/30
75	Iwaś	Drabik	1	33 31/60	3/10		33 49/60
233	Matwój	Drabik	7		37/60		37/60
74	Oleksa	Drabik	1	34 1/3	3/20		34 29/60
245	Petro	Drabik	8				
247	Stefan	Drabik	1	33 37/60	2 1/4		35 13/15
62	Wasył	Drabik	7	4/5	43/60		1 31/60
248	Iwan	Drobkow	1	37	1 17/60		38 17/60
bn	Mordko	Drochobicz	12				
79	Hrynko	Dubnicki	1	29 3/5			29 3/5
26	Wasył	Dzub	1	38 7/20	1 29/60		39 5/6

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
bn	Lejba	Ełowicz	12				
bn	Szloma	Ełowicz	12				
46	Anton	Feliksow	7	1 3/4	19/20		2 7/10
94	Kazio	Feliksow	7	2 1/4	1/5		2 9/20
201	Tomko	Fijałkowski	9		1/12		1/12
222	Grzeško	Garbacz	7	29/30	3/20		1 7/60
84	Piotr	Garbacz	7	1 49/60	1/15		1 53/60
193	Tomko	Gardziel	7	1 1/5	1/6		1 11/30
194	Józef	Gargol	5	42 11/12			42 11/12
159	Sobko	Gnapczuk	9		3/20		3/20
17	Antoni	Gosz	6	2 7/30	23/30		3
111	Romanicha	Gruszczycha	7		17/60		17/60
66	Andrzej	Gruszka	1	29 31/60	19/20		30 7/15
29	Sefan	Gruszka	1	43 5/6	11/30		44 1/5
bn	Troim (Froim)	Grzymałowski	12				
321	Hrynko	Gumienny	1	45 3/20	11/20	5 11/60	50 53/60
39	Krzysztof	Gumiński	5	54 5/12	3/5		55 1/60
27	Jan	Gumiński	4	2 5/12	29/60		2 9/10
221	Dmytro	Hałabajda	7		1/15		1/15
bn	Kapel	Hamer	12				
363	Tymko	Harasymowicz	2	1 2/5	1 7/15		2 13/15
291		Haustowana wdowa	2	29/30	2 8/15		3 1/2
bn	Lejba	Herszkow	12				
bn	Ilkuna	Herszkowicz	12				
329	Fedko	Hnatyszyn	5	56 1/6	1 1/10		57 4/15
323	Iwan	Hnatyszyn	1	40 2/5	17/30	5 43/60	46 41/60
277	Jakub	Holiny	7	1 41/60	3		4 41/60
373	Józko	Holiny	7	1 5/12	1 47/60		3 1/5
290	Franko	Hreczuch	5	43 29/60	1 8/15		45 1/60
328	Józef	Hreczuch	5	39 3/5	1 1/10		40 7/10
361	Piotr	Hreczuch	7	1 1/5	1 3/4		2 19/20
86	Wawrzko	Hreczuch	7	1 17/30	13/60		1 47/60

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
382	Kość	Hruszcz	2	4 2/15	1/6		4 3/10
314	Fedko	Hubycz	7	29/30	1 7/30		2 1/5
82	Fedko	Hucaluk	7	1 49/60	5/12		2 7/30
112	Iwan	Hucaluk	7	29/30	17/60		1 1/4
11	Anton	Hucał	2	2 7/60	1 17/60		3 2/5
85	Stefan	Huczal	6	1 11/15	4/15		2
bn	Falko	Ickow	12				
bn	Mordko	Ickow	12				
bn	Szmul	Ickow [syn]	12				
bn	Lucer	Ickower	12				
bn	Szloma	Ikuniszyn	12				
bn	Chaim	Ilkuniszyn	12				
bn	Moszko	Ilkuniszyn	12				
295	Jakow	Jacyniaczczyn	1	32 7/30	2 2/3	4 49/60	39 43/60
294	Jakowicha	Jacyniaczka	1	51 7/12	1 5/6	5 11/12	59 1/3
260	Wawrzko	Jaworski	2	29/30	2/15		1 1/10
bn	Szmul	Jezierzanski	12				
bn	Srul	Josiewicz	12				
336	Michajło	Josypow	1	6 2/5	1 13/30		7 5/6
350	Iwan	Jozyppow	1	37 1/15	1 1/15	4 11/12	43 1/20
3		Jurczycha wdowa	1	36 31/60	3/4		37 4/15
56	Paweł	Jurczyszyn	1	37 29/60	1 1/3		38 49/60
192	Michał	Jurkiewicz	4	1 23/60	7/15		1 17/20
49	Fedko	Jurkow	1	36 41/60	1 19/30		38 19/60
18		Kaczorka wdowa	7	2 1/60	3/4		2 23/30
368	Wojtko	Kalendarz	1	29 13/15	1 19/32	5 23/60	36 27/32
380	Sobko	Kalędarz	5	40 49/60	29/30		41 47/60
219	Fedko	Kapachryz	7	1 19/60	7/30		1 11/20
367	Andrzej	Kapahryw	2		3/4		3/4
95	Aleksander	Kierszko	7	1 7/30	4/15		1 1/2
274	Mikołaj	Kimal	7	59/60	11/60		1 1/6
326	Wasył	Klimow	2	1 1/6	1 9/20		2 37/60

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
308	Hrynko	Kmieć	7	59/60	1 9/20		2 13/30
335	Stefan	Kobielnik	1	47 5/6	2 1/20	5 1/3	55 13/60
4	Wojtko	Korelus	6	1 59/60	2 1/15		4 1/20
bn	Majerko	Kotlarczyn	12				
bn	Herszko	Kotlarz	12				
100	Jan	Kowal	4		31/60		31/60
281	Mykoła	Kowal	7	29/30	1		1 29/30
50	Fedko	Kowalik	1	37 4/15	1 1/4		38 31/60
48	Stefan	Kowalik	1	41 17/30	1 13/60		42 47/60
330	Hrynko	Kozak	8				
51	Ilko	Kozakow (Kozakowy)	2	1 29/30	11/60		2 3/20
bn	Abramko	Krawiec	12				
bn	Ankiel	Krawiec	12				
bn	Boruch	Krawiec	12				
bn	Chuma	Krawiec	12				
bn	Lejba	Krawiec	12				
bn	Szaja	Krawiec	12				
197	Franciszek	Krupski	9				
105	Kasper	Kryk	7	29/30	23/60		1 7/20
199	Onufry	Krzeczowski	9				
bn	Joś	Krzyworuczka	12				
319	Stefan	Kuchar	7	29/30	13/15		1 5/6
123	Wojtko	Kulbaczka	6	1 49/60	1/4		2 1/15
24	Hrynko	Kurka	1	37 4/5	5/6		38 19/30
30	Iwan	Kurka	2	2 13/30	37/60		3 1/20
63	Stach	Kurowski	7	23/30	1 11/15		2 1/2
306	Fedko	Kurylak	7	59/60	47/60		1 23/30
300	Iwan	Kurylak	6	59/60	11/15		1 43/60
307	Wasył	Kurylak	1	5 19/60	1 31/60	4 29/30	11 4/5
bn	Herszko	Kusznierz	12				
bn	Jos	Kusznierz	12				
bn	Jur	Kusznierz	12				

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
bn	Moszko	Kusznierz	12				
309	Wasył	Kuznin	1	38 2/5	1 13/20	1 19/30	41 41/60
253	Wawrzko	Kuźniar	9				
44	Iwan	Kwas	5	36 41/60	7/15		37 3/20
7	Wasył	Kwas	5	42 41/60			42 41/60
4	Wasył	Kwas	1	35 29/30	2 1/10		38 1/15
198	Bartosz	Kwiatkowski	9				
bn	Nusym	Lejbow	12				
bn	Chaim	Lejbow [syn]	12				
bn	Esterka	Lejzorka	12				
90	Oleksa	Len	7		3/20		3/20
313	Mikołaj	Litwinow	1	35 23/30	1 1/6	4 7/12	41 31/60
346		Łakoma wdowa	2	1 3/10	43/60		2 1/60
363	Semko	Łakomy	1	38 7/12	14/15	4 13/30	43 19/20
311	Iwan	Łaskow	1	33 49/60	1 3/20	4 17/20	39 49/60
5	Franko	Łomacz	5	37 11/15	1 1/3		39 1/15
119	Kuba	Łomacz	5	33 29/60	2/15		33 37/60
356	Kuba	Łomacz	1	8	1 4/15		9 4/15
318	Mikołaj	Łomacz	1	35 53/60	11/20	4 29/32	41 18/53
312	Paweł	Łubkowski	4	29/30	29/30		1 14/15
40	Andrzej	Łucicki	1	48 4/15	41/60		48 19/20
23	Mykoła	Łucicki	1	45 29/60	11/15		46 13/60
316	Wasył	Łucicki	1	22 1/60	1 4/15	4 11/20	27 5/6
149	Jędrzej	Łukasiewicz	7	29/30	9/20		1 5/12
156	Jakub	Łukaszczyk	7	1 23/60	13/60		1 3/5
13	Maksym	Łysak	1	37 7/15	8/15		38
16	Franko	Makodański	1	43 7/10	8/15		44 7/30
14	Józko	Makodański	1	32 11/30	17/20		33 13/60
298	Fedko	Maksymiszyn	1	31 7/15	1 19/60	4 2/3	37 9/20
297	Jakob	Maksymiszyn	5	30 43/60	1 11/20		32 4/15
41	Antko	Malec	6	2 1/60	1/3		2 7/20
35	Szymko	Malec (Malcowy)	1	36 2/5	3/4		37 3/20

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
92	Wasył	Marczyn	6	1 11/20	3/10		1 17/20
210	Sobko	Markiewicz	5	49 3/5	13/60		49 49/60
228	Tomko	Markiewicz	5	37 7/15	43/60		38 11/60
bn	Berko	Maszkowiec	12				
96	Bartko	Matuszczak	6		37/60		37/60
bn	Marysia	Me[n]dłowa	12				
bn	Chaim	Mendel	12				
bn	Liber	Mendlow	12				
bn	Herszko	Mendlowicz	12				
bn	Szloma	Mendlowicz	12				
77	Daniło	Michlakow	2	23/30	29/60		1 1/4
255	Walko	Michlakow	9				
280	Iwaś	Michniczuk	8				
391	Fedko	Michnik	3	25 3/4			25 3/4
263	Tymko	Michnik	4	1 1/6	9/20		1 37/60
265	Iwaś	Mielnik	4	1 1/15	37/60		1 41/60
bn	Mol (Mot)	Mierocznik	12				
236	Łuka	Morong	6		1/4		1/4
271	Łuka	Moskal	7	1 1/15	1/15		1 2/15
387	Wasył	Moskal	7		8/15		8/15
107	Jan	Mularz	4		17/20		17/20
45	Kost	Muzyka	7	1 3/10	11/30		1 2/3
69	Michajło	Muzyka	1	46 17/60	17/30		46 17/20
bn	Chaim	N.	12				
166	Chaim	N.	11	67 3/4	6 5/6		74 7/12
bn	Tomko	N.	12				
bn	Wol	N.	12				
bn	Jos	N. [arendarz kosowski]	12				
bn	Moszko	N. [syn Berka Oszurowicza]	12				
bn	Nusym	N. [syn Berka Zaslinockiego]	12				
bn	Oron (Aron)	N. [syn Berka Zastionockiego]	12				
bn	Lejba	N. [syn Borucha Krawca]	12				

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
bn	Icko	N. [syn Chaima Ilkuniszyzna]	12				
bn	Abraham	N. [syn Ickowej Brodzkiej]	12				
bn	Herszko	N. [syn Lejby Ełowicza]	12				
bn	Elo	N. [syn Lezora Brojnsztajna]	12				
bn	Izer	N. [syn Lezora Brojnsztajna]	12				
bn	Majerko	N. [syn Moszka Ilkuniszyzna]	12				
bn	Szmul	N. [syn Moszka Kusznerza]	12				
bn	Icko	N. [syn Sruła Josiowicza]	12				
bn	Wider	N. [syn Sruła Josiowicza]	12				
bn	Wol	N. [szafarz Orona Brojnsztajna]	12				
bn	Herszko	N. [z Potoka]	12				
bn	Mortko	N. [z Potoka]	12				
bn	Szachna	N. [zięć Lejby Krawca]	12				
bn	Wol	N. [zięć Mola vel Mota Mierocznika]	12				
bn	Lejba	N. [zięć Moszko Ilkuniszyzna]	12				
bn	Zelman	N. [zięć Szlomy Mendłowicza]	12				
bn	Michel	N. [zięć Dawida Papiernika?]	12				
bn	Jos	N. [zięć Szlomy Ełowicza]	12				
358	Jakow	Nędza	7	5 43/60	1		6 43/60
339		Niedźwiedzicha wdowa	2	1 3/10	1 2/15		2 13/30
284	Dmitro	Niedźwiedź	1	32 4/15	1 3/10	5 17/20	39 5/12
64	Hrynko	Niedźwiedź	1	38 7/10	1 1/30	9 7/15	49 1/5
270	Iwan	Niedźwiedź	1	40 31/60	2 29/60	5 11/12	48 11/12
332	Mykoła	Niedźwiedź	1	32 1/3	2/3	5 11/20	38 11/20
352	Petro	Niedźwiedź	1	35 59/60	1 1/60	5 1/5	42 1/5
bn	Moszko	Nusymowicz	12				
288	Oleksa	Ochotniowski	6	29/30	17/20		1 49/60
85	Anton	Oleksow	8				
54	Hawryło	Olkoński	1	32 7/30	1 1/4	5 3/20	38 19/30
353	Fedko	Olkoński	1	37 11/20	7/15	4 4/5	42 49/60
343	Iwan	Olkoński	1				
340	Semko	Olkoński	1	35 7/10	1 13/30	5 1/5	42 1/3

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
67	Andrzej	Ołkuński	7	23/30	17/20		1 37/60
65	Dmytro	Ołkuński	7	53/60	29/30		1 17/20
bn	Moszko	Oron	12				
70	Stanisław	Ostrowski	4	43/60	7/12		1 3/10
bn	Berko	Oszurowicz	12				
282	Oleksa	Owczarz	1	63 14/15	2 1/60	6 2/15	72 1/12
251	Błażko	Pacholczyszyn	1	31 13/30	1 1/4		32 41/60
322	Łuka	Pacholczyszyn	1	40 9/10	23/60		41 17/60
106	Jacko	Pacholuk	2	23/30	1/3		1 1/10
126	Wojtko	Pająk	7		11/15		11/15
bn	Dawid	Papiernik	12				
264	Hawryło	Pastuch	8				
10	Antko	Patocki	7	2 5/12	29/60		2 9/10
72	Feliks	Pawełko	5	37 19/60	3/5		37 11/12
118	Tadeusz	Pawełkow	7		1/6		1/6
47	Fedko	Paziuk	1	30 3/5	1 7/15		32 1/15
61	Iwan	Paziukow	7	4/5	1 17/20		2 13/20
bn	Szloma	Piekarz	12				
bn	Szloma	Piekarz	12				
2	Marcin	Pikulski	1	36 13/60	11/12		37 2/15
43	Fedko	Płachta	1	35 7/10	2/5		36 1/10
289	Wasył	Polewczak	1	41 19/20	1 49/60	4 3/4	48 31/60
364	Jakow	Polewczuk	2	1 7/30	4/5		2 1/30
1	Fedko	Poliwczak (Polewczak)	1	41 7/20	59/60		42 1/3
331	Iwan	Poliwczuk	1	33 1/30	23/30	5 11/20	39 7/20
58	Wasył	Poliwczukow	1	39 1/15	1 13/30	4 7/12	45 1/12
247	Iwan	Pouch	8				
389	Anton	Pronik	1	44 7/12	2 1/5	4 13/30	51 13/60
80	Błażej	Pszczelczy	9				
59	Andrzej	Puchniak	5	36 19/60	1 49/60		38 2/15
57	Hrynko	Puchniak	1	34	1 13/30		35 13/30
193	Jan	Raniczeski [organista]	3	52 17/30			52 17/30

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
73	Wojtko	Rasiak	7	17/20	11/20		1 2/5
bn	Falko	Ratuszny	12				
157	Jakub	Razowy	7	1 23/60	1/4		1 19/30
83	Jakub	Rebrij	6	1 7/12	3/10		1 53/60
369	Ilko	Romanow	1	29 13/15	1 19/60	6 2/15	37 19/60
249	Łuć	Romanow	1	37 23/30	1 1/15		38 5/6
337	Oleksa	Romanow	1	42 7/30	11/15	4 17/20	47 49/60
320	Wasył	Romanow	7	29/30	2/3		1 19/30
bn	Ankiel	Rzeźnik	12				
386	Iwan	Sabat	2	1	1/3		1 1/3
344	Iwan	Sadowy	1	8 7/12	1	7 7/10	17 17/60
299	Petro	Sadowy	1	42 3/20	1 19/30	4 53/60	48 2/3
372	Semko	Sadowy	1	49 2/15	1 17/60	5 29/60	55 9/10
87	Kasper	Sak	7	2 11/30	11/60		2 11/20
81	Staszko	Sak	7	1 1/15	1/15		1 2/15
78	Wasył	Semczyszyn	5	32 1/4	23/60		32 19/30
283	Bartko	Senkiewicz	7	29/30	1 14/15		2 9/10
293	Tomasz	Senkiewicz	7	29/30	1 1/30		2
342	Ilko	Serwatkow	6	1 2/15	59/60		2 7/60
22	Marcin	Siniak	2	2 5/12	13/15		3 17/60
93	Stefan	Siry	7		1 19/60		1 19/60
109	Michał	Skotnicki	7		7/20		7/20
110	Wojtko	Skotnicki	6		7/60		7/60
304	Wincenty	Skowronek	5	1	5 2/15		6 2/15
351	Michajło	Skrobałow	1	33 23/30	1 17/60	5 3/8	40 17/40
6	Jan	Słobodziński	5	35 41/60	1 1/30		36 43/60
88	Kazio	Słoń	6	1 2/3	1/6		1 5/6
102	Andruch	Sobkow	6	1 1/30	4/5		1 5/6
114	Krzyśko	Stangretow	7	29/30	17/60		1 1/4
362	Andrij	Stecij	1	37 1/15	2 13/15	4 8/15	44 7/15
302	Iwan	Stecij	1	30 31/60	1 1/3	6 3/10	38 3/20
378	Petro	Stecij	1	33 7/15	13/30	5 19/60	39 13/60

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
383	Fedko	Stecijow	1	37 1/20	3/5	4 23/60	42 1/30
348	Ilko	Stecijow	2	1 2/5	1 5/12		2 49/60
381	Iwan	Stecijow	1	38 19/60	1 17/30	5 4/15	45 3/20
341		Stolarka wdowa	2	1 1/6	1 1/2		2 2/3
bn	Aba	Stolaz	12				
325	Fedko	Sulicha	5	39 53/60	1 11/30		41 1/4
231	Józef	Susko	5	50 53/60	13/20		51 8/15
234	Michał	Susko	7		11/30		11/30
200	Jan	Szabatura	9		1/10		1/10
bn	Szloma	Szafarz	12				
bn	Abramko	Szajowicz	12				
91	Marcin	Szaławiga	7	1 1/2	13/60		1 43/60
bn	Uszer	Szastumow	12				
99	Petro	Szczepanczyn	6	53/60	19/30		1 31/60
375	Maćko	Szepelawy	1	32 11/20	1 3/5	5 2/5	39 11/20
bn	Lejba	Szewc	12				
292	Lesko	Szewicz	7	1	14/15		1 14/15
bn		Szklarka wdowa	12				
376	Stefan	Szkrobałow	1	34 5/12	1 7/10	5 2/5	41 31/60
338	Wasylicha	Szkrobałowa	1	34 4/15	3 1/4	4 4/5	42 19/60
bn	Ankiel	Szkutnik	12				
bn	Herszko	Szkutnik	12				
bn	Srul	Szkutnik	12				
bn	Wolo (Wolf)	Szkutnik	12				
bn	Lejba	Szłomow	12				
bn	Abramko	Szmulcerz	12				
bn	Fajbisz	Szmulikow	12				
bn	Judka	Szmulikow	12				
bn	Mordko	Szmulikow	12				
34	Adam	Szozda	1	36 13/15	9/10		37 23/30
55	Antoni	Szozda	6	29/30	11/12		1 53/60
245	Grzeško	Szozda	7	1 23/60	1 49/60		3 1/5

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
33	Józko	Szozda	1	38 8/15	59/60		39 31/60
21	Krzyško	Szozda	6	2 7/20	1 1/12		3 13/30
38	Ludwik	Szozda	6	3 7/30	1 13/60		4 9/20
160	Marcin	Szozda	9		1/12		1/12
357	Iwan	Szumichora	1	5 3/4	2 1/15		7 49/60
267	Tacka	Szumykorczyna	2	59/60			59/60
98	Fedko	Szwyd	5	38 47/60	19/30		39 5/12
164	Katarzyna	Śliwińska	8				
107	Michajło	Śmietana	2	29/30	43/60		1 41/60
280	Józef	Śnieżek	7	1	1 4/5		2 4/5
330	Maćko	Śnieżek	1	26 59/60	1 1/10	5 11/20	33 19/30
360	Daniło	Tymczyszyn	1	6 11/60	1 8/15		7 43/60
bn		Walicha wdowa	12				
366	Fedko	Widaj	1	35 49/60	2/3	4 1/2	40 59/60
334	Marczycha	Wielowska	6	1 1/15	14/15		2
161	Adam	Wielowski	7	1 1/30	19/60		1 7/20
285	Jędrzej	Wielowski	5	36 17/60	3/5		36 53/60
287	Krzysko	Wielowski	5	37 11/20	2 19/60		39 13/15
243	Maćko	Wielowski	7	1 1/5	7/60		1 19/60
155	Sobko	Wielowski	7	1 19/60	17/60		1 3/5
388	Jakub	Wilk	8				
bn	Abramko	Winiarz	12				
bn	Berko	Winnik	12				
260	Jerzy	Winnik	9				
bn	Szmul	Wolow	12				
97	Wasył	Wolszczuk	1	32 9/20	29/60		32 14/15
76	Łukasz	Wołkow	7	23/30	2/5		1 1/6
268	Fedko	Worobiec	7	1	5/12		1 5/12
bn	Wolo (Wolf)	Woskobownik	12				
324	Łuć	Woznica	5	36 23/30	13/15		37 19/30
37		Wozniczyczna wdowa	2	2 13/30	49/60		3 1/4
71	Marcin	Wrotniak	2	17/20	11/20		1 2/5

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
19	Stach	Wróbel	1	45 4/5	3/4		46 11/20
203	Wawrzko	Wrutwiak	9		1/20		1/20
117	Antoni	Wujtowicz	7	1 5/12	7/20		1 23/30
202	Szymko	Zabłotny	9		1/20		1/20
89	Maćko	Zajęc	2		1/4		1/4
32	Wojtko	Zajęc	6	2 1/6	41/60		2 17/20
349	Iwan	Zajęczkowski	1	41 14/15	1 5/6	4 11/12	48 41/60
341	Oleksa	Zajęczkowski	8				
42	Marcin	Zalewski	7	2 13/60	1/2		2 43/60
104	Franciszek	Zamorski	7	23/30	2/5		1 1/6
218	Jakub	Zamorski	7	1 19/60	2/15		1 9/20
232	Maćko	Zamorski	7		1 3/10		1 3/10
bn	Berko	Zastinocki	12				
bn		Zelmanka wdowa	12				
bn	Mordko	Zelmanow	12				
bn	Srul	Zelmanow	12				
279	Wasył	Ziemski	7	29/30	1 11/30		2 1/3
154	Wojtko	Zięski	7	1 1/30	17/60		1 19/60
6	Hrynko	Zinik	1	33 19/20	1/2		34 9/20
354	Hrynko	Zinik	1	38 2/3	53/60	4 31/60	44 1/15
370	Iwan	Zinik	1	30 3/5	1 14/15	5 19/30	38 1/6
359	Michajło	Zinik	1	38 2/3	53/60	4 31/60	44 1/15
68	Wasył	Zinik	5	35 4/5	7/12		36 23/60
bn	Dawid	Złotczyn	12				
bn	Herszko	Zniesiński	12				
bn	Icko	Zysklow	12				
bn	Mejlich (?)	Zysklow	12				
388	Iwan	Żemyłko	7	29/30	3/10		1 4/15
52	Stefan	Żubik	1	48 1/30	1 1/30	5 43/60	54 47/60
272	Maćko	Żumski	1	30 2/3	4/5	6 1/30	37 1/2
80	Wawrzko	Żuraw	9				

Źródło: CPAHU Lwów, fond 146: Namiestnictwo Galicyjskie, opis 18, sprawa 4333, k. 1-46v.

Rekapitulacja sumaryczna miasta Skała

Niwy	Role						Łąki					Lasy				
	powierzchnia		przychód ziarna w korcach				powierzchnia		pożytek w cetnarach			powierzchnia		pożytek drewna w sążniach sześć.		
	morgi	sążnie	pszenica	żyto	jęczmień	owies	morgi	sążnie	ogółem	słodkie	kwaśne	potraw	morgi	sążnie	twardego	miękkiego
I. Plac miejscowy							66	1406 1/2		573,88		114,93				
II. Łapówka	1216	999 1/6	1608 7/8	2407 3/4	7846 31/64	5641 1/32	95	1049 2/3		902,81		215,66	521	151	416 7/8	

Źródło: CPAHU Lwów, fond 19: Metryka józefińska, opis 10, sprawa 232 k. 26v-27.

Sumariusz fasji gromadzkiej miasta Skała

		Pola orne						Łąki						Lasy			
		powierzchnia		zbiory ziarna w korcach				powierzchnia		pożytek siana w cetnarach				powierzchnia		pożytek drewna w sążniach sześć.	
		morgi	sążnie	pszenica	żyto	jęczmien	owies	morgi	sążnie	siano		potraw	morgi	sążnie	twardego	miękkiego	
								ogółem	słodkie	kwaśne							
Zwierzchność dworska posiada	ról, łąk i lasów	233	107	287 7/8	491	1587 43/64	1242 1/2						521	151	416 7/8		
	stawów																
	ugorów, ogrodów, sadów, krzaków i pastwisk							6	415 2/3		75,12	18,79					
	ogółem	233	107	287 7/8	491	1587 43/64	1242 1/2	6	415 2/3		75,12	18,79	521	151	416 7/8		
Poddani posiadają	ról, łąk i lasów	983	892 1/6	1321	1916 3/4	6258 13/16	4398 17/32	75	876 1/2		862,59	215,66					
	stawów																
	ugorów, ogrodów, krzaków i pastwisk							80	1164		538,98	96,14					
	ogółem	983	892 1/6	1321	1916 3/4	6258 13/16	4398 17/32	156	440 1/2		1401,57	311,80					
Suma całkowita		1216	999 1/6	1608 7/8	2407 3/4	7846 31/64	5641 1/32	162	856 1/6		1476,69	330,59	521	151	416 7/8		

Źródło: CPAHU Lwów, fond 19: Metryka józefińska, opis 10, sprawa 232 k. 31.

Wykazy posiadaczy nieruchomości w Skale ujętych w opisaniach urbarialnych

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
19	Dmytro	Andrejkow	1				
7	Iwan	Bednarczuk	1		19/20		19/20
96		Bednarka wdowa	1		1 1/5		1 1/5
61	Jędrzej	Bednarz	1		31/60		31/60
140	Wojtko	Bednarz	1				
80	Michał	Brzezowski	1		1 23/60		1 23/60
14	Dmytro	Buczowski	1		1 7/20		1 7/20
10	Jan	Bugaczewski	1				
15	Szymko	Chowałko	1		1 13/20		1 13/20
58		Chrynczycha wdowa	1		1/60		1/60
84	Onufry	Chrynkow	1		2 13/60		2 13/60
102	Benedykt	Chumiecki	1		17/20		17/20
87		Cymbalicha wdowa	1				
88	Kazimierz	Czernecki	1		1 14/15		1 14/15
6	Stach	Czop	1		1 7/15		1 7/15
99	Iwan	Czukoski	1		2 19/60		2 19/60
101	Jan	Czuparyk	1		3 17/30		3 17/30
67	Wasył	Dubanoski	1		17/60		17/60
31		Franczycha wdowa	1				
11	Jurko	Frejter	1		1 4/15		1 4/15
70	Michał	Furman	1		5/12		5/12
75	Hnat	Ganczarz	1		7/12		7/12
86	Mikołaj	Ganczarz	1				
83		Gieletuczka wdowa	1		1 41/60		1 41/60
57		Iwanicha wdowa	1		11/60		11/60
1	Jan	Iwanicki	1		3 3/5		3 3/5
69	Kazimierz	Janicki	1		3/10		3/10
95	Jan	Jarosławski	1		1 7/15		1 7/15
9	Jan	Jastrzębski	1		1 1/15		1 1/15
16	Tymko	Kawka	1		3/5		3/5

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
5	Dominik	Kiwacz	1		7/12		7/12
12	Jakub	Kłapouśnik	1		2 1/20		2 1/20
148	Michał	Kobyliński	1				
153	Hrynko	Kondruca	1		1 1/20		1 1/20
98	Piotr	Kostiuk	1		5 13/15		5 13/15
144	Mikoła	Koszczyszyn	1		2/15		2/15
40	Grzegorz	Kowal	1				
146	Michał	Kowal	1		31/60		31/60
105	Jan	Kowal vel Migas	1		1 11/30		1 11/30
17	Iwan	Kunka	1		13/15		13/15
82	Andrej	Leskow	1		2 7/30		2 7/30
25	Fedor	Lewkow	1				
89	Danieło	Łuczkwow	1		11/20		11/20
52	Józef	Marcinow	1				
97	Wasył	Michalik	1		7 29/60		7 29/60
85	Fedko	Mularczyk	1		1 5/6		1 5/6
62	Kazimierz	Muszyński	1		11/30		11/30
74	Jan	Osobliwy	1		29/60		29/60
13	Marcin	Pendyk	1		1 7/10		1 7/10
152	Małanka	Pendyszka	1		9/10		9/10
79	Jan	Pliski	1		2 23/60		2 23/60
78	Konstanty	Pliski	1		1 2/5		1 2/5
92	Wasył	Poleszczuk	1		3 4/15		3 4/15
53	Antoni	Powroznik	1				
145	Iwan	Rumak	1		1 13/30		1 13/30
19	Jan	Ruzycki	1		13/15		13/15
103	Jan	Ruzycki	1		1 11/30		1 11/30
2	Jan	Rybicki	1		1 11/15		1 11/15
68		Schwelm [kapitan]	1		9/10		9/10
92	Stefan	Seniszyn	1				
8	Antoni	Slizewski	1		1 41/60		1 41/60
26	Roman	Słobodzian vel Migas	1				

Numer domu	Posiadacze nieruchomości		Numer konsygnacji	Kontrolowany jednoroczny przychód gruntowy na pieniądze wyrachowany w złotych reńskich i krajcarach			
	imię	nazwisko		z pól i ugorów oraz stawów	z łąk i ogrodów oraz stawów	z pastwisk, krzaków, lasów oraz stawów	razem
54	Jacko	Słobodzianik	1				
71	Michajło	Sobczyszyn	1		19/60		19/60
20	Iwan	Sopijoniczuk	1				
3	Mikołaj	Stelmachow	1		3 13/30		3 13/30
150	Dmytro	Surynski	1				
151	Fedko	Surynski	1				
4	Pawło	Szarawski	1		1/2		1/2
65	Sobko	Szczepczyszyn	1		11/30		11/30
59	Stefan	Szewc	1		1/30		1/30
94	Matwiej	Szostakowski	1		1 31/60		1 31/60
104	Andrej	Tesluk	1		3/5		3/5
56	Antoni	Tkacz	1				
66	Wojciech	Tkacz vel Francuz	1		7/20		7/20
142	Wojciech	Tkacz vel Humiennicki	1				
55	Hrynko	Winnik	1				
99	Teodor	Zielski	1		1 3/4		1 3/4
60	Michałko	Zwołoch	1		29/60		29/60

Źródło: CPAHU Lwów, fond 146: Namiestnictwo Galicyjskie, opis 18, sprawa 1378, k. 1–20.

